

**T.C.**  
**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI**  
**ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI**

**KATILIM BANKALARINDA**  
**ŞER'İ UYUM FONKSİYONU VE UYGULAMADA**  
**YAŞANAN PROBLEMLER-**  
**TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Rümeysa BOĞAZ**

**İstanbul**

**Mart-2022**

**T.C.**  
**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI**  
**ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI**

**KATILIM BANKALARINDA ŞER'İ UYUM FONKSİYONU VE**  
**UYGULAMADA YAŞANAN**  
**PROBLEMLER-TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Rümeysa BOĞAZ**

**Tez Danışmanı**

**Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU**

**İstanbul**

**Mart-2022**

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir

Danışman Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU .....

Üye Doç. Dr. Abdullah DURMUŞ .....

Üye Doç. Dr. Yusuf DİNÇ .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

## **BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ**

Yüksek lisans için hazırlamış olduğum “**Katılım Bankalarında Şer’i Uyum Fonksiyonu ve Uygulamada Yaşanan Problemler-Türkiye Örneği**” adlı çalışmamı öneri adımından sonuçlanma adımına kadar geçen tüm süreç zarfında bilimsel etik araştırma ve akademik kurallara uygun olarak hazırladığımı, tezde yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak kurallarına uyarak aldığımı, tez yazım kurallarına bağlı kalarak yazdığımı, çalışmamda kullanmış olduğum tüm alıntılar için doğrudan veya dolaylı olarak kaynak gösterdiğimi ve faydalandığım eserlere kaynakçada yer verdiğimi beyan ederim.

Rümeysa BOĞAZ

## ÖN SÖZ

Katılım bankalarının şer'i uyumda amaca ulaşması için vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri Danışma Kuruludur. Danışma Kurulu, bankanın faaliyetlerini şer'i kurallara göre gerçekleştirebilmek için esas ve standartları belirleyen en önemli mekanizmadır.

Katılım bankaları, kuruluşundan itibaren şer'i hükümleri ve prensipleri tüm işlemlerinde uygulamaya başlamıştır ve İslam ekonomisinin amaçlarını gözetmeyi boynunun borcu olarak bilmiştir.

Bu yüce hedefi gerçekleştirmek için katılım bankaları, tüm yönetiminde bağımsız olarak danışma komitesini oluşturmuştur ancak katılım bankalarının şer'i gerekliliklere uyumunu engelleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bu çalışma, katılım bankalarının şer'i uyumunda karşılaştığı zorlukları ortaya çıkartmak için başlatıldı. Tezin amacına ulaşmak için iki yol izlendi. Türkiye'deki Bankacılık Kanunu incelenerek Kanunda bulunan bazı maddelerin katılım bankalarının şer'i uyumuna engel olabileceğini düşünülmüştür. Aynı zamanda mülakat yöntemi kullanılmış, Türkiye'deki tüm Danışma Kurulları ile görüşme sağlanarak hazırlanan sorulara istinaden verilerin elde edilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada yer alan ayetlerde çev. Halil Altuntaş-Dr.Muzaffer Şahin'in *Kur'an-ı Kerîm Meâli* adlı eseri ile (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012) hadislerde de *Sahîh-i Buhârî*, *Sünen-i ibn-i Mâce* ve *Sünen-i Tirmizî* 'nin kitaplarından yararlandık.

Tez çalışmamda beni destekleyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu'na; tez hazırlık aşamasında bana destek olan Şehada Mouzahem'e, Ömer Emeç'e, Hasan Gümüştekin'e, Eralp Delikkaya' ya, Ömer Faruk Demirci' ye, Emre Ferah'a, Büşra Köksal'a, Şirin Can'a ve tüm katılım bankalarına; bugünlere gelmemde ve yetişmemde emeği geçen anneme , babama ve tüm aileme; destek noktasında daima yanımda olan Albaraka Türk ailesine; her zaman olduğu gibi tez yazım sürecinde de sabır ve desteğini eksik etmeyen kıymetli eşim Samet Boğaz ve değerli oğlum Eyüb Ülkü Boğaz'a teşekkür ederim.

**Rümeysa BOĞAZ**

**Mart, 2022**

## ÖZET

# KATILIM BANKALARINDA ŞER'İ UYUM FONKSİYONU VE UYGULAMADA YAŞANAN PROBLEMLER- TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Rümeysa BOĞAZ

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU

Mart, 2022-102 Sayfa

Katılım bankalarının esas amacı faizsiz bir sistem oluşturmak olduğundan katılım bankaları, İslam hukukunun ilkelerine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bankaların faizsiz hedeflerini gerçekleştirmesini sağlayan en önemli organ danışma komitesidir. İslam dininde faiz, haram kabul edilmiştir ve ticaret helal kılınmıştır. Bu nedenle katılım bankaları, İslam hukuku kurallarına bağlı kalarak fon kullandırma ve toplama yapmaktadır. Katılım bankalarının vazgeçilemez birimi olan ve en üst düzeyde önem taşıyan danışma komitesi, bankanın şer'i amacını sağlayan en önemli organıdır. Danışma komitesi, fıkıh muamelat deneyimli ve uzman olan kişilerden oluşmakta ve bankadan bağımsız olarak kararlar almaktadır. Bu kararlar ve hükümler, Kur'an ve sünnete dayanarak alınmaktadır. Dolayısıyla katılım bankalarında İslam hukuku, Kur'an ve sünnet esas alınarak uygulama yapılmaktadır fakat uygulama aşamasında bazı engel ve zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu çalışmada katılım bankalarının tabi oldukları Bankacılık Kanunu incelenmiş, Türkiye'de mevcut katılım bankaları ile gerçekleştirilen mülakatla katılım bankalarının şer'i uyumuna engel olabileceği zorlukları ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Katılım Bankacılığı, Danışma Komitesi, Şer'i Uyumu

## ABSTRACT

# THE PROBLEMS OF SHARIAH COMPLIANCE FUNCTION AND PRACTICE IN THE TURKISH PARTICIPATION BANKS- TURKEY AS EXAMPLE

Rümeysa BOĞAZ

Master, International Finance And Participation Banking

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU

March, 2022- 102 Pages

Since the main purpose of participation banks is to establish an interest-free system, they continue their activities by adhering to the principles of Islamic laws. The most important body that enables banks to achieve their interest-free targets is the Advisory Committee. According to Islam religion instructions, interest is considered haram and trade has been considered as halal, so participation banks allow and collect funds according to the Islamic rules. The indispensable needs of participation banks and the advisory committee of the highest importance is the most important body that ensures the shariah purpose of the bank.

The advisory committee is made up of people who are experienced and experts in the Fiqh Muamelat and in making decisions independently of the bank. The decisions made are based on the Quran and Sunnah of the provisions. Therefore, the function of participation banks is based on establishing Islamic law and circumcission, but some obstacles and difficulties are encountered during the implementation phase. For this reason, the participation banks by banking law, they are subject to examination and interview conducted with the participation banks existing participation banks in Turkey is aimed to reveal any difficulties that may impede compliance with shariah.

**Keywords:** Participation Banking, Advisory Committee, Shariah Compliance

## İÇİNDEKİLER

<b>TEZ ONAYI</b> .....	<b>i</b>
<b>BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ</b> .....	<b>ii</b>
<b>ÖN SÖZ</b> .....	<b>iii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>v</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>vi</b>
<b>TABLolar LİSTESİ</b> .....	<b>ix</b>
<b>ŞEKİLLER</b> .....	<b>x</b>
<b>KISALTMALAR LİSTESİ</b> .....	<b>xi</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
Konunun Önemi ve Sınırlar .....	4
Amaç ve Yöntem.....	5
Literatür Değerlendirmesi.....	5
<b>BİRİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>KATILIM BANKACILIĞI</b>	
1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı .....	8
1.2. Katılım Bankacılığı Sistemi .....	10
1.3. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri .....	11
1.3.1. Faiz Yasağı .....	11
1.3.2. Garar Yasağı .....	12
1.3.3. Kâr ve Zarar Ortaklığı.....	12
1.3.4. Fiyatlara Müdahale Etmemek Esastır .....	12
1.3.5. İslam Hukukuna Göre Finanse Edilmesi .....	12
1.3.6. Üretmeye ve Gelişmeye Teşvik Edilir.....	13
1.3.7. Ferde veya Topluma Herhangi Bir Zarar Getirecek İşlemlerde Kullanılamaz.....	13
1.3.8. Kolaylık İlkesi .....	13
1.3.9. Dürüstlük İlkesi .....	13
1.3.10. Zaruret ve İhtiyaçları Gözetme İlkesi .....	14
1.3.11. Paylaşım İlkesi.....	14
1.3.12. Tasarruf İlkesi .....	14

1.4. Faizsiz Sistemdeki Rolü .....	14
1.5. Katılım Bankaları ve Klasik Bankalar Arasındaki Fark .....	16
1.5.1. Konvansiyonel Bankalar Sistemi .....	16
1.5.2. Katılım Bankaları Sistemi .....	16
1.5.3. Katılım Bankaları ve Klasik Bankalar Arasındaki Fark .....	17
<b>İKİNCİ BÖLÜM</b> .....	<b>22</b>
<b>ŞER'İ UYUMU SAĞLAMAYA YÖNELİK ARAÇLAR</b> .....	<b>22</b>
2.1. Şer'i Uyum ve Kontrol Mahiyeti .....	22
2.1.1. Şer'i Uyum ve Kontrol Amacı .....	22
2.2. Türkiye'deki Şer'i Yönetişim Şekli .....	23
2.3. Danışma Kurulu ve Danışma Komitesi Tanımı .....	24
2.3.1. Danışma Kurulunun Görevi ve Amacı .....	25
2.3.2. Danışma Komitesinin Yapısı .....	26
2.3.3. Danışma Komitesinin Görevi .....	26
2.3.4. Danışma Komitesi Üyelerinin Vasıfları .....	27
2.3.5. Danışma Komitesinin Toplanması .....	28
2.3.6. Danışma Komitesi Bağımsızlığı .....	30
2.4. Danışma Komitesi Sekreteryası .....	30
2.4.1. Sekreteryaya Yapısı .....	30
2.4.2. Sekreteryaya Görevi .....	31
2.5. Şer'i Uyum Birimi .....	31
2.5.1. Şer'i Uyum Birimi Yapısı .....	31
2.5.2. Şer'i Uyumu Görevi .....	32
2.5.3. Kontrol Noktası Belirlemek .....	33
2.6. Şer'i Denetim .....	34
2.6.1. Şer'i Denetim Yapısı .....	34
2.6.2. Şer'i Denetim Görevi .....	35
2.6.3. Denetiminin Metodolojisi .....	36
2.6.4. Denetim ve İnceleme Planı Hazırlama .....	36
2.7. Türkiye'de Şer'i Denetimin Uygulanması .....	37
2.8. Denetim Metodolojisi .....	38
2.9. İnceleme Planının Hazırlanması .....	38
2.10. İncelenecek Örneklerin Seçilmesi .....	38
2.10.1. İstatistiksel Örnekleme .....	39

Şekil 2.2. Denetim İçin Örneklerin Seçilmesi.....	39
2.11. İnceleme Programı .....	40
2.11.1. Denetim Raporu.....	40
2.12. Yurt Dışında Şer’i Denetimin Uygulaması.....	41
2.13. Katılım Bankaların Şer’i Uyumunda Kanun Eksikliği Sebebiyle Karşılaştığı Sorunlar.....	43
<b>ÜÇÜNCÜ BÖLÜM</b>	
Türkiye ve Yurt Dışındaki İslamî Bankaların Danışma Komitesiyle Yapılan Mülakat Sonucunun Analizi.....	51
<b>SONUÇ.....</b>	<b>58</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>60</b>
<b>Ekler.....</b>	<b>63</b>
Türkiye’deki Katılım Bankalarının Danışma Komitesiyle Yapılan Mülakatı.....	63
Türkiye ve Yurt Dışındaki Katılım Bankalarının Şer’i Denetim Birimiyle Yapılan Mülakatı.....	85
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>102</b>

## TABLÖLÖR LİSTESİ

<b>Tablo 1.1. :</b> Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankalar Arasındaki Farklar.....	19
<b>Tablo 2.1. :</b> İşlem Önemine Göre Şer'i Risklerin Değerlendirilmesi.....	42
<b>Tablo 2.2. :</b> Şer'i Denetim Sürecinin Aşamaları.....	43



## ŞEKİLLER

Şekil 1.1. : Bankacılık ve Finansal Faaliyetlerin İslam Dini İçindeki Yeri.....	9
Şekil 1.2. : Katılım Bankacılığı Sistemi.....	11
Şekil 1.3. : Konvansiyonel Banka Aracılığı.....	16
Şekil 1.4. : Katılım Bankası Aracılığı.....	17
Şekil 2.1. : Türkiye’deki Şer’i Yönetişim Şekli.....	24
Şekil 2.2. : Denetim İçin Örneklerin Seçilmesi.....	39



## KISALTMALAR LİSTESİ

**AAOUIFI** : İslamî Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü

**A.g.e.** : Adı Geçen Eser

**BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

**SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu

**TCMB** : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

**TMSF** : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

**TKKB** : Türkiye Katılım bankaları Birliği

**DK** : Danışma Komitesi

**YK** : Yönetim Kurulu

## GİRİŞ

İslam iktisadı, İslam devletinin ekonomik faaliyetlerini Kur'an-ı Kerîm'e ve nebevi sünnete göre yöneten İslamî ilke ve prensiplerin toplamıdır. Zaman ve mekân şartlarına uygun olarak ekonomi prensipleri de uygulanabilir düzeydedir. İslam iktisadı, toplumun iktisadi problemlerini İslam'ın hayata bakış açısına uygun olarak çözmektedir. İslam iktisadında en önemli ilkelere biri üretimdir, İslam ayrıca gelişmeyi de teşvik etmiştir. Resulullah (sav) ölü toprakları tekrar hayata döndürmeyi teşvik etmiştir ve şöyle buyurmuştur: “Her kim, hiçbir kimseye âid olmayan bir arâzîyi i'mâr ederse işte o kimse (bu yere) daha haklıdır”<sup>1</sup>. Kur'an-ı Kerîm ise bizi imara / onarmaya teşvik etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “O, sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizi oranın imarında görevli (ve buna donanımlı) kıldı.”<sup>2</sup>İslam insanların çalışarak ve emek sarf ederek kazançlarını elde etmeyi buyurmuştur. Çünkü emek sarf etmeden elde edilen kazanç (ribâ) kapsamında girmektedir. “...emeksiz sermaye kazançları (ribâ) hem emek sömürsünü artırır hem de emeği üretim sürecinden koparır.”<sup>3</sup> Ribâ veya faiz, günahların en büyüğüdür. Birçok ayet ve hadiste faizle ilgili uyarı bulunmaktadır. İslam hukuku toplum haklarını korumak adına servetin belirli bir kesimde kalmaması için haksız kazancı, faizi ve gasbı haram kılmıştır. İnsanlara meşru yollardan çalışmayı ve ticaret yaparak kazanç elde etmeyi buyurmuştur. Katılım bankalarının temel felsefesi buradan doğmuştur hatta ortaya çıkmasının en önemli sebebi İslam hukukunun faaliyetlerini hayata geçirmektir. Katılım bankacılığı mekanizması fon toparlamaya dayalıdır. Toplamış olduğu fonu yatırım işlerinde kullanarak elde ettiği kârı veya uğradığı zararı fon sahiplerine yazmaktadır.

Faizsiz bankalardaki faaliyet, ticarete dayalı olduğundan bu faaliyetin ekonomiyi canlandırmada yine ekonominin kendisine büyük bir katkısı vardır. “Katılım bankacılığı Kur'an'daki faiz yasağı esaslı üzerine inşa edildiğinden ne tasarruf sahiplerinden toplanan fonlara ne de müteşebbislere kullanılan fonlara faiz niteliğinde bir gelir gider oluşturur. Katılım bankası kendi sermayesini (öz

---

<sup>1</sup>Buhârî, Muzâra'a,17.

<sup>2</sup>*Kur'an-I Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş-Dr.Muzaffer Şahin (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), Hûd 11/ 61.

<sup>3</sup> Ahmet Tabakoğlu, *İslam İktisadına Giriş*, (Dergâh Yayınları, 2016), 312.

kaynaklarını) ve müşterilerinden topladığı fonları ticaret ve yatırım faaliyetleri ile değerlendirerek neticede oluşan kârı ve zararı müşterileri ile paylaşır.”<sup>4</sup>

Faizsiz sistem, Türkiye’de 1983 “Özel Finans Kurumları” adı altında faaliyete başlamıştır. Özel kurum olarak Türkiye’de faaliyet gösteren bu kurumlar, isimlerinden dolayı birtakım zorluklar yaşamıştır, özellikle de bu durum uluslararası finansal piyasalarda söz konusu olmuştur. Bu nedenle 2005 yılında Bankacılık Yasası’nda bir değişiklik söz konusu olmuştur ve “Katılım Bankası” adı verilmiştir. Katılım bankalarının amacı faizsiz bir sistem sağlamak olduğundan İslam hukukunun ilkelerine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmektedir.<sup>5</sup>

Bankaların faizsiz hedeflerini gerçekleştirmesini sağlayan en önemli rol Danışma Kuruludur.

Katılım bankacılığı, faizsiz bir finans yapısını ifade eder. Bu finansal yapı, Türkiye’de 1983 İslam hukukuna dayanarak faaliyete başlamıştır. İslam dininde faiz, haram olarak kabul edilmiştir ve ticaret helal kılınmıştır. Bu nedenle katılım bankaları, İslamî kurallara göre fon kullandırma ve toplama yapmaktadır. Katılım bankalarının vazgeçilemez ihtiyaçlarını karşılayan ve en üst düzeyde önem taşıyan Danışma Kurulu, bankanın şer’i amacını sağlayan en esas organıdır.

Danışma Kurulu, fıkıh muamelat deneyimli ve uzman olan kişilerden oluşmakta ve bankadan bağımsız olarak karar vermektedir. Verilen kararlar, hükümler Kur’an ve sünnete dayanarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla katılım bankalarının fonksiyonu İslam hukuku, Kur’an ve sünnet esas alınarak uygulanır fakat uygulama aşamasında bazı engel ve zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır.

Türkiye’de 1980’lerden itibaren geleneksel iktisat karşısında bir de “Özel Finans Kurumları” ortaya çıkmıştır. İslam iktisadını faaliyete geçirmeyi hedefleyen bu kurumlar, sadece Türkiye’de değil dünyanın birçok yerinde kabul görmüştür.

Kurulduğu tarihten itibaren amacına ulaşmaya çaba sarf edilmiştir ve faiz yasağı esasına üzerine inşa edilmiştir fakat isimleri dolayısıyla özellikle uluslararası finansal

---

<sup>4</sup>Hüseyin Tunç, *Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, (Nesil Yayınları, 2013), 114.

<sup>5</sup> Temel Hazıroğlu, “*Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi*”, (Ders Notları,2020), 241.

piyasalarda birtakım zorluluklar yaşanmıştır. Bu nedenle 2005 yılında Bankacılık Yasası'nda bir değişiklik söz konusu olmuştur ve "Katılım Bankası" adını almıştır.

Katılım bankalarının temel görevi, İslam iktisadını ihya ve toplumu imar etmektir. Katılım bankaları aynı zamanda adaleti sağlamak için de çaba sarf etmektedir. Katılım bankaları, faizsiz bir model yapısına sahiptir ve bütün parasal hareketlerinde bir mal alımına veya hizmete bağlıdır. Para, bir malın değer ölçüsüdür ve bir mübadele aracı olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla para, bir mal değildir. Malın değerini temsil eden bir ölçü birimdir. "İktisadi mânâda para, sermaye değildir. İktisadi mânâda para, mal da değildir. Çünkü malların esas özelliği fayda sağlamasıdır. Yani, ihtiyaçları doğrudan doğruya tatmin etmesidir. Halbuki şu veya bu şekilde, paranın ihtiyaçlarımızı doğrudan doğruya tatmin ettiğini göremiyoruz. Ancak ihtiyaç tatminine vasıta oluyor. Para vasıtasıyla mal satın alıyoruz yahut hizmet satın alıyoruz. Ancak onlarla ihtiyaçlarımızı tatmin edebiliyoruz. Dolayısıyla ihtiyaç tatmininde sadece vasıta durumunda olduğundan para, iktisadi anlamda mal değildir."<sup>6</sup>

Paranın satılması ile elde edilen kazanç, hâksız sayılır ve riba kapsamına girmektedir. Halbuki Allah Teâlâ ribayı haram, ticareti helal kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların "Alışveriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişini helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır."<sup>7</sup> Çünkü o para gerçek üretim ve reel bir değere bağlı olmadan toplumu yoksulluk ve sefaletle sürükler.

Faiz, adaletsizliğe yol açar ve iktisada ciddi bir zarar verir. Faiz bu sebeple yasaklanmıştır. İktisadi dengeyi bozması toplum refahını da engeller. O yüzden İslam iktisadi temellerinde "para = mal" dengesinin kurulması esastır. Bu denge muhafaza edilmediği takdirde ve gerçek bir üretime bağlı kalınmadığı sürece ekonomi çöker ve kaos ortamı oluşur. "Günümüzde iktisadi sistemlerin temel kurumlarının başında para, banka ve finans kurumları gelmektedir. Bugün ekonomik sorunların başlıca nedenlerinden biri mübadele aracı ve hak ölçüsü olan kâğıt paranın üretime ve reel

---

<sup>6</sup> Doç. Dr. Sabri Orman, vd., *Para, Faiz ve İslam*, (ISAV Yayınları, 1987), 2.

<sup>7</sup>A.g.e., Bakara 2/ 275.

değerlere bağlı olmadan artırılmasıdır. Diğer önemli bir sorun ise banka kurumunun finansal değerleri üretime yönlendirmede yetersiz kalışıdır. Bugün para ve kredi piyasalarında dolaşımda olan değerlerin önemli bir kısmı maalesef reel değerleri temsil etmemektedir.”<sup>8</sup>

İslam dinine göre ticaret faaliyetine esas alınan “para = mal” dengesini kurmak çok önemlidir. Bu nedenle katılım bankaları yapmış olduğu tüm finansal hareketleri karşısında mutlaka bir mal veya hizmet vardır ve tüm bu hareketler birbirleriyle sıkıca ilişkilidir.

### **Konunun Önemi ve Sınırları**

“Katılım Bankalarında Şer’i Uyum Fonksiyonu ve Uygulamada Yaşanan Problemler-Türkiye Örneği” adı altında bir çalışma yapılmıştır.

Katılım bankaları faizsiz bir finans sürdürmeye hedeflenmektedir. Bu finansal model, Türkiye’de 1983’ten itibaren İslami hukuku kurallarına dayanarak faaliyete başlamıştır, İslam dinine göre faiz haram kabul edilmiştir ve ticaret helal kılınmıştır. Bu nedenle katılım bankaları, İslami kurallara göre fon kullandırma ve toplama yapmaktadır. Katılım bankaları vazgeçilemez ihtiyaçlarını ve en üst düzeyde önem taşıyan Danışma Kurulu, bankanın şeri amacını sağlayan en önemli mekanizmadır.

Danışma kurulu fıkıh muameleat donatılımlı ve uzman olan kişiler tarafından oluşmaktadır. Ayrıca bankaların tüm faaliyetleri gerçekleşmeden evvel işlem hakkında Kur’an ve sünnete dayanarak hüküm vermektedir. Bu şekilde bankaların şer’i uyumu sağlanmaktadır. Dolayısıyla katılım bankalarının fonksiyonu, İslam hukukunu esas alarak uygulama yapmaktadır ancak uygulama aşamasında bazı engel ve zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Araştırmayı desteklemek, bankaların şer’i uyumu ve uygulamada yaşanan sorunları ortaya çıkartmak adına tarafımda iki anket düzenlendi. İlk mülakat, Türkiye mevcut katılım bankaları danışma komitesi ile yapıldı. İkinci mülakat, Türkiye’de şer’i denetimi ölçmek adına hem Türkiye’deki bankalar ile hem de diğer ülkelerde nasıl uygulandığını görmek adına yurt dışındaki bankalara uygulanmıştır. Elde edilen sonuç mukayese edilmiş ve eksik yönleri ortaya çıkarmak ve konuyu daha iyi bir yere taşımak için tavsiyede bulunulmuştur.

---

<sup>8</sup> Prof. Dr. Arif Ersoy, Temel Hızıroğlu, vd., *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 2bs. (İstanbul: TKBB Yayınları, 2019), 64.

## **Amaç ve Yöntem**

Katılım bankalarında Danışma Kurulu kararlarının uygulamasında birtakım zorluklar bulunmaktadır. İlgili problemler, bankaların şer'i uyumunu engellemekle birlikte bankaların itibarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Hatta sistemlerinin diğer klasik bankalar gibi olduğu düşünüldüğünden katılım bankaları eleştirilmektedir. Katılım bankaları, İslami kurallara uygun olarak faaliyet gerçekleştirmek zorundadır. Bu çalışma, bu nedenle yapılmıştır. Aynı zamanda Türkiye'de bu alana dair çalışma oldukça sınırlıdır. Ayrıca hazırlamış olduğum bu konuya yani şer'i uyum uygulamada yaşanan problemlere ilişkin emsal teşkil eden bir çalışma da bulunmamaktadır. Bu yüzden yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır. Bu tez çalışması; Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu danışmalığında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Katılım Bankacılığı ve Uluslararası Finans kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Tezin amacına ulaşmak adına iki yol izlendi: literatür taraması ve anket yöntemi. Bankaların tabi oldukları Bankacılık Kanunu'nun bazı maddelerinin katılım bankaları şeri uyumuna engel olabileceğini düşünülmüştür. O yüzden ilgili maddeler incelenmiştir.

Araştırma sonucunda düzeltilen iki mülakattan elde edilmiş olan veriler ile şeri uyumun karşılaştığı problemin ortaya çıkartılması ve yurt dışında İslami bankaların şer'i denetimine ilişkin sonuçlar, Türkiye'de uygulanan şeri denetimle mukayase edilmiş, uygulamadaki eksik yerler tespit edilmiştir. Bu çalışma, katılım bankalarının şer'i uyumuna ilişkin bir fayda sağlayabileceği düşünüldüğü için hazırlanmıştır.

## **Literatür Değerlendirmesi**

Konuya ilişkin literatür taramasında kullanılan kaynak oldukça sınırlıdır. Bu alana yönelik yapılan çalışmalar da pek yeterli sayılmamaktadır. Mevcut benzer çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Bilal Soysal, "İslamî Finans Kuruluşlarında Fıkhi Uygunluk Yönetimi".

Yusuf Dinç, "Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi".

Ancak araştırma konusu doğrudan sadece Türkiye'de mevcut değildir. Bu sebeple veri elde etmek adına iki mülakat düzenlenmiştir. İlk mülakat, Türkiye'de bulunan katılım bankalarının danışma komitesi ile gerçekleştirilmiştir. İlgili mülakatlar neticesinde şer'i

uyumu engelleyen faktörler tespit edilmiştir. İkinci mülakat, Türkiye'deki şer'i denetimi ölçmek ve aynı zamanda Türkiye'nin yurt dışındaki şer'i denetimle mukayese edilmesi için hazırlanmıştır.

Giriş kısmında katılım bankaları sistemi ve faaliyetleri yer almıştır. Aynı zamanda katılım bankaları ve klasik bankaların arasındaki farktan bahsedilmiştir. Kullanılan kaynaklar bunlardır:

Ahmet Tabakoğlu, İslam İktisadına Giriş.

Celal Yeniçeri, İslam İktisadının Esasları.

Doç. Dr. Sabri Orman, Dr. Beşir Gözübenli, Doç. Dr. Ahmet Tabakoğlu, vd., Para, Faiz ve İslam.

Dinç, Mehmet Çanakcı, Servet Yazıcı, "İslam İktisadı ve Finansı.

Frank E. Vogel, Samuel L. Hayes, İslam Hukuku ve Finansı Din, Risk ve Kazanç.

Hüseyin Tunç, Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi ve Türkiye Uygulaması.

Mohammad Hashim Kamali, İslam Ticaret Hukuku Vadeli İşlem ve Opsiyonların Analizi.

Muhammad Umer Chapra, İslam İktisadında Ahlak ve Adalet.

M. Şerafettin Özsoy, Katılım Bankacılığına Giriş.

Prof. Dr. Arif Ersoy, Temel Hazıroğlu, vd., Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı.

Saim Kayadibi, Mahmut Bilen, Zeki Yaka, Erdal Yılmaz, Figen Büyükkakın, Yusuf

Prof.Dr. İbrahim Güran Yumuşak, "Ulusuları İslam Finansal Kurumlar".

Servet Bayındır, Erdem Akpınar, vd. Sabahattin Zaim Anısına, Katılım Bankacılığı Bilimsel Araştırma Ödülü.

حمد فاروق الشيخ، المفيد في عمليات البنوك الإسلامية، برعاية بنك البحرين الإسلامي، ٢٠١٤.

İkinci bölümde katılım bankalarının şer'i yönetim şekli, Danışma Kurulu, danışma komitesi ve şer'i denetimin amaç ve görevinden bahsedilmiştir. Bu bölümde kullanılan kaynaklar aşağıda verilmiştir:

"Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ"

Bilal SOYSAL, "İslamî Finans Kuruluşlarında Fıkhi Uygunluk Yönetimi".

“Danışma Kurulunun Oluşumu, Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ”.

Yusuf Dinç, “Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi”.

عبد الله طارق الشعيب، الإحتراف في التدقيق على أساس المخاطر الشرعية دراسة عملية تطبيقية، نادي الإقتصاد الإسلامي.

Tez çalışması 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılım bankacılığının tanımı, sistemi, katılım bankacılığının temel ilkeleri, faizsiz sistemdeki rolü ve klasik bankalar ile arasındaki farka değinilmiştir.

İkinci bölümde şer’i uyum tanımı, amacı ve Türkiye’de şeri kontrol ve denetim yapısı, Danışma Kurulu mahiyeti, yapısı, görevi ve amacı; Danışma Kurulundaki sekreteryanın amacı ve görevi, şer’i denetim yapısına yer verilmiştir. Yine bu bölümde, Katılım Bankaları Bağlı Olduğu Kanun’un bazı maddeleri incelenmiştir. Bu kısımdaki çalışma, literatür taraması ile gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü bölümde, bankaların Danışma Kurulu kararlarını uygulamada yaşadığı problemleri ortaya çıkarmak adına iki mülakata yer verilmiştir.

İlk yapılan mülakat, Türkiye’de bulunan katılım bankaları danışma komitesi ile yapılmıştır. Bu mülakat sayesinde bankaların şer’i uyumunda karşılaştığı en önemli zorluklar tespit edilmiştir. İkinci mülakat, ülkedeki şer’i denetim yatkınlığını ölçmek amacıyla uygulanmıştır. Bu yüzden hem Türkiye hem yurt dışında denetime ilişkin sorular düzenlenmiştir ve bu sorular uygulanmıştır. Veriler neticesinde Türkiye’de mevcut şer’i denetiminin eksik yönleri ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca danışma komitesinin kararlarını uygulamada uyum sağlanabilmesi için yapılması gereken çalışmaların da tavsiyesinde bulunulmuştur.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## KATILIM BANKACILIĞI

### 1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

İslam inancına göre bir Müslümanın hayatı ibadetten daha fazlasıdır. Müslümanların İslamî kurallara sıkı sıkıya bağlı olarak yaşamaları gerekir. Bu kurallar; günlük faaliyetlerinde, davranışlarında, ticari faaliyetlerinde yani kısacası hemen her alanda birbirinden ayrılmaz bir bütündür. İslam dini, Müslümanları doğru yola ve selamete erdiren bir rehberdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ey kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, birçoğunu da affediyor. İşte size Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur’an) gelmiştir.”<sup>9</sup>

Bu bağlamda katılım bankacılığı gerçekleştirdiği ekonomik faaliyete dayalı olarak İslam dininin koyduğu kuralları içermektedir. Katılım bankaları, geleneksel bankalardan farklı olarak İslamî kurallar çerçevesinde ticari faaliyetlerini yürütmekte ve dini sınırları da aşmamaktadır.

İslamî finans, bu yüzyılın aşırıcı politik hareketlerinin bir icadı değildir; aksine Kuran’da emredilenlerden ve Hz. Muhammed’in (sav) sözlerinden kaynağını alır. İslam hukukundaki bu yaratıcı merkezî prensipler, ticari muameleleri evlilikte olduğu gibi dinin bir parçası olarak göz önünde bulundurur. İslam hukuku, bu açıklığa kavuşmuş metinlerden faizi ve uygunsuz spekülasyon uygulamaları yasaklayan birbiriyle ilişkili kaideleri elde etmiştir. Orta Çağ’da bunlar günah ve kanunsuz görülürdü ve bunlardan gereğince sakınılırdı. Neredeyse bütün İslam dünyası Batılı güçlerin emri altına girdiği zaman finansın İslamî şekilde eski uygulaması büyük oranda Avrupa’nın sömürgeci imparatorluklarının gölgesinde kaldı. Avrupalıların etkisinde birçok ülke, Batı’dan ilham alan bankacılık sistemlerini ve iş modellerini benimsedi ve İslamî ticari uygulamaları terk etti. Dolayısıyla İslamî finansın modern dönemi, kendi başlangıcını İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Müslüman ülkelerin bağımsızlığına dayandırır.<sup>10</sup>

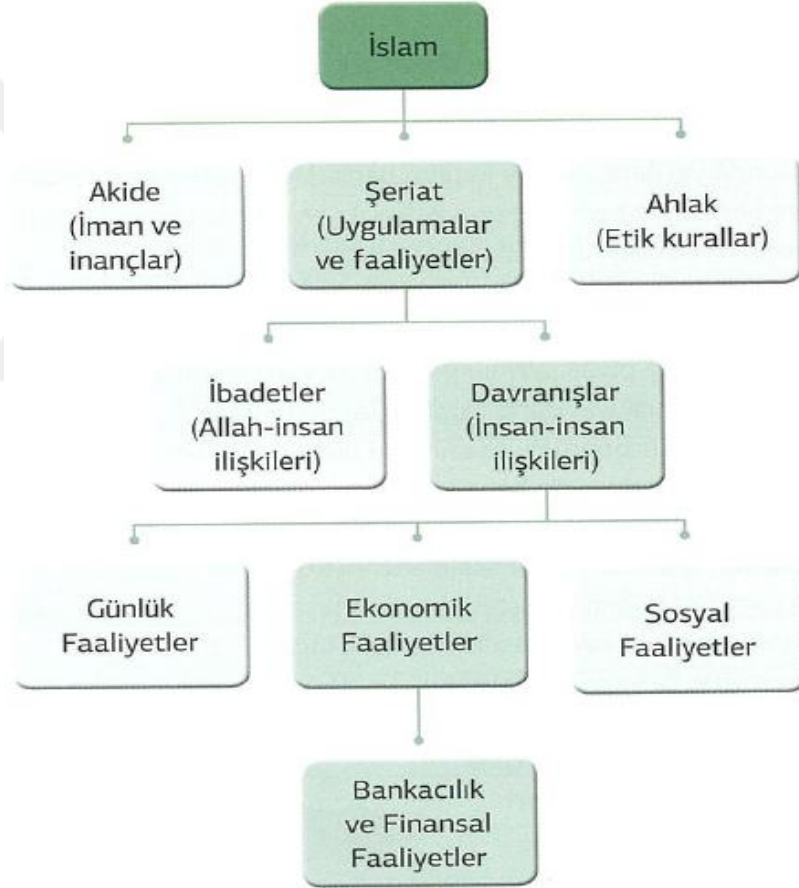
---

<sup>9</sup> A.g.e., Mâide 5/ 15.

<sup>10</sup>Frank E. Vogel, Samuel L. Hayes, *İslam Hukuku ve Finansı Din, Risk ve Kazanç*, 1bs. çev. Mehmet Ali Aydın, (Albaraka Yayınları, 2020), 20.

İslam iktisadı yeni bir finans modeli değildir, ortaya çıkışını İslam dininin çıkışına bağlıdır. İslam iktisadının şer’i hukuku fıkıh muamelat dalı altına faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. “İslam iktisadının ilkeleri, öncelikle Kur’an ve sünnet gibi iki aslı kaynaktan çıkmıştır”.<sup>11</sup>

Katılım bankaları, son otuz beş yıldır Türkiye’de finans alanında yer almıştır. Devlet tarafından da büyük bir destek görmüştür ve bu halen devam etmektedir. Bu süreç içerisinde ülkenin ve dünyanın geçirdiği bütün ekonomik krizlere rağmen ayakta kalmaya ve faaliyetlerine devam etmeyi başarmıştır. Katılım bankacılığı temelleri İslam iktisadı ve hukuku kurallarına dayanmaktadır. Katılım bankacılığını ortaya çıkışı Türk toplumu için yeni bir alternatif bankacılık olmuştur.<sup>12</sup>



**Şekil 1.1. Katılım Bankacılığı Faaliyetlerinin İslam Hukukundaki Yeri<sup>13</sup>**

<sup>11</sup> Ahmet Tabakoğlu, *İslam İktisadına Giriş*, (Dergâh Yayınları, 2016), 26.

<sup>12</sup> Prof. Dr. Şakir. Görmüş, Dr. R. Ahmet Albayrak, vd., *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 2bs. (İstanbul: TKBB Yayınları, 2019), 19.

<sup>13</sup> M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, (Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., 2012), S.69.

## 1.2.Katılım Bankacılığı Sistemi

Katılım bankacılık temel yapısı itibarıyla faizsiz bir sistem olduğundan, parasal işlemlerde mutlaka bir mal veya hizmete bağlıdır. “...her para hareketinin mutlaka bir ortaklığa dayandığı veya mal ya da hizmete karşılık geldiği; gelirin ise kâr ve zarar ortaklığı (Müşâreke) veya emek-sermaye ortaklığı (Mudârabe) esasına göre bölüşüldüğü bir sistem olarak tanımlamak mümkündür”<sup>14</sup>.

Katılım bankacılığının sistemi, diğer geleneksel bankalardan farklıdır. Bu sistemi özetleyecek olursak katılım bankaları, faizsiz bankacılık temellerini esas alarak özel cari hesap ve katılım hesapları yoluyla fon toplamakta ve daha sonra topladıkları fonları finansman için kullanmaktadır.

Katılım bankaları finansmanlarını kendi temel ilkelerine göre uygun yöntemlerle finanse etmektedir (Murabaha, Müşareke, Selem, İstisna, Mudarebe, İcara, Sukuk). Fon kullanım işlemleri bir mal veya hizmet alımına bağlıdır. Mal veya hizmet alımına ilişkin yapılacak ödeme, direkt satıcının hesabına aktırılmaktadır. Türkiye’deki katılım bankaları topladığı fonların büyük kısmını, ticarete yönelik yatırmaktadır; malı veya hizmeti peşin alıp vadeli olarak satmaktadır. Finansal kiralama ikinci mertebede yer almaktadır. Katılım bankaları, Mudârib sıfatıyla (Rab’ mal) maldan (yatırımcılar)fon toparlamaktadır.

“Mudarebe daha açık bir ifadeyle, bir tarafta sermaye sahibi kişi veya kişilerle, diğer yanda bu sermayeyi emeği, bilgi ve tecrübesiyle değerlendirecek olan kişi arasında kârın paylaşılması esasına göre yapılan bir anlaşma, kurulan bir ortaklık olup bu ortaklıkta emeğini koyan, sermayeyi yöneten ne ana parayı geri ödemeyi ne de belirli bir kâr payı sağlamayı taahhüt etmektedir. Mudarebenin temel özellikleri: Sermaye sahibi olan kişi ile emeğini bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişinin kâra ortak olmaları; taraflar kâr paylarının belirli (maktu)olmaması, kârın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir oranda bölünmesi; zararın tamamen sermayedara ait olması;...”<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup>A.g.e., 118.

<sup>15</sup> Erdem Akpınar, Prof. Dr. Sabahattin Zaim Anısına, *Katılım Bankacılığı Bilimsel Araştırma Ödülü*, C.1, (TKBB Yayınları, 2008), 86.



**Şekil 1.2. Katılım Bankacılığı Sistemi<sup>16</sup>**

### 1.3. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri

Katılım bankaları İslam hukuku kuralına göre hareket etmektedir. Bu noktada katılım bankalarının çalışma prensiplerini, İslam hukukunun belirlediği ilkeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Katılım Bankacılığı Temel İlkeleri Kur'an ve sünnetten alınmaktadır. Faizsiz temel ilkeler şöyle özetlenebilir:

#### 1.3.1. Faiz Yasağı

İslam'ın faizi haram kılmasının sebebi, insanların haksız yere kazanç sağlamaması ve servetin belirli bir elde kalmaması içindir. Faizin yasak ve büyük günah olduğunu birçok ayet ve hadiste ifade edilmiştir.

Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Helâk edici olan yedi şeyden çekiniz.” buyurdu. Sahâbîler: “Yâ Rasulallah! Bu yedi şey nedir?” diye sordular. Resulullah: “Allah’a ortak tanımak, sihir yapmak, Allah’ın harâm kıldığı bir canı öldürmek; haklı öldürülen müstesnâ, Ribâ (yânî fâiz kazancı) yemek, yetîm malı yemek, düşmana

<sup>16</sup>Dr.R. Ahmet Albayrak, Şerafettin Özsoy, **Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı**, TKBB Yayınları, 2’nci Baskı 2019, s.84.

hücum sırasında harbdan kaçmak, zinâdan kal'aya girmişçesine korunmuş olup hatırandan bile geçirmeyen mü'min kadınlara zinâ iftirâsı atmak” buyurdu.”<sup>17</sup>

### **1.3.2. Garar Yasağı**

Garar, cehalet ve belirsizliğı ifade etmektedir. İslam hukukunda haksızlığı ve aldatmayı engellemek adına garar yasaklanmıştır. Ticari faaliyeti gerçekleşen kişilerin arasında yapılacak sözleşmeye (akit) göre anlaşma yapıldıktan sonra herhangi bir ihtilaf veya anlaşmazlığa mahal vermemek için akidin konusu ve bütün özelliklerinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Yanında (akid zamanı elinde) olmayan bir malı satma!”<sup>18</sup>

### **1.3.3. Kâr ve Zarar Ortaklığı**

Kâr ve zarar ortaklığı, İslam iktisadının temelidir. İslam iktisadının bu özelliğı onu diğer sistemlerden ayıran çok önemli bir özelliktir. Ticarete dayalı ortaklıklar, taraflar arasında kâr ve zararın adil dağılımını sağlar. Risk tamamen bir tarafça üstlenilmez; taraflar riski sermaye ile orantılı olarak adil bir şekilde paylaşırlar.

### **1.3.4. Fiyatlara Müdahale Etmemek Esastır**

Fiyat artırmak maksadıyla yapılan piyasaya müdahale ve piyasadaki karaborsacılık İslam iktisadını temel ilkelerinde yer almamaktadır.<sup>19</sup> Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Necşten, yânî fiât artırmadan nehyetmiştir”<sup>20</sup>.

### **1.3.5. İslam Hukukuna Göre Finanse Edilmesi**

İslam hukuku kurallarına uygun ticaret ve faaliyet yapılması gerekmektedir. Sunulacak her hizmetin ve ürünün şer'i kurallara uygun olması riayet edilmektedir. Örneğın alkol ya da kumara ilişkin yatırım işlemleri yasaklanmıştır.

---

<sup>17</sup>Buhârî, '1- Vâsâyâ,29.

<sup>18</sup>Tirmizî, Büyû, 1248.

<sup>19</sup> Mehmet Odabaşı, “İslam İktisadının Bazı İlkeleri”, <https://İslamİktisadi.net/index.php/2018/03/04/islam-iktisadinin-bazi-ilkeleri> [04/03/2018].

<sup>20</sup> Buhârî, '1-Hıyel,10.

### **1.3.6. Üretmeye ve Gelişmeye Teşvik Edilir**

Resulullah (sav) ölü toprakları tekrar hayata döndürmeye teşvik etmiştir ve şöyle buyurmuştur: “Her kim, hiçbir kimseye âid olmayan bir arâziyi i’ mâr ederse işte o kimse (bu yere) daha haklıdır”<sup>21</sup>

Kur’an’da ise Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “O, sizi yeryüzünden (topraktan) yarattı ve sizi oranın imarında görevli (ve buna donanımlı) kıldı”<sup>22</sup>

### **1.3.7. Ferde veya Topluma Herhangi Bir Zarar Getirecek İşlemlerde**

#### **Kullanılamaz**

Kişiye veya topluma zarar verecek her faaliyet ve ticaret yasaklanmıştır. Örneğin tefecilik ve faiz haram kılınmıştır, şarap toplumun sağlığına verdiği zarar nedeniyle ticaretinin yapılması yasaklanmıştır. Resulullah (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Zarara sokmak ve zarara karşı intikam almak yoktur.”<sup>23</sup>

### **1.3.8. Kolaylık İlkesi**

İslam inancına göre, insana gücünün yetmediği yüklenmez. Kolaylaştırma ve zorlukları giderme İslam dininde esastır. Haram olduğuna dair naslarla hakkında yasaklığı bulunmayan her şey mubahtır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez.”<sup>24</sup> Resulullah (sav) ise şöyle buyurmuştur: “Allah’ın kitabında helâl kıldığı şey helâl ve Allah’ın kitabında haram kıldığı şey de haramdır. Hükümünü belirtmediği şey ise, afvettiği şeylerdendir!”<sup>25</sup>

### **1.3.9. Dürüstlük İlkesi**

İslam dininde hile yapmak ve aldatmak yasaktır. Kişi, bir malı satmak için malının kusurunu gizleyerek satmamalıdır. Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Aldatmanın sâhibi ateştedir bizden”. Yine buyurmuştur ki: “Her kim bizim emrimiz üzere olmayan

---

<sup>21</sup>Buhârî, Muzâra’a,17.

<sup>22</sup>A.g.e.,Hûd 11/61.

<sup>23</sup>İbn-i Mâce, Ahkâm, 2341.

<sup>24</sup>A.g.e.,Maide 5/ 6.

<sup>25</sup>Tirmizî, Libâs, 1780.

bir iş yaparsa, o iş reddedilmiştir”<sup>26</sup>. Mal, eksik tartılmamalıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline!”<sup>27</sup>.

### **1.3.10. Zaruret ve İhtiyaçları Gözetme İlkesi**

Allah katında haram kılınan şeylere, zaruret halinde kalınanlara -haddi aşmadan- cevaz verilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Allah size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”<sup>28</sup>.

### **1.3.11. Paylaşım İlkesi**

İslam dininde paylaşım ilkesi esastır. Allah Teâlâ, servetin belirli bir kesimde kalmasını yasaklamıştır. Zengin olan Müslümanlar, kendi servetlerini fakir olan kardeşlerine aktarmalıdır. Bu konu hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Onların mallarından Allah’ın, savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar için siz, at ya da deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini, dilediği kimselerin üzerine salıp onlara üstün kılar. Allah’ın her şeye hakkıyla gücü yeter”<sup>29</sup>.

### **1.3.12. Tasarruf İlkesi**

Allah’ın Müslümanlara vermiş olduğu nimetlerin israf edilmemesi gerekmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ey Âdemoğulları! Her mescit teziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez”<sup>30</sup>.

## **1.4. Faizsiz Sistemdeki Rolü**

Faizsiz bankacılık sistemi, gerçek bir ticaret faaliyetine dayandığından ekonomiye büyük katkıda bulunmaktadır ve ekonominin büyümesini sağlamaktadır. Aynı zamanda insanların yaşam kalitesini artırmaktadır ve onlara istihdam sağlamaktadır. Sosyal adaletin ve servetin adil bir şekilde dağılmasına yardımcı olmaktadır.

---

<sup>26</sup> Buhârî, ‘1- Buyû,60.

<sup>27</sup> A.g.e., Mutaffifin 83/1.

<sup>28</sup> A.g.e., Bakara 2/173.

<sup>29</sup> A.g.e., Haşr 59/6.

<sup>30</sup> A.g.e., A’râf 7/31.

Faizsiz sistem, “mal = para” dengesi kurulması esasına dayandığı için bu şekilde paranın değerini artırmakta ve paraya da istikrar sağlamaktadır. Aynı zamanda enflasyonu durdurmaktadır. Enflasyon kısaca, kâğıt paranın piyasada bol miktarda bulunması ve o paranın karşılığında gerçek bir malın bulunmaması anlamına gelmektedir.

“..enflasyonun sebebi, bir ülkedeki toplam arz ile toplam talebin intibaksızlığıdır ve bu intibaksızlık da talep, arzı sürekli olarak aşmaktadır.”<sup>31</sup>

Enflasyonun iktisat ve sosyal yaşamı olumsuz etkilemektedir. Tasarruf edilen para enflasyon sebebi ile değer kaybetmektedir. “Paranın değer saklama ve tasarruf aracı olma özelliğinin büyük ölçüde zedelenmiş olması sebebiyle, para şeklinde yapılan tasarruflar azalır. Çünkü tasarrufları para şeklinde saklamak demek, enflasyon oranı kadar değer kaybına razı olmak demektir.”<sup>32</sup>

Enflasyon sebebi ile gelir ve servet adaletsiz bir şekilde dağılmaktadır ve bu durum toplumun refah seviyesine ulaşmasını engellemektedir. Enflasyonun ekonomiye getirdiği istikrarsızlık, işsizliğin artmasına neden olmaktadır. İslam iktisadının esas aldığı “mal = para” dengesini kurmak, bu problemleri çözecek dentedir. “İslâm’ın bu problemlere getirdiği çözümler şöyledir: Öncelikle İslâm iktisadındaki cehl (bilinmezlik) ve garârın (belirsizlik) bertaraf edilmesi istikrarın esasıdır. Ekonominin reel olması ve hayali olmaktan uzaklaşması böyle mümkün olabilir.”<sup>33</sup>

Katılım bankaları, İslamî kurallara göre faaliyet göstermektedir. Yatırımcılarının isteklerini, faize bulaşmadan yerine getirmektedir. Bankanın geliştirdiği her ürün şer’i ilkeler çerçevesinde üretilmektedir. Katılım bankaları, topluma fayda sağlar ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur. Katılım bankalarının en önemli rolü, İslam iktisadını yeniden ihya etmesidir.

---

<sup>31</sup> Doç. Dr. Sabri Orman, vd., *Para, Faiz ve İslam*, (Isav Yayınları, 1987), 35.

<sup>32</sup> A.g.e., 37.

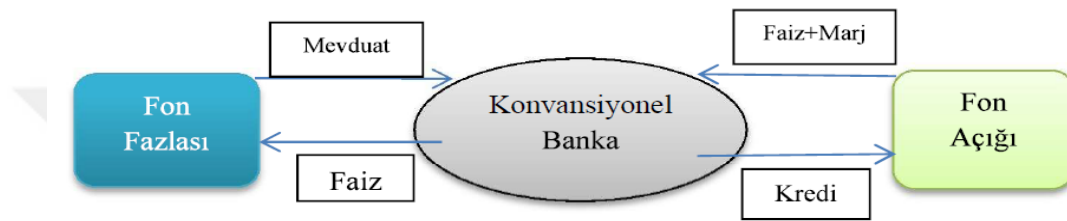
<sup>33</sup> A.g.e., 91.

## 1.5. Katılım Bankaları ve Klasik Bankalar Arasındaki Fark

### 1.5.1. Konvansiyonel Bankalar Sistemi

Konvansiyonel bankalar, belirli bir faiz karşılığı topladığı mevduat üzerinde faiz ekleyerek kredi kullandırma yapmaktadır. Konvansiyonel bankalar mevduat sahiplerine önceden belirlenmiş bir faiz oranı taahhüt ederek mevduat toplamaktadır.<sup>34</sup>

Konvansiyonel bankaların sistemi aşağıdaki şekilde görüldüğü gibidir:



Şekil 1.3. Konvansiyonel Banka Aracılığı<sup>35</sup>

### 1.5.2. Katılım Bankaları Sistemi

Katılım bankaları mudârabe yöntemiyle fon sahiplerine (Rab' mal) topladığı sermayenin kâr veya zarar edebileceklerinin bilgisini en başta vermektedir. Katılım bankaları faaliyetlerini ticaret yönetimi ile sürdürmektedir. Bu sebeple bankanın ne kadar kâr edeceği en başta bilinmemektedir.

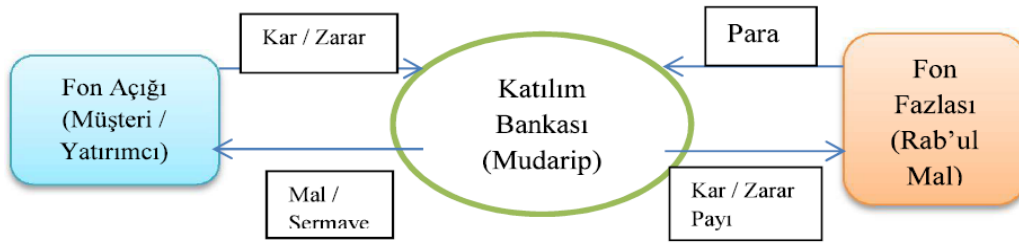
Bankaların ve fon sahiplerinin arasında yapılan bu akitte kâr zarar ortaklığı akdi söz konusudur. Katılım bankaları “Mudarip” sıfatıyla toplamış olduğu fon mal/hizmet/yatırım alımı ve satımına finansman sağlamaktadır.<sup>36</sup>

<sup>34</sup>Yusuf Dinç, “İslam İktisadı ve Finansı”, 1.bs. (Zonguldak: 2017), 93.

<sup>35</sup> A.g.e., 93.

<sup>36</sup> A.g.e., 95.

Katılım bankaları sistemi aşağıdaki şekil gibidir:



**Şekil 1.4. Katılım Banka Aracılığı<sup>37</sup>**

### 1.5.3. Katılım Bankaları ve Klasik Bankalar Arasındaki Fark

Konvansiyonel bankalarının mekanizması krediye dayalı bir sistemdir. Faizsiz bankaların sistemi ise ortalığa dayalı bir sistemdir. Katılım bankaları da topladıkları fon, mal veya hizmet alımı karşısında müşterisine finansman sağlamaktadır. Katılım bankaları, ihtiyaç sahibine sağladığı finansman bedelini direkt olarak satıcının hesabına ödemektedir. Klasik bankalar faizle fon toplamaktadır ve faiz karşılığında mevduat sahiplerine ödünç para vermektedir.

Klasik bankalar, topladıkları mevduat faizli krediyi kullanırlar. Konvansiyonel bankalar, ihtiyaç sahibine sağlamış olduğu kredi bedelini kendi hesaplarına ödemektedir.

Klasik bankalar ile mevduat sahipleri arasındaki ilişki “borçlu” ve “alacaklı”yı temsil etmektedir. Söz konusu krediden doğan kâr veya zarardan mevduat sahipleri etkilenmemektedir. Katılım bankalarına gelindiğinde ise fon sahipleri ile bankanın ilişkisi bir tür ortaklık ilişkisidir ve bu ticaretten doğan kar veya zarardan iki taraf etkilenmektedir.

Katılım bankaları ile konvansiyonel bankaları birbirinden ayıran diğer önemli bir husus, söz konusu para anlayışıdır. Klasik bankalar, parayı bir mal olarak görüp paradan para kazanmaktadır. Katılım bankaları için para bir mal değildir, malın değerini temsil eden bir ölçü birimidir.

<sup>37</sup> A.g.e., 95.

Faizsiz bankalarda yapılmak istenen tüm yatırım işlemleri, İslam kurallarının uygunluğuna riayet edilerek yapılır. Konvansiyonel bankaların böyle bir hassasiyeti bulunmamaktadır. Faizsiz bankaların temel prensibi, tüm finansal faaliyetlerinin reel bir ticarete bağlı olmasına dayanır. Faizsiz bankalar; tütün, alkol, kumar ve silah gibi sektörlere yatırım yapmamaktadır.



**Tablo 1.1. Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankalar Arasındaki Farklar.**<sup>38</sup>

ALAN	KATILIM BANKASI	KONVANSİYONEL BANKA
<b>Sistem</b>	İslam şer'iatının hükümlerine uygun işlemler yapar. Bütün işlemler, kanunlar ve ürünler İslam şer'iatının ilkelerine dayanır. Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Nebevi sünnet ile faizin haram olduğu inanç ilkesi ve esasına dayanır.	İslam şer'iatına bakmaksızın pozitif yasalar ve uluslararası normlar hüküm sürer. Faizcilik esas kabul edilir. Yapılan anlaşmalar faiz, risk, cehalet ve kumarbazlık içerir.
<b>Ekonomi Servisi</b>	İslam davetini yayma sorumluluğu vardır. Bunu da İslam iktisadını gerçek hayata aktararak yapar.	Toplumun ıslah etme sorumluluğunu üstlenmez. Yaptığı işlemlerde bu bilinçle hareket etmez.
<b>Kalkınma</b>	İçerisinde bulunduğu ve çalıştığı toplumların kalkınmasına katkı sağlar. Çalıştığı toplum ve ekonomilerde gelir ve servetin tam bir adaletle dağıtılmasına katkıda bulunur. Karz-ı hasen, bağışlar ve zekât gibi dini inancın sorumlulukları gereği toplumsal kalkınmaya katkıda bulunur. Esnafa, meslek sahiplerine değer verir. Büyük iş adamlarına da küçük tacirlere de önem verir.	Berber çalıştığı toplumların kalkınmasından çok büyük kapitalist toplumların kalkınmasına destek olur. Fakirler ve zenginler arasındaki farkın artmasına katkıda bulunur. Yani zenginler zenginleştikçe zenginleşir, fakirler ise fakirleştikçe fakirleşir. Sosyal kalkınmaya önem vermez. Karz-ı hasen veya zekât vermez. Bilakis ferdi veya kanuni sorumluluklar gereği yıllık olarak birtakım bağışlarda bulunur. Dikkatini büyük (alım gücü yüksek) müşterilere ve tacirlere yöneltir. Küçük esnafa önem vermez.

حمد فاروق الشيخ، المفيد في عمليات البنوك الإسلامية، (برعاية بنك البحرين الإسلامي، ٢٠١٤)، ٢٤-٣٦<sup>38</sup>

<p><b>İş Ahlakı</b></p>	<p>İlişkileri güven, doğruluk ve müsamaha üzerine kuruludur. (Değerler, üstün ahlak, iyi ve güzel davranışlara önem verir.)</p>	<p>Temel amaçlarıyla çatıştığı takdirde ahlaka ve üstün değerlere önem vermez. Gecikme durumunda faizcilikle işlem yapar. Zor durumda olanlar ve iflas edenlere yargıda bulunur. Kredi verdiği zaman borçlunun tüm varlığına el koyar. Şeran yasak olan şeylerin finansmanını yapar.</p>
<p><b>Parayla Olan İlişkinin Esasları</b></p>	<p>Şu esaslar üzerine dayanır:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Faiz haramdır.</li> <li>• Para işleyerek artar.</li> </ul> <p>Mevcut paranın sınırları dâhilinde ve ekonomik enflasyonu engelleyen gerçek büyüme esasına dayalı olarak işlem yapar.</p> <p>Parayla ikraz verme ve alma yoluyla işlem yapmaz. Katılım bankalarında bulunan bütün ürünler, gerçek alım satım ya da paranın mevcut bir malla takası esasına dayanır.</p> <p>Temiz ve iyi alanlarda iş yapmaya önem verir ve parayı, İslam şer'iatının haram kıldığı alanlarda kullanmaktan sakınır.</p>	<p>Para parayı doğurur esasına dayanır. Mevcut paradan daha fazla miktarlarla, kat kat fazla olarak faiz esası üzerinden işlem yapar. Faizli sistem ise fiyatların yükselmesine ve ekonomik enflasyona sebep olur. Sonrasında ise ekonomik krize yol açar.</p> <p>İşlemlerinin çoğunu faizli borç alıp verme işlemleri oluşturur. Gerçek bir alış satış işlemleri yoktur.</p> <p>İşlemlerinde ve yatırımlarında iyi-kötü ayırımını gözetmez. Faaliyetleri haram olan veya İslam şer'iatının hükümlerine ya da kamu ahlakına aykırı olan birçok yatırım işine dâhil olur.</p>
<p><b>Denetim</b></p>	<p>İtibarlı fıkıhçılardan oluşan İslamî bir denetim kurulu bulunur. Bu kurul banka ürünlerini, finansmanlarını, anlaşmalarını ve senetlerini inceler. Buna ek olarak da dâhili İslamî denetim müdürlüğü bulunur. Bu da işlemlerin İslamî açıdan uygunluğunu kontrol eder.</p>	<p>Bankanın ürünlerini, finansmanlarını senetlerini ve anlaşmalarını inceleyen dini bir denetim kurulu ya da dâhili bir İslamî denetim yoktur.</p>

<b>Para Yatırım Araçları</b>	<p>Mudarebe, Müşareket, Murabaha, ıstıсна, selem, finansal kiralama ve teverruk gibi çeşitli ve meşru araçlarla para yatırımı yapar.</p> <p>Mevduat hesabı olanların paralarını mudarebeyle (kârda ortaklık) alır. Yatırımcıların paralarını işi ve hizmeti belli olan İslamî işlemlere yatırım yaparlar. Kâr paylaşımı ise Allah'ın buyurduğu şekilde yapılır.</p>	<p>Para yatırımını sadece bir şekilde gerçekleştirir ki o da faizli borçtur. Mevduat sahiplerinin paralarını, sermayeye göre daha önce belirlenmiş olan sabit ve belirli bir faizle borç alma esasına dayanarak alır. Temel hedef haram olan faiz hesabı üzerinden kâr sağlamaktır. Bu faizi ise müşterilerine verdikleri borç üzerinden elde ederler.</p>
<b>Risk üstlenme</b>	<p>Alım, satım, kiralama ve yatırım işlemlerinde ticaret ve yatırım riskini (kâr - zarar) üstlenir.</p>	<p>Sürekli borç alıp borç verdiği için ticaret ve yatırıma dayalı olan riski üstlenmez.</p>

## İKİNCİ BÖLÜM

### ŞER'İ UYUMU SAĞLAMAYA YÖNELİK ARAÇLAR

#### 2.1. Şer'i Uyum ve Kontrol Mahiyeti

Şer'i uyum ve kontrolün ortaya çıkışı, İslamî bankaların doğuşuyla bağlantılıdır. Şer'i kontrol, faizsiz kurumlar tarafından oluşturulmuş bir sistemdir. Bu sistemin standartları ve kuralları Danışma Kurulu tarafından belirlenmektedir. Bu sistem, bankaların yapmış olduğu tüm işlemleri şer'i hükümlere uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir sistemdir. Aynı zamanda katılım bankalarının faaliyetlerindeki şer'i hatalara düşmemek için de kontrol sağlamaktadır. Şer'i hatalar olduğu taktirde bu hataları analiz etmekte ve düzeltmektedir. Bu sistemi ayakta tutan ise danışma komitesidir.

#### 2.1.1. Şer'i Uyum ve Kontrol Amacı

Şer'i uyumun ve şer'i uyuma kontrolün amacı:

Banka işlemlerinin İslamî hükümlere uygun olarak sorumluluğu yerine getirdiğinden emin olmak,

Kurumun yürüttüğü faaliyetlerin meşruiyeti ihlal etmediğini kontrol etmek, Faaliyetlerin ihlal edilmesi durumunda bu durumun tekrar edilmemesini sağlamak için gereken tedbirler almak,

Şer'i uyuma ulaşmak için danışma komitesinin verdiği fetvalarla kararların bağlayıcı olmasını sağlamak,

Kurumun şer'i uyum hedeflerini sağlamak adına kontrol sisteminin yeterliliğini ve etkinliğini devam ettirmek,

Bankacılık ürünlerinin, dini kurallara uyacak şekilde ve İslam iktisadının hedef ve amaçlarını ulaşmak için geliştirilmesi,

Herhangi bir yeni ürünün Danışma Kurulunun onayını almadan bireysel veya kurumsal hiçbir müşteriye sunulmaması,

Tüm birimlerin, şubelerin ve farklı sorumluluk ve seviyelerdeki banka çalışanlarının, bankanın çeşitli faaliyetler aracılığıyla icra ettiği uygulamaların tatbikinde şer'i kuralları uygulanmakla, özellikle de Danışma Kurulundan çıkan kararlar, talimatlar ve yönergelere uymak,

İşlemlerin dini kurallara uygun olarak gerçekleştirilmesinde istenilen güvenliği sağlamak için katılım bankacılığı denetim sisteminin oluşturulması, kaliteli, etkin ve yeterli ürünlerin elde edilmesi ve banka birim ve şubelerinin, İslam bankacılığı kural ve ilkelerine bağlı olmaları yönünde sorumluluklarını yerine getirdiklerinden emin olunması,

Kurumun ürünlerden sözleşme ve prosedürlere kadar tüm çalışmalarının Danışma Kurulunun onayına sunulması sağlamak,

Bankanın hissedarları ve yatırımcılarına güven sağlamak şeklindedir.

## **2.2. Türkiye’deki Şer’i Yönetişim Şekli**

Katılım bankalarının faaliyetlerini İslam’a uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için bir Danışma Kurulunun bulunması elzemdir. Danışma Kurulu, bankanın en önemli organıdır. Danışma Kurulu, bankanın tüm işlemlerini şer’i kurallara göre yürütülmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda bankanın faaliyetlerinin caiz olup olmadığına dair fetva vermektedir. “İslamî bankacılıkta ve Türkiye örneği olan katılım bankacılığında faizsizliğin temel kaynağı dünyada Sharia Board olarak bilinen Türkiye’ de ise Danışma Kurulu olarak adlandırılan fetva mekanizması sağlanır. Yani katılım bankalarının faizsiz finansman modeli danışma kurullarında temin edilen ilgili faaliyetin meşruluğuna yönelik fetva ile işletilir. Bu uygulama faizsiz finans kuruluşları bakımından özgündür.”<sup>39</sup>

Türkiye’deki şer’i yönetim yapısı merkezi bir mekanizmaya sahiptir. “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 22.02.2018 tarihinde Türkiye Katılım Bankalar Birliği tarafından katılım bankacılığına ilişkin meslek ilke ve standartlarını belirlemek üzere bir komite oluşturulmasına karar (7736 no.lu Karar) verilmiştir. Aynı karar metninde katılım bankalarının alınan kararlara uyacağı da belirtilmiştir.

BDDK kararı sonrasında TKKB Yönetim Kurulu tarafından 02.04.2018 tarihinde alınan Karar (253 sayılı Karar) ile Danışma Kurulunun oluşumu, görev, çalışma usul

---

<sup>39</sup>Yusuf Dinç, “Katılım bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim unsuru Olarak Değerlendirmesi”, *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, C.2, S.2 (2016):84.

ve esasları hakkında Tebliğ yayımlanarak Danışma Kurulu resmi olarak faaliyete geçmiştir.”<sup>40</sup>



**Şekil 2.1. Türkiye’de Şer’i Yönetişim Şekli**

### **2.3. Danışma Kurulu ve Danışma Komitesi Tanımı**

Faizsiz kurumların şer’i uyum amacına ulaşması için vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri Danışma Kuruludur. Danışma Kurulu, bankanın faaliyetlerini şer’i kurallara göre gerçekleştirilebilmesi için esas ve standartlarını belirleyen en önemli mekanizmadır. “Katılım bankaları her bir standart ve ihtiyaç halinde özel muamelesini kendi nezdinde bulunan Danışma Kurullarında temin ettiği fetva ile gerçekleştirir/gerçekleştirebilir.”<sup>41</sup>

Danışma Kurulunun yapısı ve görevi ilişkin Tebliğ, 02.04.2018 tarihinde BDDK tarafında alınan Karar (253 sayılı Karar) TKKB merkezi Danışma Kurulu olarak seçilmiştir.<sup>42</sup>

Tebliğde yer alan 4’üncü maddeye göre Danışma Kurulu yedi üyeden oluşur. Danışma Kurulu, Tebliğde yer alan hükümler çerçevesinde kendisine verilen sorumlulukları gerçekleştirebilmek için üyeleri arasında bir başkan ve onun bulunmaması halinde

<sup>40</sup>Ogün Ataoğlu, “Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi”, (Ders Notları,2020), 364.

<sup>41</sup> Yusuf Dinç, “Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi”, *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, C.2, S.2 (2016):84.

<sup>42</sup>“Danışma kurulunun oluşumu, görev, çalışma usul ve esasları hakkında tebliğ”, 253 (Nisan 2018), Md. 1.

göreve devam edilebilmesi için bir başkan vekili seçer. Danışma Kurulu üyelerinden dört tanesinin İslamî bilimler dalında doktora derecesine sahip olması, bir tanesinin Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri arasından Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından önerilen aday/adaylar arasından olması, bir tanesinin işletme, iktisat, maliye, bankacılık, hukuk ve dengi dallarda lisans veya lisansüstü diplomaya ve katılım bankacılığı alanında en az yedi yıl yönetici deneyimine sahip olması ve bir tanesinin de hukuk diplomasına sahip olması zorunludur.<sup>43</sup>

### **2.3.1. Danışma Kurulunun Görevi ve Amacı**

Danışma Kurulunun esas amacı, katılım bankalarının faaliyetlerinde şer'i uyumu gerçekleştirmek için bir rehber rol oynamaktadır. Bankaların tüm işlemleri, İslam kuralarına göre uygun yapılmasını sağlamaktır. Danışma Kurulunun yerine getirmesi gereken görevleri altıncı maddeye göre aşağıdaki gibidir:

Faizsiz finans sektöründe uluslararası kurumların belirlediği standartlara hakim olmak ve katılım bankalarının uymaları gereken standartları belirlemek,

Katılım bankaları arasındaki olan uygulama farklılığı gerektiği durumlarda standart halinde getirmek adına kararlar almak,

Faizsiz finans kuruluşları faaliyetleri ilişkin başvurulması halinde görüş bildirmek,

Katılım bankacılığı ilkeleri ve standartlarını tanıtım veya eğitim amaçlı programlar düzenlemek.

Meslek ilke ve standartlarının kapsamına giren hususlarda katılım bankaları ile müşterileri arasındaki uyuşmazlıklar, ilgili katılım bankası tarafından çözüme kavuşturulur. Katılım bankalarının uyuşmazlık konusunda almış oldukları kararlar hakkında birliğe başvurulabilir. Birlik, aynı nevideki uyuşmazlıkları Danışma Kurulu kararlarına dayalı olarak çözme kavuşturabilir veya bir arada değerlendirilmek üzere Danışma Kuruluna sunabilir.

Bu Tebliğ kapsamında Danışma Kurulu kendisine verilen sorumlulukları ve görevleri tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirir.

Danışma Kuruluna icra veya idari nitelikte bir görev verilmez.<sup>44</sup>

---

<sup>43</sup>A.g.e., Md. 4.

<sup>44</sup>A.g.e., Md. 6.

### 2.3.2. Danışma Komitesinin Yapısı

Katılım bankaları, kuruluşundan itibaren şer'i hükümleri ve prensipleri tüm işlemlerinde uygulamaya başlamıştır. Katılım bankaları, Makasıdu'ş-Şer'iyayı (can, akıl, din, mal ve nesil kuruması)<sup>45</sup> ve İslam ekonomisinin amaçlarını gözetmeyi boynunun borcu olarak bilmiştir. Bu yüce hedefi gerçekleştirmek için katılım bankaları tüm yönetiminde bağımsız olarak danışma komitesi oluşturmuştur. Danışma komitesi üyeleri de hissedarların genel kurulu tarafından atanır. Her İslamî finans kuruluşunun, Yönetim Kurulu ve bankaların hissedarlar tarafında yapılan yıllık toplantısında danışma komitesi seçimi gerçekleşmektedir.<sup>46</sup>

### 2.3.3. Danışma Komitesinin Görevi

Danışma komitesi, katılım bankalarının şer'i uyumu sağlaması için yönlendirme yapan en önemli organdır. Komitenin banka için çok önemli bir rolü vardır. Danışma komitesi görevleri aşağıdaki gibidir:

Bankaların faaliyetlerini İslam hukukunun bağları kalarak yürütülmesi için gerekli kararları almak,

İslam hukukunun hükümlerinin komisyon tarafından onaylananlara uygun olarak uygulanmasını sağlayan sağlam bir iç denetim sisteminin varlığını temin ederek şer'i incelemesini sağlamak,

Bankanın tüm faaliyetlerinde inceleme sağlamaktır. İnceleme şunları içerir: sözleşmeler, anlaşmalar, politikalar, ürünler, ana sözleşme, sistemler ve mali tablolar, raporlar, özellikle iç denetim raporları ve merkez bankası teftiş raporları.

Şer'i uyum konusunda rehberlik, danışmanlık ve eğitim sağlamada bankaya yardımcı olmak,

Kurumun şer'i hukukuna bağlılığının kapsamı hakkında görüş oluşturmak ve bunu genel kurulda ve yıllık raporunda duyurmak.<sup>47</sup>

Danışma komitesinin görevi ve yetkileri, Tebliğde yer alan 7'nci maddeye göre:

---

<sup>45</sup> Prof. Dr. H. Yunus Apaydın, *Fıkıhın Kaynakları Nass ve İctihat*, (Ay yayınları,2018), 29.

<sup>46</sup>AAOIFI Şer'i Yönetişim, (2015), 1046.

<sup>47</sup>AAOIFI Şer'i Yönetişim, (2015), 1050-1051.

Katılım bankacılığı temelleri hakkında komiteye iletilen soruları yanıtlamak ve alternatif çözümler üretmek,

Katılım bankacılığı sektöründe ve uluslararası faizsiz finans alanındaki gelişmeleri takip etmek,

Bankanın ürünlerini ve faaliyetlerini faizsiz bankacılık standartları açısından belli bir düzen içerisinde takip ve kontrol etmek,

Bankanın faaliyetlerini şer'î uyum hedeflerine ulaşmasını sağlamak için denetim birimi ile birlikte çalışmalar yapmak,

Bankada faizsiz bankacılık ilkelerinin yerleşmesi ve gelişmesi için banka personeline verim aldıkları eğitimlerin organize edilmesi,

Banka tarafından kullanılan sözleşmeler ve yapılan tüm düzenlemelerde faizsiz bankacılık ilkelerine uygun olduğunu gerekli kontrollerle sağlamak,

Bankanın mevcut ve yeni çıkarılan ürünlerinin İslam kurallarına uygun olduğunu incelemek,

Katılım bankaları ilkelerince uygun olmayan finansal işlem problemlerine gerekli çözümler üretmek,

Bankanın operasyon biriminde çalışan personelini faizsiz bankacılık ilkeleri ve prensiplerine uyumlarında yönlendirmek,

Faizli kazanca yer vermemek adına gerekli tedbir almak,

Sakınılamayan faizli kazançların hayır amaçlı dağıtılmasını sağlamaktır.

#### **2.3.4. Danışma Komitesi Üyelerinin Vasıfları**

Faizsiz Bankacılık Tebliğinde yer alan 4'üncü maddeye göre:

Danışma komitesi üyelerinin en az üç kişiden oluşması gerekmektedir. İlahiyat dalında veya yine bu alanlarda en az lisans sahip olmak veya İslam iktisadında yüksek lisans ya da doktora derecesine sahip olması,

Üyenin İslamî finans ve İslam iktisadı kurumlarında uzmanlaşmış ve faizsiz finansman konularında yeterli düzeyde akademik ve uygulama bilgi birikimine sahip olması,

Üyelerin saygın bir üniversiteden mezun olması,

Üyelerin çoğunluğunun faizsiz bankacılık/finans işlemleri hakkında bilgili olması, Genel müdür veya bankanın günlük işlerinde görev alan ortaklar DK'ye üye seçilemezler.

Danışma komitesi üyelerinin görevlerinin yerini getirilebilmesi için gerekli olgunluk, sorgulama yeteneği ve dürüstlük sahip olması,

YK üyeleri, DK için aday olan üyelerde başka özelliklerde arayabilirler.

Danışma komitesi üyelerinin vasıfları Tebliğ'de ve ilgili diğer mevzuatta belirlenen şartlara uygun olmalıdır.<sup>48</sup>

### **2.3.5. Danışma Komitesinin Toplanması**

Danışma komitesi, Tebliğe göre ayda en az iki kez olmak üzere toplanabilir. Toplantıları üyelerin fiziki olarak veya elektronik ortamda gerçekleştirilebilir.

Fiziki katılım sağlanacak toplantılar için bütün üyelere toplantıya hazırlanmaları için toplantı gününden en az 15 gün önce davet yazısı gönderilir.

Danışma komitesi, banka yöneticilerini ve yetkililerini sorumlu oldukları konularla ilgili açıklama ve bilgi sağlamaları için toplantıya davet edebilir.

Danışma komitesi, tam sayısının en az iki üyesi ile toplantıyı gerçekleştirilebilir. Toplantı gündemi ve zamanı danışma komitesi başkanı tarafından belirlenir. Belirlenen gündem ve zaman, gündem konularına ilişkin bilgi ve belgelerle birlikte toplantı tarihinden en geç üç iş günü önce tüm üyelere bildirilir.

Her danışma komitesi üyesi bir takvim yılı boyunca toplantıların en az dörtte üçüne (%75) katılmak zorundadır.

Toplantıların gündemini, bankanın birimlerini veya şubelerden gelen sorular ve yeni ürünleri oluşturur.

Soruların sayı ve nitelik bakımından komitenin toplanmasını gerektirip gerektirmediği konusunda karar verme yetkisi başkandadır.

Danışma komitesi görüşünü bir karar ya da tavsiye şeklinde verebilir.

---

<sup>48</sup>“Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ”, (Eylül 2019), Md. 4.

Danışma komitesi kuracağı iç kontrol mekanizması ile bankada yapılan tüm işlemlerin komite tarafından onaylanmış sözleşme ve ürünlere dayanılarak yapılmasını sağlar.

Komite; kendisine sorulan ve gündeminde yer alan konuları, künhüne vakıf olmak amacıyla derin bir şekilde inceler. Komite, gerektiğinde, bu hususta soruyu yöneltenden ve ihtisas sahibi kişilerden yardım alabilir.

Komitenin gündeminde bulunan konular, gereken beyanat ve açıklamalardan yoksun ise veya komite tarafından hukuk bürosuna veya başka uzman mercilere sormak gerekiyorsa ya da komitenin toplantıya katılmasını talep ettiği sorumlu veya uzmanın giyabında, heyet tarafından incelenmeye alınmaz.

Komite; faizsiz bankacılık literatüründe yetkin, muteber bilginlerin yapmış oldukları tespitleri ve bu alanda oluşturmuş oldukları kuramları inceleyerek yeni fikirler araştırır.

Komite tarihsel olarak söz konusu bilginlerin menfi ya da müspet yönde üzerinde anlaştıkları hususları dikkate alır. Bilginlerin ihtilaf ettikleri konularda komite sorunun müspet olarak çözülmesine çalışır ve kendi görüşüne en yakın olan görüşü seçer. Bir konuda tarihsel olarak herhangi bir görüş bulunmuyorsa AAOFI ve TKBB standartlarından ve diğer modern ilgili kurulların yapmış oldukları bilimsel çalışmalardan esinlenerek görüşünü oluşturur.

Komite, gündemine aldığı veya gündemine gelen bir konu ile ilgili daha fazla araştırma ihtiyacı duyarsa bu konu hakkında karar vermeyi erteleyebilir.

Komite, faizsiz bankacılık hükümlerini bankalarda mevcut olan uygulamalarla uyumunu sağlamaya çalışmaz. Komitenin amacı, bankacılık faaliyetlerinin faizsiz bankacılık ilkeleri ile uyumunu sağlamaktır. Faizsiz bankacılık ilkelerine uygun olan işlemleri onaylar, uygun olmayan uygulamaları da mümkünse düzeltir, değilse reddeder. Reddedilen uygulama gerçek (çok önemli, yararlı) bir yarar sağlıyorsa komite faizsiz bankacılık ilkelerine uygun yeni bir uygulama önerir.

Komitenin onayı olmadan herhangi bir standart sözleşme/işlem/form uygulanamaz, mevcutlarda ise değişiklik yapılamaz.

### **2.3.6. Danışma Komitesi Bağımsızlığı**

Tebliğde yer alan 6'ncı maddeye göre:

Danışma komitesi, görevlerini ve kendine verilen sorumlulukları üst düzey yönetim etkisinden uzak ve bağımsız bir şekilde karar alır.

Danışma komitesi üyelerinin görevlerini başlama tarihinden önce son bir yıl içerisinde bankanın yönetim kurulu üyesi, yöneticisi veya çalışanı olmaması,

Banka tabi ortaklıkları paya sahip olmaması,

Banka tabi ortaklıkları ile önemli oranda borç/alacak ilişkisi bulunan ticari kuruluşlarda paya sahip olmaması,

Bankanın hakim ortağının, yönetim kurulu üyelerinin veya genel müdürün eşi veya ikinci dereceye kadar kan veya sıhrî olmaması.<sup>49</sup> gerekmektedir.

Danışma komitesi, bankanın şer'î uyumu sağlayan en önemli organ olduğundan bağımsız olması çok büyük önem taşımaktadır. Komitenin bağımsız olabilmesi için Yönetim Kurulu bu görevi üstlenmektedir.

### **2.4. Danışma Komitesi Sekreteryası**

#### **2.4.1. Sekreteryaya Yapısı**

Danışma komitesinin faaliyetlerini yerine getirmek için danışma komitesine bağlı bir sekreteryaya oluşturulması gerekmektedir. Sekreteryanın yapısı Tebliğe göre aşağıdaki gibidir:

Faizsiz bankacılık alanda en az üç yıl tecrübe ve faizsiz İslam iktisadı alanı sertifika sahip olan kişiler veya faizsiz finans dalı yüksek lisans veya doktora almış olması,

Sekreteryada görev yapan personel kendine ait sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız bir şekilde yerine getirilmeli.<sup>50</sup> şeklindedir.

---

<sup>49</sup>A.g.e., Md.6.

<sup>50</sup>A.g.e., Md. 11.

## **2.4.2.Sekretarya Görevi**

Danışma komitesinin sekretaryasının görevi aşağıdaki gibidir:

Danışma komitesi üyelerine toplantı zamanını ve gündemini zamanında iletmek ve toplantıya ilişkin belgeleri üyelere göndermek,

Toplantıya ait tutanakları hazırlamak ve tutanakların üyeler tarafından imzalanması sağlamak,

Danışma komitesinin toplantıda almış olduğu kararları bankanın birimlerine veya personele bildirmek,

Bankanın bünyesinde ve dışından faizsiz finans ilişkin gelen konularda danışma komitesi görüşünün oluşturulması adına iletmek.<sup>51</sup>

## **2.5. Şer’i Uyum Birimi**

### **2.5.1. Şer’i Uyum Birimi Yapısı**

Uyum faaliyetinin esas amacı, bankanın gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi planladığı tüm işlem veya çıkarılacak yeni ürünlerin faizsiz finans standartlarına ve en önemlisi danışma komitesi tarafından alınan kararlara uyumunun sağlanması adına bir uyum birimi oluşturur.<sup>52</sup>

Tebliğde yer alan 11’inci maddeye göre uyum biriminde görev alacak personelin aranan şartları aşağıdaki gibidir:

Katılım bankacılık sektöründe en az üç yıl tecrübe ve faizsiz finans dalında sertifika sahip gerekir.

Veya faizsiz İslam iktisadı dalı yüksek lisans veya doktora sahip olan kişiler.

Uyum birimde görev alacak kişiler üzerinde düşen vazife tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirilmelidir.<sup>53</sup>

---

<sup>51</sup>A.g.e., Md. 4.

<sup>52</sup>A.g.e., Md. 9.

<sup>53</sup>A.g.e., Md. 11.

### 2.5.2. Şer'i Uyum Görevi

Danışma komitesi, kararlarının ve bankanın şer'i uyumunun etkin bir şekilde çalışabilmesi adına bir uyum birimi oluşturur. Uyum biriminin gerçekleştirmesi gereken görevler aşağıdaki gibidir:

Sunulan hizmet, katılım bankasının sunmuş olduğu tüm hizmetleri kapsamaktadır.

Her bir standart sözleşmenin banka danışma komitesi tarafından bir kere kontrol edilmesi ve onaylanması gerekmektedir. Onaylanacak olan sözleşmeler ile ilgili danışma komitesi tutanağının hazırlanması ve onaylanacak olan sözleşmelerin, bu tutanağın eki olarak imzalanması gerekmektedir ve bu sözleşme dijital ortamda onaylanabilir. Bir sözleşme danışma komitesine onaylandıysa yenilenmesi durumunda katılım bankacılığı uyum birimi tarafından kontrol edilir.

Yapılan yatırımlar: Bankanın iştirakinin olduğu her alanına dahildir.

Kurum içi düzenlemeler: Müşteriye dokunan işlemlere dair her türlü düzenleme dahildir. Bankanın kendi iç işleyişine dair düzenlemeler dahil değildir.<sup>54</sup>

Bankanın çeşitli faaliyetlerle yürüttüğü işlemlerin uygulanmasında İslamî yükümlülükleri yerine getirmek; bankanın uygulama birimlerinin, şubelerinin ve tüm yapılarının sorumluluğundadır. Uyum biriminde görevler yerine getirilir.

Sözleşmelerin (standart ve standart olmayan) ve bankada uygulanan prosedürlerin incelenmesi ve hakkında görüş beyan edilmesi için Danışma Kuruluna sunulması,

Bankada uygulanmakta olan herhangi bir faaliyet, ürün, hizmet veya sözleşme için Danışma Kurulu tarafından icazet verilmiş olduğundan emin olunması,

Danışma Kurulundan çıkan tüm fetva, karar ve tavsiyelerin takip edilmesi ve ilgili birim, şube ve tüm yapılarının uygulamalarının ve Danışma Kurulundan çıkan karar ve tavsiyelerine göre takip edilmesi,

Bankanın birim, şube ve tüm yapılarının uyguladığı tüm işlemler inceleme yapılması ve Danışma Kurulunun fetva, karar ve tavsiyelerine uygun olarak inceleme formlarının hazırlanması ve hazırlanan bu formların Danışma Kurulu onayına sunulması,

---

<sup>54</sup> OgünAtaoğlu, "Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi" (Ders Notları,2020), 378.

Tüm faaliyetleri kapsayan Danışma Kurulundan onaylı yıllık bir inceleme planının hazırlanması,

Bankanın birim, şube ve tüm yapılarına periyodik veya istisnai olarak alan kontrol ziyaretlerinin uygulanması,

Bankanın birim, şube ve tüm yapılarının uygulamakta olduğu tüm sözleşme ve faaliyetlerin incelenip kontrol edilmesi,

Danışma Kurulunun fetva, karar ve tavsiyelerine ne derecede uyulduğunun değerlendirilmesi,

Uygulanan işlemler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda ulaşılan ön gözlem ve sonuçların nihai raporları hazırlamadan önce ilgili birimlerle tartışılması,

Yapılan inceleme ve murakabe çalışmasının sonucunu içeren raporların periyodik olarak Banka Yönetimi, Denetim Komitesi ve Danışma Kuruluna sunulması ve rapordaki hususların iyileştirilmesi için mümkün mertebe en iyi uygulamaları gözeterek gereken düzeltmelerin yapılması,

Kendilerine tahsis edilen görevleri ve sorumlulukları yerine getirebilmeleri için Danışma Kuruluna destekte bulunulması.

Acil sorularda ve banka bünyesindeki personelden gelen şer'i sorulara Danışma Kurulunun yönerge, karar ve fetvaları hududunda cevap verir; şer'i görüş ortaya koyar. Ortaya çıkan sorun ve soruları Danışma Kuruluna sunulması, personelin, İslamî bankacılık sisteminin özellikleri ve usulleri hususunda bilinçlenmesine katkıda bulunulması.<sup>55</sup>

### **2.5.3. Kontrol Noktası Belirlemek**

Uyum biriminde görev alan personel merkezi, Danışma Kurulu (TKKB) ve katılım bankaların danışma komitesi; kararlarının uygulamasına yönelik bankanın iç mevzuat dokümanlarına kontrol noktası tesis etmelidir.

Uyum personeli, bankanın iç mevzuat dokümanlarına tesis edilen kontrol noktalarına periyodik olarak kontrol sağlamalıdır. Tesis edilen kontrol noktaları, sistemsel kontrol olup olmamasına göre iki farklı şekilde kontrol faaliyeti gerçekleştirebilir.

---

<sup>55</sup>AAOUFI Şer'i Yönetişim, (2015), 1063-1064.

Sistemsel kontrol faaliyeti, banka sisteminin içinde yürütülen kontrol faaliyetidir.

Sistemsel olmayan kontrol faaliyeti, örneklem yoluyla uyum personeli doğrultusunda yapılan kontrol faaliyetidir.

Uyum personeli veya görevli kişiler de birkaç sayıda örnek alarak kontrol faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Uyum faaliyetleri gerçekleştirilen kişilerde tesis edilen her bir kontrol için periyodik kontrol zamanını ve örneklem sayısını belirler. Sistemsel yapılan kontrollerde örneklem sayısı daha büyük olabilir. Uyum personeli kontrol testleri için yıllık bir plan oluşturur. Bu yıllık plan çerçevesinde kontrol testlerini yürütür.<sup>56</sup>

## 2.6. Şer'i Denetim

### 2.6.1. Şer'i Denetim Yapısı

Danışma komitesi kararlarına etkin bir şekilde gerçekleşmesi için paydaşlarına güvence sağlamak adına bankanın bir denetim birimi oluşturur. Katılım bankaları şer'i denetim faaliyetleri iç denetim birimi altında gerçekleştirilir.<sup>57</sup>

Tebliğde yer alan 11'inci maddeye göre denetim birime görev alacak personelin aranan şartları aşağıdaki gibidir:

Faizsiz bankacılık sektöründe minimum üç yıl tecrübe ve İslam iktisadı alanında bir sertifikaya sahip olması,

Veya faizsiz finans dalı yüksek lisans veya doktora sahip olması,

Şer'i ilimler (özellikle de muamelat fihkî) bilgi ve donanımlı sahip olması,

İyi ve ahlaklı olması, doğruluk, dürüstlük ve güvenilirlik vasıflarını taşıması ve objektif olması,

İlmî dürüstlüğü İslam ekonomisi ilkeleri hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilgilerle amel etmeyi benimsemiş olması,

Şer'i denetim alanında ciddi bir şekilde çalışmak için meraklı ve gayretli olması,

Denetim mesleğinin yöntemlerine ve şer'i denetim metodolojisine uyması gerekir.

---

<sup>56</sup> Ogün Ataoğlu, “Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi” (Ders Notları,2020), 379-380.

<sup>57</sup>“Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ”, (Eylül 2019), Md. 10.

Katılım bankacılığı ilkeleri denetçisinin bankanın herhangi bir uygulama işlemini gerçekleştirmesi caiz değildir. İncelemeye tabi alanlarda iç denetçi ilişkisinden kaynaklanan mesleki veya şahsi herhangi bir çıkar çatışması sorununu önlemek için ihtilafli görevlerin arasını ayırmak, katılım bankacılığı denetim sisteminin zaruretlerindedir. Görevler arasındaki bu ayırım, inceleme ve denetleme işlemlerinin güvenilirliğini sağlamaya büyük oranda katkı sağlayacaktır.

Banka müdürlüğü, danışma komitesinin onayı olmaksızın katılım bankacılığı ilkeleri denetçisini görevinden azledemez. Denetim birimde görev alacak olan kişiler görevlerini ve sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız bir şekilde yerine getirilmelidir.<sup>58</sup>

### **2.6.2. Şer'i Denetim Görevi**

Danışma komitesinin vermiş olduğu kararları uygun bir şekilde uygulandığı ve katılım bankalarının faaliyetlerinin şer'i kurallara göre gerçekleştirildiği denetimi yapan personelin görevleri aşağıdaki gibidir:

Banka sunduğu işlemlerde şer'i denetiminin hedeflerini ve inceleme kapsamının belirler.

Danışma komitesinin fetva, karar, talimat, tavsiye, direktif ve yönergeleri hakkında bilgi sahibi olur.

Danışma komitesinin fetva, karar ve önerilerini banka dahilindeki ilgili taraflara ulaştırır ve bunları uygulama gerekliliklerini açıklar.

Bankanın sunduğu tüm ürünlerde uygulanan belge, sözleşme ve anlaşmaların inceleme ve denetimini yaparak şer'i iç denetim sorumluluğunu yerine getirir.

Danışma komitesinin çıkan karar ve fetvalara uyulduğundan emin olur. Eğer varsa katılım bankacılığı ilkelerine aykırı şeyleri açıklar ve hataların düzelmesi için gerekli öneri ve tavsiyelerde bulunur.

İşlemler üzerinde numune bazında şer'i inceleme ve denetim gerçekleştirir; önceki (dahili ve harici) şer'i inceleme sonuçlarını ve ilgili yazışmaları alır.

Çeşitli alanlardaki banka aktivitesi için şer'i inceleme ve denetleme raporu hazırlar ve konuyu danışma komitesine taşır.

---

<sup>58</sup>A.g.e., Md. 11.

Banka bünyesindeki üretim birimlerine işlemler için finansman ve yatırım yapıları tasarlamada yardımcı olur. Yapılan işlem yeni bir işlemse bunu danışma komitesine sunar. Diğer işlemlerin bir benzeri ise onay verir.

Tipik sözleşmelerde eklenen sözleşme şartlarına vakıf olup bunların katılım bankacılığı ilkelerine uygunluğundan emin olur.

Kurumda uygulanan tüm işlemlerin için danışma komitesi tarafından icazet verilmiş olduğundan emin olur.

Danışma komitesinin kurumda uygulanmasını istediği her şeyin uygulandığından emin olur.

Danışma komitesinin icazeti alınmadan hiçbir yeni ürünün uygulamaya alınmadığından emin olur.

Bankada uygulanan bütün işlemlerin İslamî hükümlere uygun ve danışma komitesinin karar verdiği şekilde uygulandığından emin olur.

İşlemleri uygularken kullanılan tüm sözleşme ve formlara danışma komitesi tarafından icazet verilmiş olduğundan emin olur.<sup>59</sup>

### **2.6.3. Denetiminin Metodolojisi**

Katılım bankacılığı, denetim idaresi misyonunu gerçekleştirmek için şer'i açıdan bankanın tüm faaliyetlerini kapsayan ve danışma komitesi tarafından onaylanmış yıllık izleme planını hazırlamaktadır. Bu şekilde görevini daha iyi bir şekilde yerine getirmiş olur. Uygulanması zorunlu olan metodu, denetim işlemi için özel plan hazırlama, denetim örneklerini seçme, yerinde test uygulama, yapılan işleri belgelendirme ve inceleme sonucunu resmi bir raporla genel müdürlüğe, Danışma Kuruluna ve iç denetim sürekli komitesine sunma esasları üzerine dayanmaktadır.

### **2.6.4. Denetim ve İnceleme Planı Hazırlama**

Katılım bankacılığı ilkeleri yönetim sorumlusunun, denetimleri yıl boyunca periyodik olarak gerçekleştirmesi için birkaç periyoda bölünmüş (ayda bir, senede dört defa veya senede iki kez olarak) yıllık bir şer'i inceleme ve denetim planı oluşturması gerekmektedir.

---

<sup>59</sup>AAOUFI Şer'i Yönetişim, (2015),1075-1076.

Bu plan incelemenin hedeflerini ve zamanlama programını belirler. Yıllık alan şer'i denetim plan çizelgesinin, bankacılık riskleri ve mevcut kaynakların incelenmesi ve değerlendirilmesine bağlı olarak bankanın tüm faaliyetlerini kapsamaması gerekmektedir.

Yıllık şer'i denetim ve izleme planı aşağıdaki hususları ele almaktadır:

İnceleme alanlarını ve uygulama yerlerini belirleme,

İncelemenin her bir alan için periyodik olarak belirlenmesi, (Bu belirleme, iş hacmi, şer'i hataya düşme risk derecesi ve mevcut iç denetçi sayısı göz önüne alınarak yapılır.)

Şer'i denetim görevini yerine getirecek olan iç denetçileri belirleme,

Her inceleme döngüsü için inceleme periyodunun tanımlanması,

Her alana yapılacak olan saha ziyaretleri için gereken sürenin belirlenmesi,

Her alan için iletişime geçilecek kişilerin belirlenmesi.<sup>60</sup>

## **2.7. Türkiye'de Şer'i Denetimin Uygulaması**

### **2.7.1. Şer'i Denetim**

İslamî finans kuruluşlarının ve özellikle de İslamî bankaların fikhî ilke ve kurallara uyum sağlaması ve uyumsuzluk ve itibar risklerinin ortaya çıkmasının önüne geçilmesi için; fikhî uyum fonksiyonunun oluşturulması ve işletilmesi son derece önemlidir. İslamî bankalarda şer'i uyumun sağlanması adına güçlü bir şer'i denetime ihtiyaç vardır. Şer'i denetim bir iç şer'i denetim ve dış şer'i denetimden oluşmaktadır.<sup>61</sup>

### **2.7.2. Şer'i İç Denetim**

Denetim fonksiyonu İslamî finans kuruluşunun mevcut iç denetim birimi, müstakil bir birim veya dışarıdan hizmet alma kanalıyla yerine getirilebileceği belirtilmekle birlikte müstakil bir birimdir.<sup>62</sup>

---

<sup>60</sup>AAOUFI Şer'i Yönetişim, (2015), 1062-1063.

<sup>61</sup> Bilal SOYSAL, "İslamî Finans Kuruluşlarında Fıkhi Uygunluk Yönetimi", Yüksek Lisans Tezi. İst. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.54.

<sup>62</sup> A.g.e.,s. 103

### 2.7.3. Şer’i Dış Denetim

AAOIFI standardına göre, fıkhi dış denetim, fıkhi uygunluk yönetim çerçevesinin önemli bir unsurudur ve İslamî finans kuruluşunun fıkhi ilke ve kurallara uyumuna ilişkin değerlendirme ve güvence sağlamayı amaçlayan bir yapıdır. Bağımsız ve kapsamlı bir fıkhi dış denetim, İslamî finans kuruluşlarının doğruluğu, itibarı ve sürdürülebilirliğini korumak için gereklidir. Bu bağlamda İslamî finans kuruluşları, yılda asgari bir kez olmak üzere mutlaka fıkhi dış denetimden geçmelidir.<sup>63</sup>

### 2.8. Denetim Metodolojisi

Denetçi, Danışma Kurulu tarafından onaylı yıllık denetim planını hazırlar. Hazırlanmış olduğu plan, bankanın bütün işlemlerini kapsamaktadır. Denetim planı denetçinin görevini en iyi şekilde yerine getirmesine yardımcı olur. İzlenmesi gereken metot; denetim planlaması ortaya koyma, denetlenecek örnekleri seçme, durum üzerinde incelemeler yapma, yapılan işi belgelendirme ve resmi rapordaki inceleme sonuçlarını Genel Müdürlüğe, Danışma Kuruluna ve denetim komitesine sunma denetim esaslarına dayanmaktadır.<sup>64</sup>

### 2.9. İnceleme Planının Hazırlanması

Denetleme işini sene boyunca periyodik olarak yapabilmek için belli periyotlara bölünmüş (aylık, senede dört kez veya senede iki kez) yıllık bazda bir denetim ve inceleme planı oluşturması gerekmektedir. Hazırlanan bu plan, denetimin hedeflerini ve takvimini belirlemeye dayanır. Yıllık saha denetleme planının, bankacılık riskleri ve mevcut kaynakların incelenmesi ve değerlendirilmesine bağlı olarak bankanın tüm işlemlerini kapsamaması gerekmektedir.<sup>65</sup>

### 2.10. İncelenecek Örneklerin Seçilmesi

Denetim yapılacak benzer işlemler arasından bir numunenin seçilip onun üzerinde denetim işleminin yapılmasıdır. Seçilen bu numune, denetçinin yapacağı incelemeler için bir esas teşkil etmektedir. Denetçi, bir gruptan seçilen numune grupta bulunan diğer öğelerin özelliklerini taşıyarak bir gruptan seçtiği numunenin

---

<sup>63</sup> A.g.e., s.121

<sup>64</sup> Albaraka Türk, **Katılım Bankacılığı İlkeleri İç Denetim İnceleme Politika ve Prosedürleri**, 2017, s.11

<sup>65</sup> A.g.e., s.13

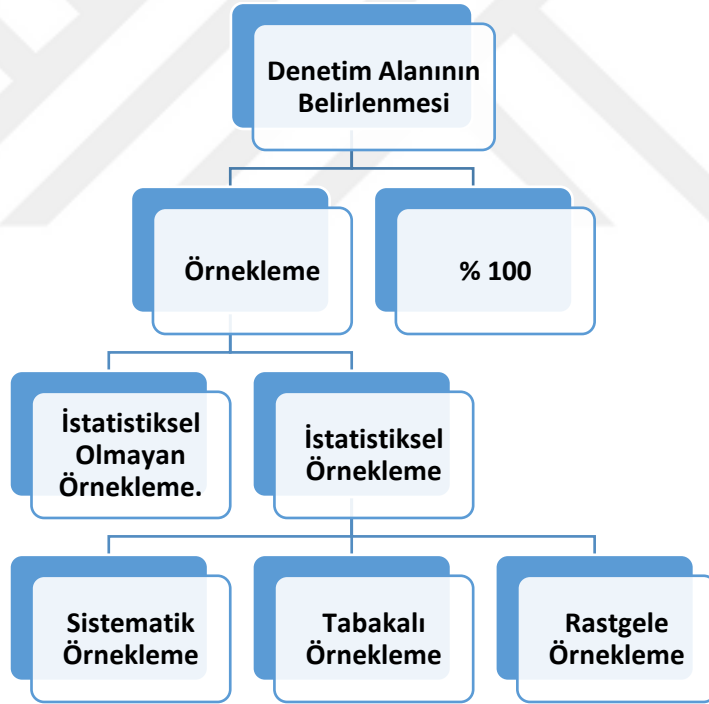
özelliklerini grubun geri kalan işlemlerinin özellikleri üzerinde hüküm vermek için kullanır.<sup>66</sup>

### 2.10.1. İstatistiksel Örneklem

Numunenin hacmi ve içeriklerinin seçimi, istatistiksel olarak ve matematik kurallarına ve olasılık yasalarına bağlı kalınarak yapılmıştır. İstatistiksel örnekleme özelliği objektif sonuçlar vermesidir. Çünkü numunenin hacmi ve içeriklerinin belirlenmesi ilmi ve objektif bir yöntemle yapılmaktadır.<sup>67</sup>

### 2.10.2. Rastgele Yapılan Seçim

Rastgele yapılan seçim, denetçinin numuneyi seçmesine yardımcı olan en yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Böylece grup içinde bulunan her bir numune için aynı oranda seçilme fırsatı sağlanmış olur.<sup>68</sup>



Şekil 2.2. Denetim İçin Örneklerin Seçilmesi<sup>69</sup>

<sup>66</sup> A.g.e., s.13

<sup>67</sup> A.g.e., s.14

<sup>68</sup> A.g.e., s.14

<sup>69</sup> A.g.e., s.14

## 2.11. İnceleme Programı

Bankanın birim, şube ve tüm yapılarının uyguladıkları işlemlerde İslamî hükümlere uyma yükümlülüğünü yerine getirdiğini doğrulamak için inceleme ve denetim çalışmaları aşağıdaki esaslar doğrultusunda yapılır:

İslamî bankacılık kurallarına uyulduğundan emin olmak için uygulanan işlemler denetlenir. Danışma Kurulundan çıkan tüm fetva, talimat ve yönlendirmelere ve banka yönetimiyle yapılan tüm yazışmalara ulaşılır.

Banka şube ve birimlerinin İslamî kuralların uygulanmasına ilişkin prosedürleri ne derece yerine getirdikleriyle ilgili bağımsız değerlendirmeler yapılır ve öneriler sunulur.<sup>70</sup>

### 2.11.1. Denetim Raporu

Denetçi numune seçildikten ve gerekli saha testleri denetim alanlarından her biri için onaylanmış formlar kullanılarak yapıldıktan sonra inceleme sürecinden çıkan gözlemlerle bir ön rapor hazırlanır ve iyileşme için gerekli olan öneriler ortaya konulur. Sonrasında bu ayrıntılı ön rapor ilk olarak Genel Müdürlüğe sunulur. Genel Müdürlük raporun içeriğini inceleyip tutulan raporu ilgili birim ve şubelere sunar. Birim ve şubeler de on gün içinde raporla ilgili dönüş yaparlar. İlgili birim ve şubelerden gelen cevaplar incelenir ve açıklamalar alınır.

İkinci aşamada, ayrıntılı ön raporda belirtilen bulgularla ilgili birim ve şubelerin cevapları alındıktan sonra gelen bu cevaplar ışığında bulgular tekrar incelenir ve ilgili birim veya şubelerden gelen açıklamalara rağmen söz konusu bulgunun devam etme süreci kontrol edilir. İlgili birimlerle, bulguları veya kendisinden istenilen hususu açıklamak ve ayrıntılı ön rapordaki öneri ve tavsiyeleri değerlendirme maksatlı olarak toplantılar düzenlenebilir. Son olarak, denetim raporu son haliyle Genel Müdürlüğe, denetim komitesine ve Danışma Kuruluna sunulur. Bunlar, rapordaki bulgularla ilgili gerekli inceleme ve düzeltmeleri yapar ve uygulamaya geçilmesi için hedeflenen süreyi belirler.<sup>71</sup>

---

<sup>70</sup> A.g.e., s.17

<sup>71</sup> A.g.e., s.18

## **2.12. Yurt Dışında Şer'i Denetimin Uygulaması**

İslamî bankaların Danışma Kuruluna aykırı bir faaliyet gerçekleştirmemesi ve şer'i riske yol açabilecek işlemlerden uzak durabilmesi adına kurumlarda bir şer'i denetim bulunması elzemdir. Denetim metodolojisi üç aşamayla gerçekleştirilmektedir: Planlama aşaması, uygulama aşaması, raporlama aşaması ve bu raporu bildirmek.

### **Planlama Aşaması**

İslamî bankalar, şer'i denetimine yıllık bir plan hazırlanması ile başlar. Yıllık denetim planı, bankanın faaliyetinin şer'i risklerine en çok maruz kalabilecek alanlarını içermektedir. Denetçinin hazırlanmış olduğu planda bankadaki birim ve şubelere gerçekleştirileceği ziyaretlerin takvimi yer almaktadır. Denetçi bankanın şer'i riske en çok maruz kalabilecek faaliyetlerine odaklanmaktadır. Şer'i riski, işlem önemine göre derecelendirir, "yüksek-orta-düşük" olarak da değerlendirmektedir. Her işlemin şer'i riskine göre derece belirlenir.

### **İnceleme Alanı**

Denetçi, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetleri şer'i riskin değerlendirmesine göre almaktadır. Denetçi tarafından aşağıda belirtilen maddeler göz önünde bulundurularak bankanın şer'i riskleri belirlenebilmektedir. İşlemlerin hacmi, işlemin süreci karmaşıklığı, işlemin bankanın mali tablolarına etkisi ve çalışanların yatkınlığını analiz etmek denetçinin inceleme alanıdır.

### **İşlemlerin Hacmi**

İşlem hacmine göre denetim için örnekleme alınır. İşlem hacmi çoğaldıkça denetime alınacak örnekleme artmaktadır. Çok sayıda ve yüksek tutarlarda işlem yapan -hazine gibi- birimler, şer'i risklere daha fazla maruz kalmaktadır. Bu nedenle bu duruma denetimde daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

### **İşlemin Süreç Karmaşıklığı**

İşlemi karmaşık bir yapıya sahip olan birimler, operasyon sürecinde birtakım sıkıntılar yaşayabilir. Örneğin uluslararası emtia ve döviz işlemlerine ilişkin prosedürler, uygulamada büyük bir şer'i riskte kalabilmektedir. Emtia satın alınmadan evvel müşteri hesabına para aktarılabilir. Bu nedenle, şer'i denetçinin bu alana daha fazla odaklanması gerekmektedir.

## İşlemin Bankanın Mali Tablolarına Etkisi

Bankanın finansal işlemleri her zaman yüksek bir risk taşımaktadır. Bu nedenle finansal değeri yüksek olan işlemlerin şer'i riskleri diğerlerine göre daha fazladır. Danışma Kurulu kararlarına aykırı gerçekleşen yüksek tutarlı finansman ve ihlaller, banka için büyük kayıplara yol açabilir.

## Çalışanların Yatkinliğini Analiz Etmek

Banka çalışanı işlemin uygulanmasından sorumlu olan kişidir. Bu sebeple ilgili çalışanın İslamî bankaların kuralları ve prosedürleri hakkında bilgi sahip olması gerekmektedir. Böylece gerçekleştirilecek işlemlerde şer'i risk azalmış olur ve risk minimum seviye iner ancak İslamî kurallara yeterince hakim olmayan çalışanlar, daha fazla şer'i riske maruz kalmaktadır. Dolayısıyla çalışanın şer'i hatalarının artmasına sebep olmaktadır.

**Tablo 2.1. İşlemin Önemine Göre Şer'i Risklerin Değerlendirilmesi.** <sup>72</sup>

<b><u>Risk</u></b>	<b><u>Tanım</u></b>	<b><u>Periyodik ziyaretler</u></b>
<b><u>Yüksek (H)</u></b>	İşlemin hacmi, operasyon süreci karmaşıklığı, bankanın finansal tablo etkisi ve bu departmanların çalışanlarının yatkinliği değerlendirilmesi sonucunda yüksek risk taşımaktadır.	Her 4 ay
<b><u>Orta (M)</u></b>	İşlemin hacmi, operasyon süreci karmaşıklığı, bankanın finansal tablo etkisi ve bu departmanların çalışanlarının yatkinliği değerlendirilmesi sonucunda orta düzeyde risk taşımaktadır.	Her 6 ay
<b><u>Düşük (L)</u></b>	İşlemin hacmi, operasyon süreci karmaşıklığı, bankanın finansal tablo etkisi ve bu departmanların çalışanlarının yatkinliği değerlendirilmesi sonucunda düşük risk taşımaktadır.	Her 12 ay

## Raporlama

Denetçi, örnekleme aldıktan ve gerekli analizi yaptıktan sonra inceleme sürecinden çıkan sonuçla birlikte bir denetim raporu hazırlanır. Sonrasında hazırlanmış olduğu raporu denetim komitesine ve Danışma Kuruluna iletir.

عبد الله طارق الشعيب، الإحتراف في التدقيق على أساس المخاطر الشرعية دراسة عملية تطبيقية، نادي الإقتصاد الإسلامي. ص. ٨

**Tablo 2.2. Şer’i Denetim Sürecinin Aşamaları.**<sup>73</sup>

Şer’i denetim sürecinin aşamaları	
Aşama	Değerlendirme Etkisi
Planlama	Ziyaretlerin sıklığını belirlemek
Uygulamak	Denetim örneklerinin boyutunun belirlemek
Raporlama	Şer’i risklerinin belirlemek

### **2.13. Katılım Bankaların Şer’i Uyumunda Kanun Eksikliği Sebebiyle Karşılaştığı Sorunlar**

Faizsiz sistem, Türkiye’de 1983’ten itibaren “Özel Finans Kurumları” adı altında faaliyete başlamıştır. Özel kurum olarak Türkiye’ de faaliyet gerçekleştiren bu kurumlar, özellikle uluslararası finansal piyasalarda isimlerinden dolayı birtakım zorluklar yaşamıştır. Bu nedenle 2005 yılında Bankacılık Yasası’nda bir değişiklik söz konusu olmuştur ve “Katılım Bankası” adını almışlardır.

Katılım bankalarının amacı faizsiz bir sistem sağlamak olduğundan bu bankalar, İslam hukukunun ilkelerine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bankaların faizsiz hedeflerini gerçekleştirmesini sağlayan en önemli organ danışma komitesidir. İslam’da faiz haram kabul edilmiştir ve ticaret helal kılınmıştır. Bu nedenle katılım bankaları, İslamî kurallara bağlı kalarak müşteriye fon kullanır ve toplama yapmaktadır. Katılım bankalarının vazgeçilemez ihtiyaçları için en üst düzeyde önem taşıyan danışma komitesi, bankanın şer’i amacını sağlayan en önemli organdır. Danışma komitesi, fıkıh muamelat deneyimli ve uzman olan kişilerden oluşmakta ve bankadan bağımsız olarak karar vermektedir. Verilen kararlar, hükümlerini Kur’an ve sünnete dayanarak almaktadır. Dolayısıyla katılım bankalarında İslam hukuku, Kur’an ve sünnet esas alınarak uygulama yapılmaktadır fakat uygulama aşamasında bazı engel ve zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sebeple katılım bankaları tabi oldukları

<sup>73</sup> عبد الله طارق الشعيب، الإحتراف في التدقيق على أساس المخاطر الشرعية دراسة عملية تطبيقية، نادي الإقتصاد الإسلامي، ص. ١١.

bankacılık kanununda inceleme yaparak kanunda bulundurduğu bazı maddeler, katılım bankalarının şer’i uyumuna engel olabileceğini düşündürür.

Bankaların faaliyetlerine ilişkin yer alan 4’üncü maddede bankaların yapacağı faaliyet aşağıdaki gibidir:

*Bankalar, diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirebilirler: Mevduat kabulü, Katılım fonu kabulü. Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri. Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri. Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri. Saklama hizmetleri. Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.*

*Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı, kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri. Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin.<sup>74</sup>*

Bankacılık kanununda yer alan 4’üncü maddeye göre bankaların yapabileceği faaliyetlerde katılım bankalarının çeşitli ürünlerinin yer almadığı görülmektedir. Katılım bankaları müşterilerinin her bir finans ihtiyacına göre bir ürün bulunmaktadır. İlgili ürünleri aşağıdaki gibidir:

#### **İstisnâ:**

“Belirli bir ücret karşılığında özellikleri belirlenmiş bir malın imal edilmesini konu edinen akde istisnâ denir. Sipariş verene müstasni’, sipariş kabul eden kişiye sâni’, sipariş verilen, imal edilecek olan mal veya esere ise masnû’ denilir”.<sup>75</sup>

#### **Mudarâbe:**

Ortaklardan bir kısmının sermaye diğerlerinin ise emekleriyle katıldıkları, ortaklar arasında kârın belirlenen oranlara göre paylaşıldığı emek-sermaye ortaklığına

---

<sup>74</sup> Bankacılık Kanunu (5411), 2005, Md. 4.

<sup>75</sup> Prof. Dr. Ahmet Yaman, Prof. Dr. Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş*, 18bs. (İFAV Yayınları, 2018), 317.

mudarâbe denir. Sermaye sahibi rabbü'l-mâl, sermayeyi işletecek olan kişiye mudârib olarak isimlendirilir.<sup>76</sup>

### **Müzâraa:**

Müzâraa, “bir tarafın arazi diğer tarafın ise emek ile katıldığı ve kârın aralarında belirlenen oranlara göre paylaşıldığı tarım ortaklığı demektir”.<sup>77</sup>

### **Müsâkât:**

Bahçe sahibi ile bahçeye bakımı ve sulaması yapacak olan kişiye kurulan bir ortaklık akit türüdür. Elde edilecek ürünün tespit edilen orana göre paylaşılacaktır.

Boş arazi sahibi ile bu araziye ağaç dikip yetiştirmesi ve ürünün aralarında oransal paylaşımını konu edinen ortaklığa ise muğârâse denir.<sup>78</sup>

### **İcâra:**

İcâra akdinde bir malın menfaati faydalanmak adına mülkiyetinin belirli bir süre zarfında karşılığında devredilmesi konu edinen akit. Malını kiraya verene mucir, kiralayana müste'cir, kiralanan mala ise mûcer denir”.<sup>79</sup>

### **Vekâlet:**

Kişinin yapmaya dinen ve hukuken ehli olduğu niyâbet kabul eden bir konuda kendisi adına hareket etmek üzere başka birisini yetkilendirmesine vekâlet denir. Yetkilendiren kişi vekîl, yetki veren müvekkil, yetki verme tevkil, vekâletin konusu ise müvekkelunbih şeklinde ifade edilir.<sup>80</sup>

### **Karz- Hasen:**

Tanım olarak, karz bir kişinin fayda sağlamak adına ve mislini (aynası) iade etmek koşuluyla bir malı vermektir.<sup>81</sup> Bu demek ihtiyaç sahip olan kişiye bir karşılıksız borç

---

<sup>76</sup>A.g.e., 320.

<sup>77</sup>A.g.e., 323.

<sup>78</sup>A.g.e., 323.

<sup>79</sup>A.g.e., 319.

<sup>80</sup> A.g.e., 321.

<sup>81</sup> Prof. Dr. Mehmet Boynukalın, “Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi” (Ders Notları,2020), 144.

vermektedir, geri alınacak bedeli aynı miktarı herhangi bir fazlalık olmaması gerekmektedir.

### **Murabaha:**

Murabaha sözleşmesinde satıcı tarafından malın maliyetinin müşteriye beyan edilmektedir. Bey'u'l-emâne denir, güvene dayalı akit demektir. Maliyet üzerinde belirli bir kâr ilave edilerek gerçekleştirilen bir satış aktı.<sup>82</sup>

### **Tevliye:**

Tevliye sözleşmesinde satıcı tarafından malın maliyete ile gerçekleştirilen satış aktı. Maliyete satışa tevliye denir.<sup>83</sup>

### **Musaveme:**

Bedelin (semen), akit konusunun maliyetinden bağımsız olarak serbest pazarlık belirlenmesi şeklinde gerçekleşen akde müsâveme denir.<sup>84</sup>

### **Vadîa:**

Vadîa sözleşmesinde satıcı tarafından malın maliyete altında ile gerçekleştirilen satış aktı. Malın maliyetini altında bir bedelle yapılan satışa vadîa denir.<sup>85</sup>

### **Selem:**

Selem aktı bir malın cinsi, türü, miktarı ve özellikleri, teslim zamanı belirtmek koşuluyla para peşin mal veresiye (vadeli) yapılan bir akit türüdür. Selem akdi selef şeklinde de isimlendirilir.<sup>86</sup>

Katılım bankaları faaliyetlerinde İslamî hukukuna uygun olarak gerçekleştirilmeyen işlemlerde, gelirini gayri İslamî gelir olarak değerlendirilmektedir. İlgili geliri bağış olarak vermek zorundadır. Ancak Bankacılık Kanun'da yer alan 59'uncu maddeye göre bankaların yapabileceği bağış sınırlıdır. İlgili maddede yer alan detaylar aşağıdaki gibidir:

---

<sup>82</sup> Prof. Dr. Ahmet Yaman, Prof. Dr. Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş*, 18bs. (İFAV Yayınları), 2018, 316.

<sup>83</sup>A.g.e., 316

<sup>84</sup>A.g.e., 316.

<sup>85</sup>A.g.e., 316.

<sup>86</sup>A.g.e., 317.

*Bankalar ve konsolide denetime tâbi kuruluşlarca bir malî yılda yapılabilecek bağış miktarı, banka öz kaynaklarının binde dördünü aşamaz. Ancak, yapılan bağış ve yardımların en az yarısının, kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider veya indirim olarak dikkate alınabilecek bağış ve yardımlardan oluşması zorunludur. Bu hükmün uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir.*<sup>87</sup>

Bankacılık Kanunu'na göre bankaların yapacağı bağış, bankanın öz kaynaklarının binde dördünü aşamaz fakat katılım bankaları şer'i kurallarına uygun olarak yapılamayan işlemlerin gelirini gayri İslamî gelir olarak değerlendirmektedir ve bağış olarak çıkartılmasını gerekli görür.

Uluslararası faizsiz finans standartlarına göre, bankaların elde etmiş olduğu fıkha aykırı kazançlardan kurtulması gerekmektedir. Bu yüzden bankanın söz konusu kazançlarını hiçbir şekilde ertelemeksizin derhâl elden çıkarması gerekir. Ancak bunun imkânsız olduğu bir durumda yani bu tür kazançlardan tamamen ve derhâl kurtulmak için gerçekleştirilecek arındırma işlemi, bankanın faaliyetlerinin akamete uğramasına veya bankanın iflasına yol açacaksa arındırma işleminin aşamalı olarak yapılması uygun görülür. Faiz ve diğer gayrî meşru kazançlar, hayır işlerine ve kamu yararı amacı gözetilerek uygun görülen yerlere harcanır.

Faizsiz bankanın bu tür kazançlardan doğrudan veya dolaylı, maddi ya da manevi olarak yararlanması asla caiz değildir. Hayır işlerine örnek olarak diğer pek çok alan yanında eğitim, araştırma, ilk yardım/arama-kurtarma imkânlarının geliştirilmesi, İslam ülkelerinin mali ve teknik açıdan desteklenmesi, yine aynı şekilde ilim merkezlerine, enstitülere ve okullara gerek ekonomik gerekse teknik açıdan yardımcı olmak ve İslam öğretisinin insanlara ulaştırılmasıyla ilgili kurumlara destek olunması gibi alanlar gösterilebilir. Bu alanlarla ilgili olarak faizsiz bankanın Fıkhî Danışma Kurulu tarafından verilecek görüşlere uyulmalıdır.<sup>88</sup>

Bankacılık Kanunu'nun 63. maddesine göre katılım fonunun sigortalanması gerekmektedir. Fakat katılım bankaları sadece İslamî sigortalar ile çalışabilmektedir. İlgili maddenin detayları aşağıdaki gibidir:

---

<sup>87</sup> Bankacılık Kanunu (5411), 2005, Md.59.

<sup>88</sup>AAOIFI, (2015), 161-162.

*Kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir. Kredi kuruluşları, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır.*<sup>89</sup>

Geleneksel sigorta basit anlamda, oluşabilecek olağanüstü bir olgudan doğabilecek zararları karşılamak için belirli bireylerin bir araya gelerek belirli bir prim karşılığında güvence altına alınmasıdır. Başka bir ifadeyle insanların maddi ve manevi olarak hayatın olağan akışı içerisinde karşılaşılan her türlü zararın minimuma indirgenmesidir. İtalyanca kökenli olan ‘‘sicurta’’ ‘dan gelmekte olan ‘‘sigorta’’ kelimesi Türkiye’de yaygın olarak kullanılmıştır.<sup>90</sup>

Tam bir tanım yaparsak eğer yanmak, hasar görmek, batmak, ölmek, hastalanmak, kendisine ait malların zarara uğraması sonucundan önceden ödenen primler sayesinde zararının karşılanması için zararın tanzim edilmesi ve güvence altına alınmasına dayanan akitleşmedir.<sup>91</sup>

Yaşanabilecek bu risklere karşı gerçekleşen bu akdin caiz olmadığı görülmüştür. Sebebi ise aşırı belirsizlik ve garar içerdiği için dînen haram olduğu hükmü verilmiştir.<sup>92</sup> Bu nedenle tekafül sigorta ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber zamanından beri, ismi sigorta olmasa da sigortanın özünde bulunan yardımlaşma ve dayanışma hedefleriyle değişik cemiyetler kurulmuştur.

Önceden kabilelerin birbirlerinin yardımında bulunmaları amacıyla diyet ödemek üzere bir âkile sistemi bulunmaktaydı. Sonuç olarak İslamî ilkelere ters düşmeyen birtakım sosyal sigorta ve yardımlaşma sandıklarının varlığının âkile yardımlaşmasının bir uzantısı mahiyetinde olduğu söylenebilir.<sup>93</sup>

---

<sup>89</sup> Bankacılık Kanunu (5411), 2005, Md. 63.

<sup>90</sup> Şebnem Uralcan, *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi*, 2bs. (İstanbul: Bil Yayınları, 2006), 21.

<sup>91</sup> 15 Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, C.3, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995), 1149.

<sup>92</sup> Dr.Yunus Emre Gürbüz, ‘‘Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi’’ (Ders Notları,2020),471.

<sup>93</sup>A.g.e., 469.

Tekafül, yardımlaşma yöntemiyle yapılan karşılıklı sigortadır. Kişilerin toplanarak, maruz kalabileceği zararları tazmin etmek üzere yaptıkları bir yardımlaşmadır. Bu sistemde toplanan paralar yardımlaşma sandığı olarak adlandırılan risk havuzunda birikir ve bu havuza üye olan kişilerden (poliçe sahipleri) hasara uğrayanların zararları bu havuzdan tazmin edilir.<sup>94</sup>

Yardımlaşma derneklerinin yaptığı ve sigortaların ihtiyaç oldukları destek ve dayanışma karşılık olarak katıldıkları sigorta, bilinen bir eylemdir ve ayette belirtilen iyilikte yardımlaşma olarak görülmüştür.<sup>95</sup>

Bir başka bir husus, Katılım Bankaları Kanunu'na göre Merkez Bankada zorunlu karşılığı bulundurmak zorundadır. Ancak ilgili tutarın İslam hukukuna bağlı kalarak yatırım yapılması pek mümkün görünmemektedir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından zorunlu karşılıklara ilişkin yer alan 4'üncü madde aşağıdaki gibidir:

*Bankaların ve finansman şirketlerinin, tabi oldukları muhasebe standartları ve kayıt düzeni esas alınarak, yurt dışı şubelerinin yükümlülükleri dâhil, Merkez Bankasına, Hazineye, yurt içi bankalara ve uluslararası anlaşmayla kurulmuş olan bankaların Türkiye'deki merkez ve şubelerine olan yükümlülükleri hariç olmak üzere, aşağıda belirtilen bilanço kalemleri zorunlu karşılığa tabi Türk lirası ve yabancı para yükümlülüklerini oluşturur. Mevduat/katılım fonu...*<sup>96</sup>

Bankaların zorunlu karşılığı ödenmediği takdirde 11'inci maddeye göre bir ceza uygulanacaktır:

*Bankalarca ve finansman şirketlerince; zorunlu karşılıkların süresinde tesis edilmemesi veya eksik tesis edilmesi zorunlu karşılık cetvellerinde yer alan yükümlülükler ile yapılacak incelemeler sonucu tespit olunacak yükümlülükler arasında fark oluşması nedeniyle, zorunlu karşılıkların eksik tesis edilmiş olması hâllerinde, eksik tesis edilen; Türk lirası zorunlu*

---

<sup>94</sup>A.g.e., 470.

<sup>95</sup>A.g.e., 471.

<sup>96</sup> "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ", (Aralık.2013), Md.4.

*karşılıkların 2 katı tutarında Türk lirası cinsinden, yabancı para zorunlu karşılıkların 3 katı tutarında ABD doları cinsinden mevduat, Merkez Bankası nezdinde açılan bloke hesaplarda zorunlu karşılıkların eksik tesis edildiği süreler dikkate alınarak faizsiz olarak tutulur. Faizsiz mevduat tutulmaması halinde eksik tesis edilen tutarlara tesis süresi esas alınarak cezai faiz uygulanır.*<sup>97</sup>

Faizsiz Finans Standartlarına göre Merkez Bankada tutulan zorunlu karşılıklar, İslamî kurallara göre yatırımın yapılması gerekmektedir. Standartlarda zorunlu karşılıklar hakkındakiler aşağıdaki gibidir:

Mevduat bulundurma, likidite temin etme gibi alanlarda Merkez Bankası çalışma yöntemlerinin düzeltilmesi için gerekli işlemler yapılmalıdır. Bu da başta faizli işlemlerle alakalı hükümler olmak üzere fıkıh kuralları ve hükümleriyle çelişmeyecek şekilde gerçekleştirilmelidir.

Bu noktada önerilen bazı işlemler şunlardır: Merkez Bankalarında bulunan zorunlu karşılıklar için verilen alternatif çözümlerde biri, nakit zorunlu karşılık tutmak yerine, borçlularla ilgili olan birtakım senetlerin teminat olmak üzere Merkez Bankası nezdinde tutulması ve İslam kurallarına uygun olarak kamusal finansman sağlanmasıdır. Takas işlemleri için önerilen yöntemlerden biri, takasın herhangi bir faiz işletilmeksizin veya bunun imkânsız olması hâlinde faizden arındırılarak sadece cari hesaplar yoluyla yapılmasıdır. Merkez Bankasından likidite teminine yönelik işlemler için önerilen çalışma şekli ise Merkez Bankası için katılma/yatırım hesabı açılmasıdır.<sup>98</sup>

---

<sup>97</sup>A.g.e., Md. 11.

<sup>98</sup>AAOIFI, (2015), 156.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### **Türkiye ve Yurt Dışındaki İslamî Bankaların Danışma Komitesiyle Yapılan Mülakat Sonucunun Analizi**

Katılım bankalarının faizsiz bir sistem gerçekleştirilebilmesi için İslam hukukunun ilkelerine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir. Bankaların faizsiz sistem amaçlarını gerçekleştirmesini sağlayan en önemli organ danışma komitesidir. Katılım bankalarının vazgeçilemez ihtiyaçlarını karşılayan ve bu anlamda en üst düzeyde önem taşıyan danışma komitesi, bankanın şer'i uyumunu sağlayan en önemli organıdır. Danışma komitesi tarafından verilen kararlar ve hükümler, Kur'an ve sünnete dayanarak alınmaktadır. Dolayısıyla katılım bankalarının fonksiyonu; İslam hukuku, Kur'an ve sünnet esas alınarak yapılan uygulamalardır fakat uygulama aşamasında bazı engel ve zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Katılım bankalarının şer'i uyumuna engel olan birtakım zorlukları ve bu zorlukların nedenlerini ortaya çıkarmak amacıyla Türkiye'deki mevcut katılım bankaları ve yurt dışındaki bazı İslam bankalarıyla iki mülakat düzenlenmiştir.

#### **İlk mülakatta sorulan sorular aşağıdaki gibidir:**

1. Katılım bankalarındaki şer'i uyum fonksiyonu ve uygulamada yaşanan problemler hangi sebeplere dayanmaktadır?
2. Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?
3. Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?
4. Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?
5. Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?
6. Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?
7. Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması Danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?

8. Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?
9. Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce Danışma komitesinin onayından geçiyor mu?
10. Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?
11. Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?
12. Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

Konu hassasiyeti nedeniyle mülakata katılan bankaların isimleri verilmemiştir A,B,C olarak adlandırılmıştır.

Mülakatta elde edilen sonuca göre katılım bankaları, şer'i uyumundaki zorluklarından biri Türkiye'deki mevcut Bankacılık Kanunu genel yapısının klasik bankacılık için düzenlenmiş olmasıdır. Bu durum, ister istemez katılım bankalarını etkilemektedir. Mevcut kanunlar, katılım bankaları ürünlerinin uygulanmasında yeterli değildir ve ilgili ürünler kanunda detaylı bir şekilde yer almamaktadır. Bu durumda katılım bankaları sorun yaşadığı takdirde mahkemelerde İslamî ürünlere ilişkin detayları içeren bir mevzuat veya alınması gereken aksiyonlara ilişkin bir prosedür bulunmamaktadır. Bu nedenle katılım bankaları çoğu işlemlerini Murabaha krediye benzediği için finansman kullandırarak yapmaktadır.

Türkiye'deki pazarlık ortamı ve ticaret kültürü konvansiyonel bankalara göre oluşmuştur çünkü katılım bankaları sektörde düşük bir oranı teşkil etmektedir. Bundan dolayı tüm mali işler, ticaret faaliyetleri ve kullanılan ürünler faiz üzerine inşa edilmiştir. İlgili ürünlerin uygulanması, İslamî ürünlere göre daha kolaydır. Aynı zamanda müşteriler geleneksel bankacılığa alışmışlardır. Bu nedenle katılım bankaları prensiplerine uyumun sağlanması müşterilere zor gelmektedir. Katılım bankalarında birçok prosedürün olması, ödemenin direkt satıcıya yapılarak finansmanın sağlanması da buna sebeptir. Klasik bankalar finansmanı ve nakiti katılım bankalarına göre müşterilere daha hızlı bir şekilde sağlamaktadır.

Başka bir sorun ise katılım bankalarına farkındalığın toplumda yaygın olmamasıdır. Bazı müşteriler, satıcı ile anlaşma yapmadan önce bankaya başvurması gerektiğini bilmemektedir. Bu durumlarda müşteriler adına verilen finans, müşterinin borcunu finanse etmek anlamına gelmektedir. Zira müşteri bankaya gelmeden evvel kendi adına bir akit yapmıştır. Bu tür işlem, yüksek bir şer'i risk taşımaktadır çünkü müşterinin borcunun finanse edilmesi faiz kapsamına girmektedir. Türkiye'de yaşanan enflasyon problem sonucu olarak Türk lirasının değer kaybetmesi katılım bankacılığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum, müşterilerine yardımcı olabilmek adına katılım bankalarını farklı yollara başvurmaya sevk edebilmektedir.

Katılım bankaları, müşterilerine ağırlıklı olarak murabaha satım yöntemini ile finansman kullanmaktadır. Fakat Türkiye'deki pazar çok karışık olduğundan murabaha yöntemi bütün ihtiyaçları karşılamamaktadır. Bu durum yine şer'i riske yol açabilmektedir.

Bankanın bazı personellerinin katılım bankacılığı prensiplerine yönelik farkındalığı olması beklenen ve istenen düzeyde değildir. Hatta bazı çalışanlar, katılım bankacılığı ilkeleri için dahi bir fikir sahibi değildirler. Sebebi ise ilgili çalışanların geçmiş tecrübelerinin konvansiyonel bankalara dayanmış olmasıdır. Bundan ötürü bankanın şer'i hedeflerine odaklanmak yerine sadece bankanın kâr gelirine odaklanabilmektedirler ve en önemlisi de bahsedilen personele karşı da henüz ağır bir yaptırım ya da herhangi bir ceza uygulanmamaktadır.

Bankanın ürünleri müşterilere sunulmadan önce hepsi danışma komitesi tarafından onaylanmamış olabilmektedir. Bazı durumlarda danışma komitesi onayını almadan ürün müşteriye çıkarabilmektedir çünkü çıkarılan her ürün için danışma komitesinin onayına sunulmasını sağlayan bir sistem mevcut değildir. danışma komitesinin verdiği kararlar, banka için her ne kadar bağlayıcı olsa da bazı durumlarda başka alternatifler bulunamadığı için bazı işlemlerde istisnaî durumlar gerçekleşmektedir.

Son olarak bankanın içerisinde şer'i hataları tespit edebilecek bir sistem olsa bile ilgili sistem, bankanın tüm işlemlerini entegre edememektedir.

Yukarıda bahsedilen sebepler, katılım bankalarının şer'i uyumu sağlamasını engellemektedir ancak şer'i uyumun sağlanamaması başka bir sebebe daha dayanmaktadır, o da şer'i denetimin yetersizliğidir.

Zira her kurum için verilen kararların yerine getirilmesini sağlamak, güçlü bir denetim mekanizmasına dayanmaktadır. Bu nedenle yapılan ikinci mülakat, Türkiye’de mevcut şer’i denetimi ölçmek ve yurt dışında bulunan şer’i denetimi Türkiye ile mukayase etmek adına hazırlanmıştır.

**İkinci mülakatta sorulan sorular aşağıdaki gibidir:**

1. Bankanın bünyesinde etkin bir şer’i denetim var mıdır? Varsa ne zamandan beri mevcuttur? Kimin tarafından gerçekleştiriliyor?
2. Banka şer’i ilke ve kurallara uyum sağlamak adına nasıl bir sistem uygulamaktadır (Denetim prosedürleri ve süreci)?
3. Bankada gerçekleşmiş olan işlemlerden kaç tanesi denetleniyor? Denetlenen işlemler neye göre seçiliyor? Bunların detaylı bir şekilde gösterildiği grafik veya tablo varsa paylaşabilir misiniz?
4. Şer’i denetimin etkin bir şekilde yapıldığını teyit etmek için banka tarafından uygulanan bir politika var mıdır?
5. Bankada şer’i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması var mıdır?
6. Şer’i denetçilerden beklenen sorumluluklar etkili bir şekilde yerine getiriliyor mu?
7. Şer’i denetim, fıkıh ve İslam hukuku konusunda yetkin kişiler tarafından mı gerçekleştiriliyor? Tecrübeli şer’i denetçiler bankada bulunuyor mu? En eski şer’i denetçi kaç yıl görev almıştır?
8. Şer’i denetçiler görevlerini bağımsız ve tarafsız bir biçimde gerçekleştirilebiliyorlar mı?
9. Şer’i denetimin iş yüküne göre yeterince denetçi personel var mıdır?
10. Türkiye’de şer’i dış denetim var mıdır?

## Yurt Dışında Şer'i Denetimin Uygulaması

Yurt dışından beş İslamî banka seçilerek şer'i denetime ilişkin bir mülakat düzenlenmiştir. Bu ülkeler: Suriye, Umman, Bahreyn, Ürdün ve Filistindir.

Yapılan mülakat neticesinde, tüm bahsedilen bankaların kurulduğu yıl itibarıyla bir iç şer'i denetim kurulmuştur. Dolayısıyla bankalarda görev alan şer'i denetçilerin çoğu tecrübeye sahip kişilerdir. En düşük tecrübeye sahip şer'i denetçinin geçmişi 12 yıla dayanmaktadır. Bazı bankalarda 24 yıl tecrübesi olan şer'i denetçi bulunmaktadır.

Genel olarak şer'i iç denetim birimi, danışma komitesine bağlıdır. Şer'i denetçi bağımsız ve hiç kimsenin baskısı olmadan görevini yapmaktadır.

Şer'i denetçi bankanın tüm faaliyetleri kapsayacak şekilde bir yıllık plan hazırlamaktadır. Aynı zamanda şubelere ve birimlere yapılacak dönemsel ziyaretleri planlayıp belirlemektedir. Denetçinin denetilecek işlem hacmi %10'un altında olmamaktadır. Ayrıca şer'i riski yüksek olabilecek işlemlerden daha fazla numune almaktadır. Özellikle büyük tutarlı finansmanlarda %100 numune incelenmektedir. Bazı bankalar şer'i riski minimum seviyeye düşürebilmek için bankanın tüm ürünlerini müşterilere sunmadan önce ilgili ürünlere ilişkin doküman ve sözleşmeleri incelemektedir. Ürün uygulandıktan sonra tekrar denetim yapılmaktadır. Üstelik bankanın çıkarılan tüm ürünleri, danışma komitesi onayı olmadan yürürlükten geçmemektedir. Şer'i denetçilerin hepsi donanımlı ve İslam hukuk alanında bilgi ve AAOIFI sertifikasına sahip kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca iş gücüne göre bankalarda bulunan denetçi sayısı yeterlidir. Hatta bazılarının sayısı fazla dahi olabilmektedir. Suriye, şer'i denetçi sayısı bakımından en büyük İslamî bankalardan biridir. Bir tek Umman'da şer'i denetçi sayısının yeterli olmadığı görülmüştür.

Bazı bankaların faaliyetlerinde şer'i hatalara yol açmamak adına bir sistem tasarlanmıştır.

Örnek olarak bir işlem, şer'i risk içeriyorsa bu işlemin bir sonraki adımda ilerlemesini sistem engellemektedir. Bu bankalarda bir dış şer'i denetim mevcuttur. Bahreyn ve Umman gibi bazı ülkelerde bulunması elzemdir. Şer'i dış denetim, bankanın şer'i uyumunu denetlemektedir. Ayrıca şer'i denetime yatkınlığı ölçmek adına dönemsel olarak da değerlendirme yapmaktadır. Umman'daki denetim, şer'i dış denetimin yanında merkez banka denetçileri tarafından yapılmaktadır. Ürdün'de şer'i iç denetime yatkınlık dönemsel olarak danışma komitesi tarafından incelenmektedir.

Suriye’de dış şer’i denetim, danışma komitesi tarafından yapılmaktadır. Ayrıca bankanın dışında da bu hizmeti veren bir kurum bulunmaktadır. Filistin’de de Suriye’deki gibi dış denetim, Danışma Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir.

### **Türkiye’de Şer’i Denetimin Uygulanması**

Şer’i denetime ilişkin düzenlenen mülakatın Türkiye’de mevcut olan tüm katılım bankaları ile yapılmasını planlanmıştır. Ancak mülakata sadece iki tane banka katılım sağlamıştır.

Yapılan mülakata göre ilk bankadaki en eski şer’i denetim faaliyetini yapan kişi bu görevini altı yıldır yapmaktadır. Denetim, teftiş kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Diğer bankadaki şer’i denetim, önceden danışma komitesi murakabe birimi tarafından yapılmıştır ancak 2020 yılından itibaren Teftiş Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Teftiş Kurulu Başkanlığı yaptığı geleneksel denetimlere ek olarak şer’i bakış açısıyla da işlemleri incelemekte ve işlem süreçlerinin şer’i uyumunu denetlemektedir. İncelemesi gereken alanlarda ve dikkat edilmesi gereken hususlarda şer’i uyum birimi denetim ekiplerini desteklemektedir. Denetim bulguları şer’i uyum birimi tarafından şer’i standartlar ve banka danışma komitesi kararlarına göre teyit edilmektedir. Teyit edilen hususlar, denetim ekipleri tarafından raporlanmaktadır. İnceleme için alınacak numuneler risk seviyesine göre belirlenmektedir. Diğer bankada denetim süreci aynı şekilde yapılmaktadır. Danışma komitesi vermiş olduğu kararları sekretarya tarafından uyum başkanlığının altında bulunan katılım bankacılığı uyum birimine iletir. Uyum birimi, ilgili kararın uyum ve kontrol faaliyetini gerçekleştirerek sürecini tamamlar. Sonrasında ilgili kararın denetimi, denetim birimi tarafından gerçekleştirilir. Ancak denetim yapacak her iki bankada da işlem hacminin belli bir oranı bulunmamaktadır. Sebepiyse şer’i denetimin iş yüküne göre yeterince denetleyen personelinin bulunmamasıdır. Bankalarda şer’i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır.

Türkiye’de şer’i denetim yeni ve gelişme aşamasındadır. Bu nedenle bu alanda donanımlı ve uluslararası sertifikaya sahip olan kişilerin sayısı azdır. Bu denetim, katılım bankacılığında var olması gereken bir alandır. Şer’i denetçilerin kendilerini bu alanda her türlü bilgi ve donanımla geliştirmeye devam etmeleri zaruridir. Türkiye’de bu alanda insan kaynağı ve tecrübe eksikliği mevcuttur. Türkiye’de şer’i dış denetim

mevcut değildir. Dolayısıyla bankanın şer'i iç denetimi yeterliğini ölçmek için de bir dış şer'i denetim eksikliği bulunmaktadır.

Yurt dışında şer'i denetim uygulamasını Türkiye'deki şer'i denetim ile kıyaslırsak her iki denetimin aynı prosedür, mevcut planlama, inceleme ve raporlama aşamasında olduğu görülür. Ancak uygulamada ihtilaf bulunmaktadır. Örnek verecek olursak yurt dışından inceleme alınacak numune %10'un altında olmamalıdır. Aksi takdirde Türkiye'de denetime alınacak numune belirli bir oranda bulunmamaktadır. Sebepiyse şer'i denetçi sayısı yetersizliğidir.

Başka bir husus, yurt dışındaki İslamî bankalar, kurulduğu yıl itibarıyla bir şer'i denetim birimi kurmuşlardır fakat Türkiye'de katılım bankalarının kurulmasından birkaç yıl sonra şer'i birim bankada kurulmuştur. Şer'i denetim, iç denetim tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki şer'i denetçiler, tecrübe konusunda bir eksiklik yaşamaktadır ve AAOIFI sertifikasına sahip kimselerin sayısı da oldukça azdır. Bunun yanında yurt dışında şer'i denetçilerin tecrübesi, bankanın kuruluşuna dayanmaktadır. Bu bankaların bünyesinde AAOIFI sertifikasına sahip olan birçok kişi bulunmaktadır ve bu alanlarda da yeterince bilgiye ve donanıma sahiptirler.

Yurt dışında şer'i hataları engellemek adına tasarlanan sistem, bankanın tüm faaliyetini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca bankanın çıkardığı ürünler, müşterilere sunulmadan önce danışma komitesinin onayından da geçmektedir. Türkiye'de de benzer uygulama mevcuttur ancak bankanın tüm faaliyetlerini kapsamamaktadır. Ürün geldiğinde yeniden uygulamaya geçilmeden önce danışma komitesinin onayı alınır fakat uygunluk almadan çıkarılmış bazı ürünler de olabilmektedir. Şer'i denetimi ölçmek adına dönemsel olarak danışma komitesi, dış şer'i denetim tarafından değerlendirilmektedir. Üstelik şer'i denetimin bulunması yurt dışındaki bankalarda elzemdir. Zira bankanın şer'i uyumunu gerçekleştirir.

Türkiye'nin şer'i denetim değerlendirme konusunda eksiklikleri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de dış şer'i denetim de mevcut değildir.

## SONUÇ

Katılım bankalarının fikhî uyumunu engelleyebilecek birtakım faktörler bulunmaktadır. En başta bankaların tabi oldukları Bankacılık Kanunu, buna engeldir çünkü Bankacılık Kanunu klasik bankalara göre düzenlenmiştir ve ülkede bankacılık ve finans ortamında faizli işlemler ağırlıklıdır. Aynı zamanda Türkiye'deki pazar ortamı ve ticaret kültürü konvansiyonel bankalara göre oluşmaktadır.

Katılım bankaları, finansman işlemlerinin murabaha yöntemini esas alarak yapmaktadır. Murabaha satım yöntemi, krediye benzediği için ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Fakat şer'i riske yol açabilmektedir. Çünkü murabahanın belli İslamî kuralları bulunmaktadır ve tüm işlemler için uygun olmamaktadır.

Başka bir sorun, bankaların bazı personellerinin de katılım bankacılığı prensipleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasıdır. Bunun nedeni ise bu personellerin geçmiş tecrübesinin konvansiyonel bankalara dayanmasıdır. Dolayısıyla bu personeller sadece ticari hedefe odaklanabilmektedir.

Bankanın tüm ürünlerini faaliyete geçirmeden önce danışma komitesinin onayına sunmasını gerektiren bir sistem zafiyeti bulunmaktadır.

Başka önemli bir husus, şer'i denetimde gerek tecrübe gerek bu alanda yeterince donanımlı insan kaynağı bulma konusunda ciddi bir eksikliğin olmasıdır.

Şer'i denetim, bankanın uyumunu danışma komitesi kararlarıyla gerçekleşmesini sağlayan en önemli unsurdur. Dolayısıyla katılım bankalarında İslam hukukuna ve şer'i kurallara uygun olabilmesi ve itibar risklerinin ortaya çıkmasının önüne geçilmesi için etkin bir şer'i denetimin oluşturulması ve bunun işletilmesi son derece önemlidir. Katılım bankalarının şer'i uyumu sağlaması adına güçlü bir şer'i denetime ihtiyaç vardır. Ayrıca Türkiye'de dış şer'i denetiminin kurulması tavsiye edilmektedir. Zira şer'i dış denetim, bankanın İslamî ilkelere uyumunun derecesini ve şer'i iç kontrol sisteminin etkinliğini incelemektedir ve kurumun İslamî ilkelere uyum derecesini değerlendirmesi açısından son derece önemlidir. Bu, TKKB bünyesinde oluşturabilir veya dışarıda bu hizmeti verebilecek kurumların kurulmasıyla mümkün olabilir. Üstelik katılım bankalarında çıkartılacak yeni ürünler ve mevcut ürünlerin geliştirilmesi durumunda ilgili ürün hakkında yeni bir standart ve mevzuat belirlemek amacıyla Merkez Bankasında İslam hukuku alanında tecrübeye sahip kişilerden bir komite oluşturulabilir. Ayrıca katılım bankası ve müşteri arasında ihtilaf olduğu

taktirde mahkemede fikhî ve İslam hukuku alanında donanımlı kişiler tarafından bir komite inşa edilebilir. İlgili komitenin yaptığı akdin mahiyeti, İslamî kurallara göre incelendikten sonra buna hüküm verebilir. Sonrasında verilen hükmü mahkemeye ileterek nihai karar verilebilir. Bu sayede katılım bankaları, tüm satım yönetmeleri rahat bir şekilde kullanma imkânına sahip olacaktır. Şer'i denetçinin istenen bilgi ve donanımda olabilmesi için kendisine gerekli desteğin ve teşviğin verilmesi çok önemlidir. Ayrıca şer'i denetimi ölçmek adına dönemsel olarak danışma komitesinde veya Merkez Bankada İslam hukuku bilgisine sahip kişiler tarafından değerlendirilmesi, katılım bankacılığında şer'i uyumun sağlanmasına büyük bir katkıda bulunacaktır.

Örnek olarak uluslararası İslamî finans alanında muteber kurumlarda eğitim alabilmeleri için bu kimselere imkân sunulabilir. Türkiye'deki katılım bankaları uluslararası İslamî bankacılıkta daha ileri tecrübeye sahip kurumlardan faydalanabilir. Katılım bankaları çalışanın şer'i hedefleri gerçekleştirmesi zorunlu hale getirilmelidir. Çalışanın şer'i uyumu sağlamadığı durumlarda ilgili birim veya şubenin çalışana ağır bir ceza verilmesi tavsiye edilir. Ayrıca katılım bankacılığı prensiplerini daha ileri seviye taşımak için düzenli bir şekilde çalışanlara eğitim verilebilir.

Katılım bankaları tüm faaliyetleri kapsayacak şekilde bir sistem tasarlayabilir. İlgili sistem işleminin ilk adımı, şer'i riski olan işlem varsa bir sonraki adıma ilerlemesini engellemek olmalıdır. Bu şekilde şer'i hatalar minimum seviye düşürülebilir.

Türkiye'deki katılım bankacılığı tüm zorluluklara rağmen kendisini geliştirmeye devam etmekte ve şer'i uyumu sağlama adına gayret göstermektedir. Şer'i denetim Türkiye'de yeni ve gelişmekte olan bir alandır. Bu alanda gerekli çaba gösterilip çalışmalar yapıldığında sistemin daha iyi bir düzeye gelmesi beklenmektedir.

Sonuç olarak katılım bankalarının şer'i uyumundaki eksiklerini gidermek için bu alanda uzman olmak isteyenlere ihtiyacı olan tüm desteğin verilmesi beklenmektedir. Çünkü unutulmamalıdır ki katılım bankalarının varlığı, İslam iktisadını yeniden ihya etmesi bakımından Müslümanlar için bir umuttur.

## KAYNAKÇA

Ahmet Tabakoğlu, *İslam İktisadına Giriş*, (Dergâh Yayınları, 2016).

Albaraka Türk, *Katılım Bankacılığı İlkeleri İç Denetim İnceleme Politika ve Prosedürleri*, 2017.

AAOIFI, (2015).

AAOIFI. *Şer'i Yönetişim*, (2015).

Bankacılık Kanunu (5411), 2005.

"Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmenlik Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri", (Ocak 2019).

Bilal SOYSAL, "*İslamî Finans Kuruluşlarında Fıkhi Uygunluk Yönetimi*", Yüksek Lisans Tezi. İst. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Celal Yeniçeri, *İslam İktisadının Esasları*, (Şamil Yayınevi,1980).

Doç. Dr. Sabri Orman, Dr. Beşir Gözübenli, Doç. Dr. Ahmet Tabakoğlu, vd., *Para, Faiz ve İslam*, (Isav Yayınları, 1987).

Dinç, Mehmet Çanakcı, Servet Yazıcı, "*İslam İktisadı ve Finansı*", 1bs. (Zonguldak: 2017).

"Danışma kurulunun oluşumu, görev, çalışma usul ve esasları hakkında tebliğ", 253 (Nisan 2018).

Dr.Yunus Emre Gürbüz, "*Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi*" (Ders Notları,2020).

Frank E. Vogel, Samuel L. Hayes, *İslam Hukuku ve Finansı Din, Risk ve Kazanç*,1bs. Çev. Mehmet Ali Aydın, (Albaraka yayınları, 2020).

"Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ", (Eylül 2019).

Hüseyin Tunç, *Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, (Nesil Yayınları, 2013).

*Kur'an-I Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş-Dr.Muzaffer Şahin (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012).

Mohammad Hashim Kamali, *İslam Ticaret Hukuku Vadeli İşlem ve Opsiyonların Analizi*, 1bs. çev. Nazan Lila, (Albaraka Yayınları, 2020).

Muhammad Umer Chapra, *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet*, Çev. Prof. Dr. Mehmet Saraç, (İsifam Yayınları, 2018).

-----, *Adil Bir Para Sistemine Doğru* Çev. Ömer Faruk Tekdoğan, (İktisat Yayınları, 2019).

M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, (Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.,2012).

Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, C.3 (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995).

Ogün Ataoğlu, “*Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi*”, (Ders Notları,2020).

Prof. Dr. Mehmet Boynukalın, “*Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi*” (Ders Notları,2020).

Prof. Dr. Arif Ersoy, Temel Hazıroğlu, vd., *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 2bs. (İstanbul: TKBB Yayınları, 2019).

Prof. Dr. H. Yunus Apaydın, *Fıkıhın Kaynakları Nass ve İctihat*, (Ay Yayınları,2018).

Saim Kayadibi, Mahmut Bilen, Zeki Yaka, Erdal Yılmaz, Figen Büyükkakın, Yusuf Prof.Dr. İbrahim Güran Yumuşak, “*Ulusuları İslam Finansal Kurumlar*”, (Seminer notları).

Prof. Dr. Ahmet Yaman, Prof. Dr. Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş*,18bs. (İFAV Yayınları, 2018).

Sahîh-i Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el Câmî 'u's-sahîh*, çev. Mehmed Sofuağlu, C.4, (Ötüken Neşriyat A.Ş., 1987).

Sahîh-i Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el Câmî 'u's-sahîh*, çev. Mehmed Sofuağlu, C.15, (Ötüken Neşriyat A.Ş., 1989).

Sahîh-i Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el Câmî 'u's-sahîh*, çev. Mehmed Sofuağlu, C.5, (Ötüken Neşriyat A.Ş., 1987).

Sahîh-i Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el Câmî 'u's-sahîh*, çev. Mehmed Sofuağlu, C.6, (Ötüken Neşriyat A.Ş., 1987).

*Sünen-i Tirmizî*, Ebu İsa Muhammed b. İsa b, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, C.2, (Yunus Emre yayınları sayı:2, 1973).

*Sünen-i Tirmizî*, Ebu İsa Muhammed b. İsa b, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, C.3, (Yunus Emre yayınları sayı:2, 1973).

*Sünen-i İbn-i Mâce*, çev.ve şehri Haydar Hatipoğlu, C.6, (Kahraman yayınları, t.y.).

Servet Bayındır, Erdem Akpınar, vd. Sabahattin Zaim Anısına, *Katılım Bankacılığı Bilimsel Araştırma Ödülü*, C.1, (İstanbul: Tkbb Yayınları, 2008).

Şebnem Uralcan, *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi*, 2bs. (İstanbul: Bil Yayınları, 2006).

“Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ”, (Aralık 2013).

Temel Hızıroğlu, “*Faizsiz Bankacılık Standartları Uyum Sertifikasyon Eğitimi*”, (Ders Notları,2020).

Yusuf Dinç, “*Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirmesi*”, *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, (2016).

حمد فاروق الشيخ، المفيد في عمليات البنوك الإسلامية، برعاية بنك البحرين الإسلامي، ٢٠١٤.  
عبد الله طارق الشعيب، الإحتراف في التدقيق على أساس المخاطر الشرعية دراسة عملية تطبيقية، نادي الإقتصاد الإسلامي.

## **Ekler**

### **Ek 1:**

## **Türkiye’deki Katılım Bankalarının Danışma Komitesiyle Yapılan Mülakatı**

### **Mülakatta sorulan sorular aşağıdaki gibidir:**

Katılım bankalarındaki şer’i uyum fonksiyonu ve uygulamada yaşanan problemler hangi sebeplere dayanmaktadır?

1. Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?
2. Türkiye’deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?
3. Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?
4. Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?
5. Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer’i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?
6. Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?
7. Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?
8. Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?
9. Katılım Bankacılığı İlkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?
10. Şer’i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?

11. Şer’i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer’i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

Mülakat, bankanın şer’i uyumuyla ilgili yapılmış; danışma komitesine bağlı kalınarak sekreteryada görev alan başkanlar ile gerçekleşmiştir. Bu konu hassasiyeti nedeniyle banka isimleri mülakatta verilmemiştir. Bankalar “A, B, C, D, E, F” olarak adlandırılmıştır.

**a) A. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** *Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?*

**Cevap:** *Çıkarılan kararlar ürün bazlı değil daha genel ifadeler şeklinde çıkarılıyor. Dolayısıyla her ürüne yönelik birebir uyumlu kararlar mevcut değil, bu durumda da birim çalışanları ve genel itibariyle banka ürünlerini sunarken caiz olup olmadığına çok hâkim olamayabiliyor. Kanaatimce bu doğrultuda ürün bazlı değerlendirmeler ve kararlar bankanın uygulama esnasındaki karşılaştığı sorunları daha aza indirecektir. Bir diğer mesele ise aynı konuda mülga yahut nesh edilmiş karar ve kuralların varlığıdır. Burada aynı konuda farklı uygulamalara mahal verecek birden fazla kararın mevcut olması, personelleri ve ilgili birimleri zor duruma sokmakta, kafa karışıklığına sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra alınan kararların gerekçeleri ile birlikte ifade edilmesi de uygulama tarafını daha sağlıklı kılacak bir çalışma gibi gözükmekte zira kararı uygulayacak birim personelinin de uygulama öncesinde kararı benimsemesi ve idraki de bir diğer önemli husustur.*

**Soru 2:** *Türkiye’deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?*

**Cevap:** *Ülkemizde enflasyonun gelgitli olması ve yükseklerde seyretmesi, ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bunun katılım bankalarına etkisi de haliyle gözükmektedir, bankalarca sunulan enflasyona endeksli uygulamalar ve işlemler, müşterilere yardımcı olmaktan ziyade zarara sokabilmektedir, bu durum da bireyleri muhtemel ki farklı yollara başvurmaya sevk edebilmektedir. Ekonomik ortamın güven vermemesi, TL’ye olan güvensizlik, haliyle katılım bankalarının işlem hacmini de olumsuz etkilemektedir.*

**Soru 3:** Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?

**Cevap:** Personel nezdinde katılım bankacılığı prensiplerine ve danışma komitesi kararlarına yönelik farkındalığı beklenen ve istenen düzeyde değildir. Zira komite kararlarına dair herhangi bir fikir sahibi olmayanların yanı sıra kulak aşinalığı ile birlikte normal bankacılık vasfını sürdüren çalışanlar mevcuttur.

Bunun ötesinde TKBB ve Merkezi Danışma Kurulu'nun kural, karar ve standartlarına yönelik farkındalık ve bilgi düzeyinin de düşük olduğu görülmektedir. Bu açığı kapatmaya yönelik yeni süreçte eğitimlerin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Gerek katılım bankacılığı sertifika programları gerek uluslararası bilinirliği olan kurumlarda verilen derslere katılım gerekse de kurum içinde yapılan farkındalık seminerleri ve eğitim programları sunulmaktadır. Bu gibi eğitimlerin zorunlu tutulması hem kişisel gelişim hem de katılım bankacılığı prensiplerine olan farkındalık düzeyine katkısı olacağı açıktır.

**Soru 4:** Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?

**Cevap:** Her ikisini de 'banka' adı altında ele alsak da konvansiyonel banka ile katılım bankasının arasında belli birtakım temel farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla diğer bankalardan ayrı bir yapıda olması da mahiyetine daha uygun olur denilirse yanlış olmaz. Nitekim bu farkın anlaşılması da çok sürmedi. Şu an Türkiye Bankalar Birliğinin yanında TKBB adı altında bir organizasyonun kurulması da bu farkındalığın bir göstergesidir. Bunun sonucunda katılım bankalarına yönelik ayrı bir tüzük oluşturulması muhtemeldir. Zira beklentilerin karşılanması için temelin sağlam atılması ve ilkelerin uyumlu olması gereklidir.

**Soru 5:** Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?

**Cevap:** Sadece murabaha odaklı işlemlerin baz alınarak bir yol haritasının çizilmesi, tabii ki katılım bankalarının gelişmesi ve yaygınlaşmasının önünde bir engel olarak gözükmektedir. Fakat buna şer'i uyumu engellemekten ziyade bir tür kolaycılık ve ısrarcılık gibi görülebilir. Eğer murabaha ile yapılan işlemler şer'i açıdan bir sorun teşkil etmiyorsa başka bir ürün ile hizmet verilmesinde bir gerek kalmayacaktır, ancak başka bir ürün ile hizmet sağlandığında şer'i, fihhi, ahlaki açıdan en uygunu bu şekildedir deniliyorsa tabii ki ona yönelmesi gerekir.

Bu bağlamda, şer'i uyum ihlali olarak saymak yerine şer'i yolları çeşitlendirmek, kaygıları giderilmesi ve daha sağlam adımlar atılması adına ürün çeşitliliği sağlanmalıdır denilebilir.

**Soru 6:** Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?

**Cevap:** Danışma komitesi, banka içerisinde yönetim kuruluna bağlı olarak faaliyet gösterir fakat danışma komitesi, üst yönetim bağımsız olarak karar almaktadır. Banka içi politikaların danışma komitesinin kararlarını etkilemesi gibi bir durumun olması, katılım bankacılığının kimliğine aykırıdır.

**Soru 7:** Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?

**Cevap:** Personel açısından katılım bankacılığı prensipleri farkındalığı hususunda eksiklik bulunmaktadır. Burada çalışan her personelin bir konvansiyonel banka değil de katılım bankasında çalıştığının farkında ve idrakinde olması için bütün tedbirler ve sorumluluklar alınmalıdır. Personellerin, ilgili olduğu iş ile ilgili danışma komitesi ve Danışma Kurulu Kararlarına hâkim olması, şer'i uyum için gerekli olan biridir, bu noktada geliştirmeler yapılmalıdır. Banka yönetimi ve sistemin de şer'i uyum ve denetimi kontrol edecek ve gösterecek şekilde tasarlanması, bunları arka planda yürütmeyip göz önünde ilerletmesi sağlanmalıdır.

*Öncelikli amaç katılım bankacılığı ilkelerine uyumlu bir bankacılık yürütmek olsa da bu noktada bir farkındalık oluşturmak, bunu daha ön planda tutmak ve bu bilincin akıllara yerleştirilmesi gerekiyor.*

**Soru 8:** *Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?*

**Cevap:** *Bu noktada zannedersenem katılım bankalarında bir eksiklik mevcut. Bütün yeni projelerin, müşterilere ürün olarak sunulmadan önce danışma komitesinin onayından geçmesini sağlayan bir mekanizma, bir çalışma mevcut değil. Dolayısıyla her ürün, sunulmadan önce onayı alınmış olmuyor; bazılarında bu sağlanıyorken bazılarında ürün uygulanmaya başladıktan sonra danışma komitesine getiriliyor.*

*Bunun çözülmesi için ürünün önce danışma komitesine sunulma zorunluluğu vb. uygulamalar ve prosedürler getirilmelidir, zira bir durumu en başından düzeltmek, onu sonrasında onarmaya çalışmaktan daha kolay ve pratiktir.*

*Bu hususta değinilmesi gereken bir diğer nokta ise danışma komitesi kararları ile ürün ağacındaki ürünlerin birebir uyuşmamasıdır. Bütün ürünlerin her birine yönelik kararlar mevcut değil.*

*Bu durum tabii ki %100 olarak uyuşması gerekiyor anlamına gelmemeli, kurallar daha geniş ve kapsayıcı olabilir fakat ürün bazlı kural çalışması da elden geldiğince uygulamaya konulmalı kanaatindeyim.*

**Soru 9:** *Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?*

**Cevap:** *Katılım Bankacılık Faaliyetleri İlişkin Tebliğ kapsamında faizsiz bankaları bünyesinde Katılım Bankacılığı Uyum ve Denetim Birimleri kurulmuştur. Bu doğrultuda bütün uygulamalar teftiş ve tetkik edilmekte, herhangi bir uyumsuzluk olduğu durumda gerekli işlemler yapılmaktadır. Burada uyumsuzlukların çözümüne yönelik sistem geliştirmeleri, düzenlemeler, ceza havuzu uygulamaları, işlem iptali vb. gibi hususlar düzenli ve tertipli tutulan raporlara işlenmekte ve uygulanabilmektedir. Dolayısıyla bunlar da bir çeşit yaptırım mesabesinde.*

**Soru 10:** Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?

**Cevap:** Tebliğ gereğine kurulan Uyum ve Denetim Birimleri, öncesinde mevcut olan murakabe birimi; şer'i hata, hile ve uyumsuzlukları tespit ve düzeltme imkânı varsa düzeltme üzerine kurulmuş birimlerdir. Bundan sonrasında da gerek kullanılan sistem gerek alt yapı bazında çalışmalarla işlemlerin şer'i tarafı da uygulama ekranları üzerinden takip edilebilecek bir yapıya bürünecektir.

**Soru 11:** Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

**Cevap:** Bu birimlerde çalışan personellerin yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ve görevlerini layığıyla ifa edebilmesi için gerektirdiği bilgi ve donanımlı sahip olması gerekmektedir. Bu birimlere alınacak yeni üyelerde de belli birtakım ön şartlar aranmaktadır. Bu noktada biliniyor ve ilmine güvenilir hocalarla çalışmak, her zaman en iyi çözüm olmuştur.

Uyum ve denetim fonksiyonları, banka içerisinde yüksek itibara ve güvenilirliğe sahip birimlerdir. Dışarıya yansıttığı profil, ilmi açıdan yetkin kişilerle donatıldığı için yüksektir ve etkilidir.

Burada çalışan bireylerin de kendini sorgulaması, bu görevi layığıyla yerine getirmesi için sürekli kendini geliştirmesi ve kendini ilmi, ahlaki ve karakter açısından uygun ve kabul edilebilir bir yapıya büründürmesi gerekmektedir. İlim ve yetkinlik yolculuğu, bitmeyen ve sabır isteyen bir yolculuktur.

**b) B. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

**Cevap:** Bankacılık Kanunu, bankaların sunduğu tüm ürünleri ve satım yöntemlerini kredi olarak görmektedir. Bağış sınırı gibi bazı kanunlar şer'i uyumun gerçekleştirilmesinde engel teşkil etmektedir. Ayrıca danışma komitesi kararlarının uygulanmasında bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Mesela murabaha ürünü uygulanırken kanunsal engellerden dolayı malın

mülkiyeti bankaya geçmemektedir. Bu nedenle müşteri, vekalet yöntemiyle bankanın adına malı satın almaktadır. Ancak bazı durumlarda müşteri nakit teminine yönelik fatura kesebilmektedir sonrasında satıcı tarafından yapılan ödemeyi müşteri geri almaktadır. Bu tür işlemler şer'i uyum için büyük bir risk taşımaktadır. Bu tür aldatici işlemlerin önlenmesi adına murabaha işlemlerinde malın mülkiyetinin bankaya geçebilmesi için gerekleri çalışmaların yapılması faydalı olacaktır. Aynı zamanda Türkiye pazarı ve örfü, şer'i kurallara alışkın değil. Bu nedenle birçok müşteri, satıcı ile anlaşma yapmadan önce bankaya başvurması gerektiğini bilmemektedir ve bankaya başvuruda bulunmadan önce gerçek ticarete dayalı olarak kesilen bir faturanın finanse edilebileceğini düşünmektedir. Burada aydınlatması gereken çok önemli bir husus bulunmaktadır; müşterinin mal veya hizmet alımına yönelik satıcı ile herhangi bir anlaşma yapmadan önce bankaya başvuruda bulunması gerekmektedir. Fatura kesilmeden önce alınacak malın fiyatı, miktarı ve özellikleri banka tarafında bilinir olması gerekmektedir.

Çünkü müşteri bankaya başvurmadan önce satıcı ile anlaşma yaptıysa yapılan bu gerçek ticaret sona erdiği için satıcı ile müşteri arasındaki ilişki artık bir borç ilişkisine dönüşmüştür. İlgili işlem de borç niteliği taşıdığı için işleme ilişkin verilecek finansman, borç finansmanı olarak ifade edilmektedir.

Şer'i açıdan işlemin bu haliyle finanse edilmesi uygun değildir. Mevcut kanunlar, katılım bankalarının tüm ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

Bundan dolayı mahkemelik bir durum olduğu takdirde medeni mahkemeler katılım bankaları ürünlerine hâkim olmadığından ilgili ürünlere ilişkin sözleşmeleri anlamaları da zor olacaktır. Konuya dair örnek verecek olursak istisna veya selem ürünlerine ilişkin sözleşmelerinde bir ihtilaf olduğu takdirde banka ve müşteri arasındaki bu sorun medeni mahkemelerin çözmesi pek mümkün olmayacaktır.

**Soru 2:** Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?

**Cevap:** Türkiye'deki pazarlık ortamı ve ticaret kültürü konvansiyonel bankalara göre oluşmuştur. Çünkü katılım bankaları sektörde düşük bir oranı

teşkil etmektedir. Bundan dolayı tüm mali işler, ticaret faaliyetleri ve kullanılan ürünler faiz üzerine inşa edilmiştir. İlgili ürünlerin uygulanması İslamî ürünlere göre daha kolaydır. Aynı zamanda müşteriler keşe almaya alışmamışlardır. Aksi katılım bankaları bir süre prosedür sonra ödeme direkt satıcıya yaparak finansman sağlamaktadır.

**Soru 3:** Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?

**Cevap:** Katılım bankalarının bazı çalışanları da katılım bankacılığı ilkeleri hakkında bilgi sahibi değildirler. Çünkü birçok personelin geçmiş tecrübesi konvansiyonel bankalara dayanmaktadır. Gerekli eğitimler verilse bile İslamî ürünler fikhî kurallar üzerine inşa edildiği için uygulanması da pek kolay değildir. İslamî ürünlerin uygulanmasında hem şekil hem de içeriğe dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunları da AAOIFI standartları belirlemiştir. Konvansiyonel bankalar ise katılım bankalarının aksine sadece içeriğe önem vermektedirler. Konvansiyonel bankalar için tüm ürünler kredi niteliğindedir. Katılım bankalarında ise her ihtiyaca göre bir satım yöntemi bulunmaktadır. Örneğin bir araç alımına yönelik murabaha yöntemi kullanılmaktadır. Üretime girecek bir mal istisna yöntemi ile finanse edilmektedir. Müşterilere hiçbir şekilde nakit verilmemektedir.

Ancak bazı durumlarda ihtiyaç sahiplerine karşılıksız karz-ı hasen verilmektedir. Satıcı ile müşteri arasında yapılan anlaşmaya ilişkin eski tarihli faturalar finanse edilmemektedir. Çünkü bu işlem borç finansmanı niteliğindedir ki bu da caiz değildir.

**Soru 4:** Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?

**Cevap:** Mevcut kanunlar, katılım bankaları ürünlerinin uygulanmasında yeterli değildir ve ilgili ürünler kanunda yer almamaktadır. Bu nedenle katılım bankaları çoğu işlemlerini murabaha işlemleriyle yürütmektedir ve diğer ürünleri kullanamamaktadır. Bunun sebebi ise bir sorun olduğu takdirde mahkemelerde İslamî ürünlere ilişkin detayları içeren bir mevzuat veya alınması gereken aksiyonlara ilişkin bir prosedür bulunmamasından kaynaklıdır. Türkiye'deki mevcut bankacılık kanunu daha çok klasik

bankaların işine yaramaktadır. Mesela mevcut kanunlar dâhilinde katılım bankalarının şer'i kurallara göre merkez bankasında yatırım yapmaları pek mümkün değildir. Dolayısıyla yatırım yapıldığı takdirde gelen kâr, gayri İslamî gelir olarak değerlendirilmektedir ve bağış olarak verilmesi gerekmektedir. Bu tür engeller için Merkez Bankası bir İslamî pencere açılabilir ve katılım bankalarına İslamî kurallara uygun yatırım fırsatı sunabilir.

**Soru 5:** Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?

**Cevap:** Katılım bankaları, çoğu işlemlerinde murabaha satım yöntemini kullandığı için bazı şer'i sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye'deki pazar çok karışık olduğundan murabaha bütün ihtiyaçları karşılamamaktadır. Mesela üretim altında bulunana bir malın satımında farklı satım yöntemi kullanması gerekmektedir. Eğer bu durumlarda satım işlemi murabaha ile yapılırsa mal mevcut olmadığı halde banka kendi mülkiyetinde olmayan bir malı satmış olacaktır ve bu şekildeki bir işlem caiz değildir. Bu nedenle her bir ihtiyaç için farklı bir satış yönetiminin kullanılması gerekmektedir.

**Soru 6:** Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?

**Cevap:** Danışma komitesi bağımsız bir şekilde çalışmaktadır ve kararlarını hiç kimsenin etkisi altında olmadan almaktadır. Fakat sorun, danışma komitesinin aldığı kararlarda değil ilgi kararların banka tarafında uygulamasındadır. Çünkü bazı durumlarda başka alternatifi bulunmadığı için bazı işlemler istisna olarak yapılır.

Örneğin danışma komitesi, konvansiyonel sigorta ile çalışılmasını uygun bulmamaktadır. Sadece tekafül sigorta ile çalışılmasını caiz görmektedir.

Ancak bazı ürünler sadece konvansiyonel sigortalarda bulunmaktadır. Bu nedenle zaruri durumlarda ilgili sigorta ile çalışılmaktadır.

**Soru 7:** Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?

**Cevap:** Banka personelleri, danışma komitesi kararlarına uymaktadır. Hatta şer'i uyum, personel performans ve şube hedeflerini etkilemektedir ki bankanın hedeflerinin önceliği şer'i uyum olmalıdır. Birçok personel ve müdürleri bu konuda azami özen göstermektedir. Buna rağmen bazı personellerde özellikle geçmiş tecrübesi konvansiyonel bankalara dayandığı için bu konuyu es geçip sadece ticari hedefe odaklanabiliyorlar. Bunun sebebi ise gerçek ticareti yeterli görmeleridir. Fakat ticaret gerçek olsa bile banka, ilgili ticaret yapılmadan önce duruma vakıf olması gerekmektedir. Ayrıca bankanın yapılan tüm işlemleri şer'i denetim tarafından kontrol edildiği için danışma komitesi kararına aykırı gelirler gayri İslamî olarak değerlendirilip bağış yapılmakta ve ilgili personeller hakkında gerekli aksiyonlar alınmaktadır.

**Soru 8:** Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?

**Cevap:** Genel olarak banka, tüm işlem ve ürünlerini müşterilere sunmadan önce danışma komitesi onayına sunmaktadır. Fakat ürünlerin uygulanmasında bazı durumlarda şer'i hatalar yapılmaktadır ve bazı adımlar atlanabilmektedir. Bu tür sıkıntıların yaşanmaması adına bankanın şer'i denetimi etkin bir iç sistem kurması icap etmektedir. Bu sistem, hataya düşülmesine müsaade etmeyecek ve bu şekilde hiçbir adım atlanmadan danışma komitesi kararlarına uyum sağlanabilecektir.

Yeni çıkan Tebliğe göre bankanın tüm ürün ve işlemleri danışma komitesi onayı olmadan yapılamayacaktır.

**Soru 9:** Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?

**Cevap:** Önceden şer'i uyumu göz ardı eden personellere karşı bir yaptırım bulunmamaktaydı. Ancak son zamanlarda şer'i uyumu sağlamayan personeller ve şer'i risk taşıyan işlemler gerçekleştiği anda ilgili personellere

yaptırım uygulanmaktadır ve performans puanı etkilenmektedir. Hatta durumun devam etmesi halinde işten çıkarmaya kadar gidilebileceği kararı alınmıştır.

**Soru 10:** Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?

**Cevap:** Katılım bankaları şer'i hataları tespit eden bir sisteme sahiptir. Bu sistem, şer'i uyumu sağlayan önemli noktaları içermektedir. Sistemdeki kontrol notaları ürün uygulamasına bağlı olarak yapıldığı için her üründe değişiklik göstermektedir. Örnek olarak sistem eski tarihli faturaların girişine izin vermemektedir. Ancak mevcut olan sistem tüm şer'i riskleri içermemektedir. Bu nedenle bazı şer'i hatalar yapılabilir. Bunun için de sürekli olarak risk noktaları tespit etmek gerekmektedir ve olmamasına gerekli tedbirleri sağlamak gerekmektedir.

**Soru 11:** Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

**Cevap:** Personellerin yetkinlik seviyelerinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Henüz gelişim sürecindedirler. Şer'i uyum ve denetim fonksiyonları için de aynı durum söz konusudur.

**c) C. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

**Cevap:** Danışma komitesi kararlarını uygulamada katılım bankalarının karşılaştığı en önemli sorun, mevzuatsal engeller olabilir. Şer'i hukuka uygun olan bir işlem, meri hukuka uygun olmayabiliyor. Katılım bankaları, işleyişlerini hem şer'i hem de meri hukuka uygun hale getirmelidirler. Konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları aynı Bankacılık Kanunu'na tabi olduklarından, mevzuatta kullanılan terimler katılım bankacılığıyla çelişebiliyor.

**Soru 2:** Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?

**Cevap:** Faizler yükseldiği zaman konvansiyonel bankalar hızlı bir şekilde aksiyon alarak mevduat faizlerini yükseltebiliyor ancak katılım bankaları katılma hesapları emek sermaye ortaklığına dayandığı için elde fonları ticarete değerlendirmesi sonucu elde ettiği kârları dağıtabilir. Müşterilere daha fazla kâr verebilmesi için finansman tarafında kâr oranlarını daha yüksek tutması gerekir. Diğer taraftan katılım bankaları, faaliyetlerini reel sektöre dayandırdığından yani olmayan bir malın ticaretine aracılık etmediklerinden türev, forex vb. gibi piyasa kaynaklı finansal krizlerden çok fazla etkilenmemektedirler.

**Soru 3:** Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?

**Cevap:** Bu konuda yeterli eğitim verilmektedir. Bankamızda göreve başlayan personellerimize verilen oryantasyon eğitimi kapsamında, katılım bankacılığının işleyişi ve ilkelerine yer verilmektedir. Bankamızda yapılan terfi sınavlarımızda, katılım bankacılığı ilkelerine yer verilmekte, böylelikle çalışanlarımızın bilgisi ölçülmektedir.

**Soru 4:** Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?

**Cevap:** Tam olarak yeterli denilemez ama son zamanlarda önemli gelişmeler kaydedildi. Bundan sonraki süreçte ihtiyaçlara göre düzenlemelerin yapılacağı düşünülmektedir.

**Soru 5:** Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?

**Cevap:** Değildir. Katılım bankaları ihtiyaca göre uygun akitler çerçevesinde müşterilerine ürünler sunabilmektedir.

**Soru 6:** Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?

**Cevap:** Danışma komiteleri, Tebliğ kapsamında direkt yönetim kuruluna bağlı olarak bağımsız faaliyet göstermektedir.

**Soru 7:** Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?

**Cevap:** Banka personelimiz ve yönetimimiz, katılım bankacılığı prensiplerinde önem vermekte ve danışma komitemiz tarafından alınan kararlar doğrultusunda aksiyon almaktadırlar.

**Soru 8:** Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?

**Cevap:** Bankamızın çıkardığı tüm ürünler ve projeler, danışma komitesinin uygunluğundan geçmektedir.

**Soru 9:** Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?

**Cevap:** Bulunmaktadır.

**Soru 10:** Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?

**Cevap:** Tespitlere ilişkin süreçler banka bünyesinde takip edilmektedir.

**Soru 11:** Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

**Cevap:** Katılım bankaları, "Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ" kapsamında uyum ve denetim faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler.

**d) D. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

**Cevap:** Sorunlardan ilki Türkiye'deki kanunların şer'i prensipler gözetilmeden hazırlanmış olması ve katılım bankacılığı uygulamalarını destekleyecek düzenlemeler yapılmamasıdır. Son zamanlarda bu konuda bazı

adımlar atılmış olsa da yeterli değildir. Diğer bir sorun ise ülkedeki bankacılık ve finans ortamında faizli işlemlerin ağırlıklı olmasıdır. Sektör paydaşları faizli işlemleri benimsemiştir. Katılım bankacılığı ilkelerinin getirdiği bazı değişiklikler, farklı kural ve uygulamalar paydaşlar tarafından hazmedilememektedir. Alışılmış düzende devam etme isteği danışma komitesi kararlarının uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu alışkanlık durumu katılım bankalarının kendi yönetimleri, müşterileri ve kanun koyucuları ve dolayısıyla tüm paydaşları için geçerlidir.

**Soru 2:** Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?

**Cevap:** Türkiye ekonomisinin paydaşları işlemlerini genel olarak faizli enstrümanlarla yürütmektedir. Ticari bir işlem yapılırken, kanun ve düzenlemeler hazırlanırken, finansman ürünleri tasarlanırken faiz temelli uygulamalar referans alınmaktadır. Bu sebeple katılım bankaları faaliyetlerini şer'i prensiplere uygun olarak gerçekleştirmek ve faizli bankalardan ayrılmak yerine, faizli bankaları taklit eder ve şer'i gereklilikleri sadece şekil olarak sağlar hale gelmiştir.

Bu durum faizli bankalarla rekabeti kolaylaştırdığı ve faizli işlem yapmaya alışan müşterilerin taleplerine cevap verilebildiği için katılım bankası yönetimleri tarafından da benimsenmiştir.

**Soru 3:** Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?

**Cevap:** Türkiye'de katılım bankacılığı sektörü yaklaşık 40 yıllık olmasına rağmen, personelin katılım bankacılığı ile ilgili farkındalığının çok düşük olduğu söylenebilir. Bunun sebebi yeterli ve etkili bir eğitim sisteminin var olmamasıdır.

Son döneme kadar katılım bankacılığı yerine konvansiyonel bankacılık eğitimleriyle personelin gelişimi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum yaptığı işin temellerini bilmeyen ve hatta ona inanmayan bir personel yapısı ortaya çıkarmıştır. Son dönemde bazı üniversitelerin İslamî finans eğitimlerine başlaması, kanun koyucuların da etkisiyle katılım bankalarının personeline katılım bankacılığı ilkeleri ile ilgili eğitimler düzenlemesi sonucunda bu

*farkındalığın bir nebze olsun arttığı söylenebilir. Yine de şu an için yeterli eğitimin verildiğini söyleyemeyiz.*

**Soru 4:** *Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?*

**Cevap:** *Katılım bankaları ve tüm diğer bankalar temel olarak Bankacılık Kanunu'na tabi olmakla birlikte tabi oldukları tek düzenleme bu değildir. Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Vergi Usul Kanunu ve bunlarla ilişkili birçok düzenleme bankaların uygulamalarını kapsamaktadır. Bankacılık Kanunu genel çerçeveyi belirleyen niteliktedir. Burada katılım bankalarıyla ilgili keskin ayrımlar olduğunu söyleyemeyiz. Genel olarak katılım bankacılığı uygulamaları destekler bir nitelikte değil, tüm bankalara hitap eder niteliktedir. Katılım bankacılığı uygulamalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışabilmesi için Bankacılık Kanunu ile birlikte ilgili tüm düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gerekmektedir.*

**Soru 5:** *Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?*

**Cevap:** *Murabaha ürünü konvansiyonel bankaların kredi ürünlerine en yakın katılım bankacılığı ürünüdür. Kâr baştan bellidir, ilgili malın sahipliği anında müşteriye devredilir. Bu yönüyle içerdiği tek risk faizli kredi işlemleri için de geçerli olan borcun ödenmeme riskidir. Ticari ve temellükten kaynaklanan bir risk olduğu söylenemez. Buna ek olarak Türkiye uygulamasında malın sahipliği resmi olarak bankaya geçmemektedir. Bu durum murabahayı faizli kredi işlemine daha da yaklaştırmaktadır.*

*Dolayısıyla finansman işlemlerinin neredeyse tamamının murabaha yöntemiyle yapılma isteği hem şer'i uyumu hem de katılım bankalarının faizli bankalardan farklı olduğu algısını olumsuz yönde etkilemektedir.*

**Soru 6:** *Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?*

**Cevap:** *Organizasyonel olarak danışma komitesi bağımsızdır. Fakat kararlarının uygulanmasını engelleyen banka içi politikalar olmasa bile sektördeki uygulama farkları ve katılım bankalarının yapmak zorunda kaldıkları işlemler sebebiyle komitenin kararlarını uygulanması bazı durumlarda mümkün olmamaktadır. Nihai olarak kararın uygulanmasının daha çok banka yönetimine bağlı olduğunu söyleyebiliriz.*

**Soru 7:** *Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?*

**Cevap:** *Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumunun düşük düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Banka yönetimi finansal durumunu çok etkilemeyen katılım bankacılığı prensiplerini kolay bir şekilde benimserken finansal durumunu, hedeflerin gerçekleşmesi ve kârını etkileyen prensipleri göz ardı edebilmekte veya uygulamak için çok fazla ayak direyebilmektedir.*

**Soru 8:** *Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?*

**Cevap:** *Tüm ürünler komite onayından geçmelidir. Bunun en doğru şekilde uygulanması sağlıklı bir yönetim ortamının bulunmasına, yani kontrol, uyum ve denetim faaliyetlerinin etkinliğiyle ilgilidir. Bu konularda son dönemde kanun koyucular tarafından yapılan düzenlemeler bu faaliyetleri desteklemektedir.*

**Soru 9:** *Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?*

**Cevap:** *Banka içi düzenlemeyle katılım bankacılığı ilkelerine uymayan personele işten çıkarmaya kadar yaptırım uygulanması kararı alınmıştır.*

**Soru 10:** *Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?*

**Cevap:** *Şer'i denetim, kontrol ve uyum faaliyetleri yerine getirilmektedir. Bu faaliyetler bankanın iç denetim, iç kontrol ve şer'i kontrol birimleri tarafından yerine getirilmektedir. Şer'i denetim ve kontrol faaliyetleri için*

özel personel bulunmakla birlikte, geleneksel denetim ve kontrol çalışmaları yapan personel de bu alanı desteklemektedir.

**Soru 11:** Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?

**Cevap:** Personelin yetkinlik seviyesinin toplamda orta seviyede olduğu söylenebilir. Gelişim sürecindedir. Şer'i uyum ve denetim fonksiyonları için de aynı durum söz konusudur.

e) **E. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

**Cevap:** Her bankanın kendi danışma komitesi olduğundan bankaların uygulamaları ve sorunları farklılık gösterebilir. Nihai olarak ise tüm danışma komitelerinin üstünde ise Merkez Danışma Kurulu yer aldığı için genellikle sorunlar ve uygulamalar da benzer yapı teşkil etmektedir. Aynı zamanda her katılım bankası, Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartları çerçevesinde faaliyet göstermek zorundadır.

**Soru 2:** Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?

**Cevap:** Türkiye'deki ekonomik ortam katılım bankalarının uygulamalarına etkisi mevcuttur. Genel yapının konvansiyonel bankacılık üzerine olması hasebiyle ister istemez katılım bankalarına etkisi mevcuttur. Olumlu ve olumsuz yönde etkileri mevcuttur.

**Soru 3:** Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?

**Cevap:** Bu konuda Katılım Bankacılığı İlke ve Standartları açısından banka personellerine yönelik düzenli olarak eğitimler verilerek katılım bankacılığı açısından yetkinlik kazandırılmaktadır.

Banka bünyesinde düzenli olarak katılım bankacılığı ve danışma komitesi kararları sayesinde faizsiz bankacılık ilkelerine dair farkındalık oluşturulmaktadır. Online ve yüz yüze uygulamalı eğitimlerle bu eğitim

*faaliyetleri desteklenerek katılım bankacılığı farkındalığı ve düzeyi arttırılmaktadır.*

**Soru 4:** *Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?*

**Cevap:** *Uygulama ve mevzuat tarafı iç içe hareket etmek zorundadır. Yeterlilik durumları ise farklılık göstermesi olağandır. Gelişen ve ilerleyen bir yapı olması hasebiyle Bankacılık Kanunu ve katılım bankacılığı ilkeleri bir bütün olarak ve iç içe girerek gelişen ve değişen bir yapı serdetmektedir.*

**Soru 5:** *Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha ürününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer ürünlerin kullanılmaması şer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?*

**Cevap:** *Aksine bir yöntemin şer'i denetime tabi tutulması daha kolaydır. Sadece bir ürünün olması denetimi kolaylaştırır. Eğer birden çok ürün olsaydı daha zor yapı söz konusu olurdu. Tabii ki asıl olan aslında katılım bankacılığı ürün ve uygulamalarının tamamını ve mudarebe ve müşareke yapı ve ürünleriyle çalışma olağani ne kadar olursa o kadar iyidir.*

**Soru 6:** *Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?*

**Cevap:** *Danışma Komitesi Uyuma İlişkin Tebliğ ve Yönetişim Rehberi'nde belirtildiği gibi bağımsızdır. Danışma komitesi, Tebliğde belirtildiği gibi hem karar mercii hem de bu kararların uygulanması hususunda gerekli uyum faaliyetlerine dair düzenli olarak danışma komitesine raporlanmaktadır.*

*Bankanın iç politikaları zaten danışma komitesi tarafından Uyuma İlişkin Tebliğ kapsamında incelenmektedir. Danışma komitesinin aldığı kararlar, Banka Yönetimi Tebliğinde belirtildiği üzere uygulanmaktadırlar.*

**Soru 7:** *Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?*

**Cevap:** *Yönetim Kurulumuzun her toplantısı ve asıl gayenin performans değil Katılım Bankacılığı İlke ve Standartlarına uygun bir bankacılık ortaya koyma ve bu hedef doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır.*

**Soru 8:** *Bankanın çıkardığı tüm ürünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?*

**Cevap:** *Tebliğ kapsamında tüm iç dokümanlar danışma komitesi onayına arz edilmek zorundadır. Merkezi Danışma Kurulu ve danışma komiteleri kararları esas alınarak hazırlanan dokümanlar nihai olarak danışma komitesine sunularak süreç ilerletilmektedir. Aynı zamanda gerekli incelemeler kararlar doğrultusunda öncelikle sistemsel ve denetimsel olarak gerçekleştirilip danışma komitesine arz edilmektedir. Bu şekilde süreç ilerletilerek danışma komitesi onayları sonucunda yürürlüğe ve Tebliğin de gerekliliği bu şekilde sağlanmış olmaktadır.*

**Soru 9:** *Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir ceza bulunmakta mıdır?*

**Cevap:** *Katılım bankalarının diğer bankalardan ayrı yapıları mevcuttur. Örneğin bankamız özelinde ceza havuzu sistemi yer almaktadır. Bu sayede Katılım Bankacılığı İlke ve Standartları açısından uygun görülmeyen durumlar, söz konusu olduğunda danışma komitesi tarafından hem sistemsel hem de denetimsel olarak ceza havuzuna alınmaktadır. Aynı zamanda ceza havuzu sayesinde ayrıştırılan tutarlar, sosyal sorumluluk projelerine aktararak bu alanda ihtiyaç duyulan yerlere kullanılır. Bankamız ceza havuzu yapısı sayesinde Katılım Bankacılığı İlke ve Standartlarına uygun olmayan kısımlar veya durumlar buraya alınarak bir yaptırım ve kontrol mekanizması görevi görmektedir.*

**Soru 10:** *Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?*

**Cevap:** *Danışma komitesi tarafından hem sistemsel hem de denetimsel olarak yapılan kontroller ve aynı zamanda banka iç kontrol mekanizmaları sayesinde ortaya çıkan şer'i hatalar ve hileler bu yollarla tespit edildikten sonra ceza havuzlarına alınmaktadır.*

**Soru 11:** *Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?*

**Cevap:** *Kurum içi ve dışı eğitimler sayesinde Katılım Bankacılığı İlke ve Standartları konusunda gerekli yardım sağlanarak Katılım Bankacılığı hususunda yetkinlik sağlanmaktadır. Aynı zamanda hem iç hem de dış kontroller sayesinde uyum ve denetim fonksiyonları yerine getirilmektedir. Aynı zamanda danışma komitesi ve denetim Komitesi mutad olarak uyum ve denetim faaliyetlerine dair yapılan toplantılar sonucunda düzenli olarak raporlanmaktadır.*

**f) F. Katılım Bankası ile yapılan mülakat sonucu aşağıdaki gibidir:**

**Soru 1:** *Danışma komitesi kararlarını uygulamada bankaların karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?*

**Cevap:** *Danışma komitesi kararları bankanın uyması gereken kararlardır. Bir sorunla veya engelle karşılaşmadan kabul edilen kararlardır.*

**Soru 2:** *Türkiye'deki ekonomik ortamın uygulamalarda katılım bankalarına etkisi nedir?*

**Cevap:** *Türkiye'deki Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının uygulamalarına etkisi mevcuttur. Genel yapının klasik bankacılık inşa edilmesi sebebiyle ister istemez. Katılım bankalarına etkisi mevcuttur. Ancak katılım bankacılığı son yıllarda resmi düzenlemelerle (Katılım Bankacılığına İlişkin Tebliğ) daha da kapsamlı sistematize ediliyor. Yazılı resmi kuralların yasal otoriteler tarafından belirlenerek bir çerçeve çizilmesi ve resmi makamlarda Katılım Bankacılığı Müdürlükleri kurması (Merkez Bankası) katılım bankalarına ve katılım bankacılığına olumlu katkıda bulunacaktır.*

**Soru 3:** *Katılım bankası personelinin katılım bankacılığı ilkelerine ilişkin farkındalık düzeyi nedir? Bu konuda yeterli eğitim veriliyor mu?*

**Cevap:** *Bu konuda bankalar oryantasyon kapsamında yeni işe başlayanlara (tecrübeli/tecrübesiz fark etmeksizin) katılım bankacılığı ilkeleri eğitimi vermektedir. Ayrıca bildiğimiz kadarıyla TKBB tarafından bankalara e-*

*eğitim veya uzaktan canlı bağlantılı eğitimlerle katılım bankacılığı eğitimi vermektedir. Eđitimin yeterli olduğunu dűşünmekle beraber katılım bankalarında çalışan personellerin kendi çabaları ile de kendilerini geliştirmeleri gerekiyor.*

**Soru 4:** *Bankacılık Kanunu, katılım bankalarının katılım bankacılığı ilkelerine uygun olarak çalışması için yeterli mi?*

**Cevap:** *Yeterli fakat geliřen teknolojilerle denetimlerin daha sıkı yapılması gerektiđi dűřünüliyor.*

**Soru 5:** *Műřterilerin ihtiyaçlarını karşılamada sadece murabaha őrününe bağımlı kalınması ve duruma uygun diğer őrünlerin kullanılmaması řer'i uyumu engelleyen faktörlerden biri midir?*

**Cevap:** *Murabaha önemli bir őrün hatta katılım bankacılığının temel őrünü olduğunu söyleyebiliriz. Ancak müşterinin tüm ihtiyaçları karşılanmamaktadır. Diğer İslamî őrünleri selem, istisnâ, müşareke gibi kullanılırsa daha iyi olacaktır.*

**Soru 6:** *Danışma komitesi ne derecede bağımsızdır? Kararlarının uygulanması engelleyen banka içi politikalar bulunmakta mıdır? Nihai olarak kararın uygulanması danışma komitesine mi, banka yönetimine mi bağlıdır?*

**Cevap:** *Danışma komitesi tam bağımsızdır ve doğrudan Yönetim Kuruluna bağlı olduğu için bankaların idari ve satış birimlerinden bağımsızdır.*

**Soru 7:** *Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu ne ölçüdedir? Öncelikli amaç bankanın hedeflerini gerçekleştirmek mi yoksa katılım bankacılığı ilkelerine uygun bir bankacılık mı yürütmektir?*

**Cevap:** *Personelin ve banka yönetiminin katılım bankacılığı prensiplerine uyumu tamdır. Zaten banka yönetimi katılım bankacılığı kökenli olup personelin de çoğu katılım bankacılığı geçmişine sahiptir.*

**Soru 8:** *Bankanın çıkardığı tüm őrünler müşterilere sunulmadan ve katılım bankacılığı ilkeleri açısından problem olabilecek tüm projeler uygulanmadan önce danışma komitesinin onayından geçiyor mu?*

**Cevap:** *Evet, geçiyor.*

**Soru 9:** *Katılım bankacılığı ilkelerine uyulmadığı takdirde bankanın uyguladığı bir yaptırım bulunmakta mıdır?*

**Cevap:** *Evet.*

**Soru 10:** *Şer'i hataları ve hileleri tespit edebilen bir sistem mevcut mu?*

**Cevap:** *Denetim birimlerinin kullandığı çeşitli sistemler mevcut fakat bu sistemler standart denetim sistemleri mi yoksa özel olarak şer'i hataları ve hileleri tespit eden bir sistem mi, bizim bilgimiz yok.*

**Soru 11:** *Şer'i denetim, uyum ve kontrol personeli görevini yerine getirmek için ne kadar yetkin? Bankada şer'i uyum ve denetim fonksiyonları ne kadar etkili ve etkindir?*

**Cevap:** *Yetkin, etkili ve etkindir. Çünkü ilgili personel TKBB' nin sertifika programına katılıp sertifikalarını almışlardır. Ayrıca ilgili denetim personeli katılım bankacılığı kökenli olması ve eski kurumlarında da ilgili denetimleri gerçekleştirdikleri için deneyimli ve etkindirler.*

## **Ek 2:**

### **Türkiye ve Yurt Dışındaki Katılım Bankalarının Şer'i Denetim Birimiyle Yapılan Mülakatı**

#### **İkinci mülakatta sorulan sorular aşağıdaki gibidir:**

1. Bankanın bünyesinde etkin bir şer'i denetim var mıdır? Varsa ne zamandan beri mevcuttur? Kimin tarafından gerçekleştiriliyor?
2. Banka şer'i ilke ve kurallara uyum sağlamak adına nasıl bir sistem uygulamaktadır (Denetim prosedürleri ve süreci)?
3. Bankada gerçekleşmiş olan işlemlerden kaç tanesi denetleniyor? Denetlenen işlemler neye göre seçiliyor? Bunların detaylı bir şekilde gösterildiği grafik veya tablo varsa paylaşabilir misiniz?
4. Şer'i denetimin etkin bir şekilde yapıldığını teyit etmek için banka tarafından uygulanan bir politika var mıdır?
5. Bankada şer'i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması var mıdır?
6. Şer'i denetçilerden beklenen sorumluluklar etkili bir şekilde yerine getiriliyor mu?
7. Şer'i denetim, fıkıh ve İslam hukuku konusunda yetkin kişiler tarafından mı gerçekleştiriliyor? Tecrübeli şer'i denetçiler bankada bulunuyor mu bulunuyor mu? En eski şer'i denetçi kaç yıl görev almıştır?
8. Şer'i denetçiler görevlerini bağımsız ve tarafsız bir biçimde gerçekleştirilebiliyorlar mı?
9. Şer'i denetimin iş yüküne göre yeterince denetçi personel var mıdır?
10. Türkiye'de şer'i dış denetimi var mıdır?

**السؤال 1:** هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعّال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟

**السؤال 2:** كيف يتم تطبيق التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطة التي يتبعها المدقق الشرعي لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟

**السؤال 3:** كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟ على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكي او جدول يوضح ذلك

**السؤال 4:** هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعّال؟

**السؤال 5:** هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟

**السؤال 6:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقم مدقق شرعي كم تنراوح فترة وجوده في البنك؟

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**السؤال 10:** هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

## **Türkiye’de A. Bankasının Şer’i Denetimi Uygulanması**

**Soru 1:** *Bankanın bünyesinde etkin bir şer’i denetim var mıdır? Ne zamandan beri mevcuttur? Kim tarafından gerçekleştiriliyor?*

**Cevap:** *Evet, 5 yıl. Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından.*

**Soru 2:** *Banka şer’i ilke ve kurallara uyum sağlamak adına nasıl bir sistem uygulamaktadır (Denetim prosedürleri ve süreci)?*

**Cevap:** *Teftiş Kurulu Başkanlığı yaptığı geleneksel denetimlere ek olarak şer’i bakış açısıyla da işlemleri incelemekte ve işlem süreçlerinin şer’i uyumunu denetlemektedir. Denetlenecek alanlarla ilgili dikkat edilmesi gereken noktaların belirlenmesi hususunda Şer’i Uyum Birimi Denetim Ekiplerini desteklemektedir. Denetim bulguları, şer’i uyum birimi tarafından şer’i standartlar ve banka danışma komitesi kararlarına göre teyit edilmektedir. Teyit edilen hususlar, denetim ekipleri tarafından raporlanmaktadır.*

**Soru 3:** *Bankada gerçekleşmiş olan işlemlerden kaç tanesi denetleniyor? Denetlenen işlemler neye göre seçiliyor? Bunların detaylı bir şekilde gösterildiği grafik veya tablo varsa paylaşabilir misiniz?*

**Cevap:** *İncelenecek işlem ve süreçler denetim ekipleri tarafından örnekleme yoluyla seçilmektedir. Örnekleme yöntemi ile işlem seçilirken işlemin sıklığı, miktarı, büyüklüğü gibi hususlar göz önüne alınarak bir risk seviyesi belirlenir ve riskli görülen alanlar ve işlemler denetlenir.*

*Denetlenen işlemlerle ilgili bir rakam, tablo veya grafik yoktur.*

**Soru 4:** *Bankada şer’i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması var mıdır?*

**Cevap:** *Bulunmamaktadır.*

**Soru 5:** *Bankada şer’i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması var mıdır?*

**Cevap:** *Bankanın gerçekleştirdiği işlem süreçleri içerisinde şer’i gereklilikleri sağlamak üzere oluşturulmuş kontrol noktaları mevcuttur. Bu*

*kontrol noktaları şer'i uyum birimi ve danışma komitesi görüşleriyle ürün tasarımı aşamasında oluşturulmaktadır.*

**Soru 6:** *Şer' i denetçilerden beklenen sorumluluklar etkili bir şekilde yerine getiriliyor mu?*

**Cevap:** *Evet.*

**Soru 7:** *Şer'i denetim, fıkıh ve İslam hukuku konusunda yetkin kişiler tarafından mı gerçekleştiriliyor? Bankada tecrübeli şer'i denetçiler var mıdır? En eski şer'i denetçi kaç yıl görev almıştır?*

**Cevap:** *Şer'i denetim Türkiye'de yeni ve gelişmekte olan bir alandır. Şer'i denetçiler de kendilerini geliştirmeye devam etmektedir. Mevcut durumda Türkiye'de bu alanda insan kaynağı ve tecrübe eksikliği mevcuttur. Bankamızda tecrübeli şer'i denetçiler bulunmaktadır. En tecrübeli denetçi 5 yıldır görev yapmaktadır.*

**Soru 8 :***Şer'i denetçiler görevlerini bağımsız ve tarafsız bir biçimde gerçekleştirilebiliyorlar mı?*

**Cevap:** *Evet.*

**Soru 9:** *Şer'i denetimin iş yüküne göre yeterince denetçi personel var mıdır?*

**Cevap:** *Hayır.*

**Soru 10:** *Türkiye'de şer'i dış denetimi var mıdır?*

**Cevap:** *Hayır.*

### **Türkiye'de B. Bankasının Şer'i Denetimi Uygulaması**

**Soru 1:** *Bankanın bünyesinde etkin bir şer'i denetim var mıdır? Ne zamandan beri mevcuttur? Kimin tarafından gerçekleştiriliyor?*

**Cevap:** *Bulunmaktadır. Şer'i denetim, 2020 yılında kadar Danışma Komitesi Murakabe Birimi tarafından, 2020 yılından beri Teftiş Kurulunun altında yer alan Katılım Bankacılığı Denetimleri Birimi tarafından gerçekleştirilmektedir.*

**Soru 2:** *Banka şer'i ilke ve kurallara uyum sağlamak adına nasıl bir sistem uygulamaktadır (Denetim prosedürleri ve süreci)?*

**Cevap:** Öncelikle danışma komitesinde alınan karar, sekreteryaya tarafından uyum başkanlığının altında bulunan Katılım Bankacılığı Uyum Birimine kararı iletir. Uyum Birimi, ilgili kararın uyum ve kontrol faaliyeti sürecini tamamlar. Belli süre sonra ilgili kararın denetimi Katılım Bankacılığı Denetimleri Birimi tarafından gerçekleştirilir.

**Soru 3:** Bankada gerçekleşmiş olan işlemlerden kaç tanesi denetleniyor? Denetlenen işlemler neye göre seçiliyor? Bunların detaylı bir şekilde gösterildiği grafik veya tablo varsa paylaşabilir misiniz?

**Cevap:** Denetim konuları, risk durumu göz önünde bulundurularak belirlenir. Denetim konusu sayısı ise insan kaynağına göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu, şu an için ortalama 4-5 denetim faaliyetidir. Fıkhi açıdan yüksek riskli olarak değerlendirilen konular yıllık denetim planına eklenir. Bu şekilde bir doküman bulunmamaktadır.

**Soru 4:** Şer'i denetimin etkin bir şekilde yapıldığını teyit etmek için banka tarafından uygulanan bir politika var mıdır?

**Cevap:** Bulunmaktadır.

**Soru 5:** Bankada şer'i hataların yapılmaması için oluşturulmuş iyi bir kontrol mekanizması var mıdır?

**Cevap:** Bulunmaktadır.

**Soru 6:** Şer'i denetçilerden beklenen sorumluluklar etkili bir şekilde yerine getiriliyor mu?

**Cevap:** Evet

**Soru 7:** Şer'i denetim, fıkıh ve İslam hukuku konusunda yetkin kişiler tarafından mı gerçekleştiriliyor? Tecrübeli şer'i denetçiler bankada bulunuyor mu bulunuyor mu? En eski şer'i denetçi kaç yıl görev almıştır?

**Cevap:** Görevli şer'i denetçiler ilahiyat mezunu ve İslamî finans alanında lisansüstü eğitim almakta olan kişilerden oluşmaktadır. Halihazırda en tecrübeli şer'i denetçi yaklaşık 6 senedir banka personelidir.

**Soru 8:** Şer'i denetçiler görevlerini bağımsız ve tarafsız bir biçimde gerçekleştirebiliyorlar mı?

**Cevap: Evet**

**Soru 9: Şer'i denetimin iş yüküne göre yeterince denetçi personel var mıdır?**

**Cevap: Hayır.**

**Soru 10: Türkiye'de şer'i dış denetimi var mıdır?**

**Cevap: Bulunmamaktadır.**

### كيفية تطبيق التدقيق الشرعي في فلسطين

**السؤال 1: هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟**

**الجواب 1: نعم صحيح (دائرة تدقيق شرعي وهيئة رقابة شرعية) منذ تأسيس المصرف عام 1997م و يتم من طرف دائرة التدقيق الشرعي وهيئة الرقابة الشرعية، وهيئة العليا للرقابة الشرعية**

**السؤال 2: كيف يتم تطبيق التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطة التي يتبعها المدقق الشرعي لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟**

**الجواب 2: خطة زيارات ميدانية اعتيادية مرة في العام، وزيارة متابعة ثانية للتحقق من عدم تكرار الأخطاء و تلافيتها، ثم زيارات ودورات تثقيفية و تدريب و مناقشة للتقارير (تطبق على جميع فروع ومكاتب البنك عددها عندنا 45)**

**السؤال 3: كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟ على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكي او جدول يوضح ذلك؟**

**الجواب 3: عينة من 10% - 50% للمعاملات العادية كالمراحة ونسبة 100% للمبالغ الكبيرة (اكثر من 500 الف دولار) والعمليات غير النمطية مثل الاستصناع والاجارة والسلم والمشاركة بعد استخراج تقرير للمعاملات يتم اختيار عينة عشوائية في المعاملات العادية أما بالنسبة للمعاملات غير النمطية يتم إختيار عينة كاملة. يوجد مخطط على حسب خطة العمل السنوية.**

**السؤال 4: هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعال؟**

**الجواب 4: نعم توجد خطة مراجعة للتقارير جولات الميدانية وتدقيق مكثبي**

**السؤال 5: هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟**

**الجواب 5: يوجد، حسب اجراءات العمل فان جميع النماذج والعقود والبرامج التمويلية والمنتجات تعرض على التدقيق الشرعي قبل بدء العمل بها للتأكد من خلو النظام من الاخطاء الشرعية و يوجد تدقيق متزامن قبل التنفيذ وتدقيق لاحق بعد التنفيذ.**

**السؤال 6: هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟**

**الجواب 6:** نعم صحيح وباستقلالية تامة

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقم مدقق شرعي كم تتراوح فترة وجوده في البنك؟

**الجواب 7:** المدققين الشرعيين يمتلكون شهادة تدقيق شرعي معتمد من الايوفي ولديهم خبرات سابقة نعم يوجد مدقق شرعي منذ 24 سنة ومدير دائرة التدقيق الشرعي 13 سنة، ويوجد مدقق شرعي ضمن فريق التدقيق منذ العام 1997 اي منذ تاسيس البنك.

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**الجواب 8:** نعم

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**الجواب 9:** نعم متناسب عدد المدققين الشرعيين 6 وقريبا سيتم تعيين مدقق اضافي.

**السؤال 10:** هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

**الجواب 10:** نعم يوجد الهيئة العليا للرقابة الشرعية التابعة لسلطة النقد الفلسطينية .

**كيفية تطبيق التدقيق الشرعي في البنك الإسلامي الأردني**

**السؤال 1:** هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعّال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟

**الجواب 1:** نعم التدقيق الشرعي موجود و تقوم به إدارة التدقيق الشرعي الداخلي ، و هي إدارة مستقلة تتبع الهيئة الشرعية مباشرة. بدأ التدقيق الشرعي في البنك منذ تأسيس البنك عام 1980 .  
**السؤال 2:** كيف يتم تطبيق التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطة التي يتبعها المدقق الشرعي لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟

**الجواب 2:** يقوم قسم التدقيق الشرعي بالمشاركة مع الهيئة الشرعية بإعداد خطة التدقيق الشرعي السنوية و التي تغطي مناطق معينة و فروع معينة في كل سنة ، كما أن خطة التدقيق الشرعي تغطي جانب الإجراءات الداخلية و الامتثال للقوانين .

**السؤال 3:** كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟ على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكى او جدول يوضح ذلك

**الجواب 3:** يوجد حجم عينة يمثل الحد الأدنى كنسبة من عمليات البنك ، عادة ما يغطي التدقيق الشرعي على الاقل نسبة 10 % من مجموع أعمال البنك .(موجود في المرفق)

**السؤال 4:** هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعّال؟

**الجواب 4:** نعم إن عمل قسم التدقيق الشرعي الداخلي و السياسة المتعلقة بها يتم تقييمها بشكل دوري من الهيئة الشرعية بشكل دوري وهذا عرف متعارف عليه في أغلب البنوك الإسلامية.

**السؤال 5:** هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟

**الجواب 5:** نعم ، و يتم إضافة نقاط الرقابة الشرعية التي تمنع الأخطاء من خلال النظام البنكي و التي تمنع وقوع الأخطاء أتماتيكيا من خلال منع بعض الممارسات أو الإجبار على إكمال بعض الخطوات و المراحل قبل الانتقال إلى مراحل اخرى.

**السؤال 6:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟

**الجواب 6:** نعم المدققين الشرعيين يقومون بمهامهم بشكل ممتاز و قد تم إعدادهم بشكل معني بشكل جيد .

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقدم مدقق شرعي كم تتراوح فترة وجوده في البنك؟

**الجواب 7:** نعم كل المدققين الشرعيين لهم المعرفة الكافية في فقه المعاملات و قد تم إعدادهم مهنيا و عمليا و تدريبهم و عمل الامتحانات الازمة لهم ليقوموا بإتمام عملهم بشكل كامل ، كما يتم تقييم المدقق الشرعي بشكل مستمر و توافي أي نقص من الناحية العملية أو المهنية ، أقدم مدقق شرعي عمل في البنك لمدة 14 سنة.

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**الجواب 8:** نعم المدقق الشرعي مستقل و هذا موجود ضمن هيكلية البنك و ضمن إجراءات الحوكمة الإسلامية الصادرة من البنك الإسلامي الأردني

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**الجواب 9:** نعم متناسب و يتم مراعات عدد المدققين الشرعيين و المصادر المتوفرة عند إعداد خطة التدقيق الشرعي في كل سنة .

**السؤال 10:** هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

**الجواب 10:** نعم يوجد و لكنه ليس إلزامي إلى الآن

**كيفية تطبيق التدقيق الشرعي في سلطنة عمان**

**السؤال 1:** هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟

**الجواب 1:** نعم مفعّل، وبدأ منذ بداية البنك سنة 2013 وتقوم به وحدة التدقيق الشرعي الداخلي. وهي جزء من نظام الحوكمة الشرعية التي وردت بالإطار التنظيمي والرقابي للأعمال المصرفية الإسلامية الذي نشره البنك المركزي العماني والذي نص على وجود هيئة شرعية وتحتها المراجع

الشرعي الداخلي وهو مدير الادارة الشرعية وأمين سر الهيئة ويعونه وحدة الالتزام والهيكلية الشرعية ووحدة التدقيق الداخلي الشرعي ووحدة مخاطر عدم الالتزام الشرعي ووحدة التدريب

**السؤال 2:** كيف يتم التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطبة التي يتبعها المدقق الشرعي لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟

**الجواب 2:** يقوم رئيس التدقيق الشرعي الداخلي بوضع خطة تدقيق شاملة بالتعاون وإشراف المراجع الشرعي الداخلي بداية كل عام وتعرض هذه الخطة وتجاز من قبل الهيئة الشرعية.

**السؤال 3:** كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟ على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكي او جدول يوضح ذلك؟

**الجواب 3:** عادة ما يقوم التدقيق الشرعي بوضع خطة لتغطية 10% من عمليات التمويل وتصل أحياناً إلى 100% على بعض الأقسام في حال رصد مخالفات كثيرة وتركز المخاطر الشرعية ، كما تحتوي خطة التدقيق على مخطط غرافيكي وجدول تحدد الأقسام المستهدفة ودورة التقرير الشرعي

**السؤال 4:** هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعال؟

**الجواب 4:** توجد لإدارة التدقيق الشرعي الداخلي لائحة تنظم عمله، وكذلك دليل إجرائي لتنفيذ العمليات، كما يقوم التدقيق الشرعي الخارجي والتدقيق الداخلي ومفتشي البنك المركزي بإبداء رأيه عن عملية التدقيق الشرعي الداخلي ومدى فاعليته.

**السؤال 5:** هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟

**الجواب 5:** الأخطاء البشرية لا بد من وقوعها، غير أن اللوائح الداخلية لجميع الأقسام تنص على وجوب أخذ الموافقات الشرعية على كل العقود الجديدة أو المنتجات المراد طرحها وكذلك هيكلية المنتج، كذلك وجود وحدة الالتزام والهيكلية الشرعية وهي صمام أمان تراجع المعاملات والموافقات ووثائق المنتجات والسياسات والاجراءات والاستثمارات وتصدر تقريرها الشرعي وبإشراف المراجع الشرعي الداخلي والهيئة تحاط بها وهذا في حال كانت هناك فتوى او معيار واضح من أيوفي في المقترحات اما الجديد فتتظر به الهيئة وتصدر به فتوى بعد إعداد تقرير المراجعة الشرعية مما يقلل الخطأ أثناء التنفيذ بصورة كبيرة.

**السؤال 6:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟

**الجواب 6:** نعم

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقدم مدقق شرعي كم تتراوح فترة وجوده في البنك؟

**الجواب 7:** منتسبو التدقيق الشرعي الداخلي يحملون شهادة اختصاصية صادرة عن أيوفي، كما أن خبرتهم في مجال التدقيق الشرعي قد تكون طويلة تصل الى 6 سنوات إلا أن التدقيق الشرعي يقوم باستشارة المراجع الشرعي في كثير من الملاحظات، والمراجع الشرعي الداخلي لديه خبرة تفوق

21 عامًا.

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**الجواب 8:** نعم

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**الجواب 9:** للأسف عدد المدققين الشرعيين غير متناسب مع حجم العمل.

**السؤال 10:** هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

**الجواب 10:** نعم، هو الزامي في سلطنة عمان وهذا كله معمول به ببنك نزوى بسلطنة عمان .

### كيفية تطبيق التدقيق الشرعي في سوريا

**السؤال 1:** هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في

المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟

**الجواب 1:** نعم فعال بشرط أن يستمد قوته من مجلس الإدارة. بدأ منذ عام 2007.

التدقيق الشرعي نوعان داخلي وهو إدارة من ضمن الهيكل التنظيمي في البنك تابعة للجنة التدقيق وهي لجنة من المجلس الإدارة والنوع الثاني او القسم الثاني هو الهيئة الشرعية للبنك والتي من مهامها التدقيق الشرعي الخارجي بالإضافة للفتوى والتي تعين من قبل الجمعية العمومية للبنك ويمكن أن يكون أحد أعضاء الهيئة الشرعية بمسمى العضو التنفيذي.

**السؤال 2:** كيف يتم التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطة التي يتبعها المدقق الشرعي

لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟

**الجواب 2:** يجب على المدقق الشرعي الداخلي أن يضع خطة سنوية تفصيلية تبين حجم الخطة

والإدارات والأقسام التي ضمن خطته و يتم اعتمادها من لجنة التدقيق كما يجب أن يكون عدد المدققين متناسبا مع حجم العمل و يتم بناء خطة التدقيق على مخرجات العام السابق مع اعتبار نسبة الخطر في الخطة آخدا بعين الاعتبار دليل العمل والسياسات والإجراءات لكل إدارة أو قسم أو فرع حتى يتم التحقق من الامتثال الشرعي في البنك.

**السؤال 3:** كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟

على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكي او جدول يوضح ذلك؟

**الجواب 3:** من المعروف أن حجم التدقيق أو العينة هي 10% كحد أدنى وتزيد حسب درجة الخطر

في كل مرحلة من مراحل التدقيق و حسب درجة الخطر في الإدارة أو الفرع، وهناك أساليب كثيرة لاستخراج العينة العنقودي أو الرقمي أو العشوائي و أنصح دوماً أن يتم التركيز على ملفات الموظفين وكبار الزبائن و العملاء و الشركات التابعة لمجلس الإدارة غالباً ما يكون هناك تجاوزات في التنفيذ. طبعاً يجب أن تكون خطة التدقيق تفصيلية تراعي كل جوانب عمل البنك.

**السؤال 4:** هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعالاً؟

**الجواب 4:** مهمة الهيئة الشرعية التأكد من فعالية التدقيق الشرعي الداخلي من خلال رقابة عملها والتأكد من تطبيق الخطة ومتابعة القرارات و السياسات الشرعية.

**السؤال 5:** هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟

**الجواب 5:** من خلال تطبيق الحوكمة وفصل الإجراءات ووضع دليل عمل واضح والتخفيف من التدخل البشري في التنفيذ عند ذلك يقلل من الوقوع في الأخطاء.

**السؤال 6:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟

**الجواب 6:** نعم

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقدم مدقق شرعي كم تتراوح فترة وجوده في البنك؟

**الجواب 7:** المدقق الشرعي هو شخص مهني ولا يشترط أن يكون فقيها يكفي أن يكون حاصلًا على مهارات التدقيق و أصوله مع الضبط الشرعي و الفهم الكامل لقرارات هيئة الرقابة الشرعية و الفتوى التي صدرت منها ومدى تطابق ذلك من خلال عمل البنك، ولا بدأ أن يكون لدى المدقق نموذج تدقيق معتمد لعمله. وهناك مدققين تزيد خبرتهم عن ١٥ عام.

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**الجواب 8:** هو يتبع لمجلس الإدارة وبالتالي هو داخلي لكنه مستقل أي يعين و يعزل و يحدد تعويضه و مكافآت من مجلس الإدارة.

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**الجواب 9:** نعم متناسب يعتبر بنك سوريا الإسلامي من أكبر البنوك من حيث عدد المدققين الشرعيين .

**السؤال 10:** هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

**الجواب 10:** نعم هو موجود من خلال الهيئة الشرعية فهي من تقوم بذلك في سورية علماً أن هناك شركة مرخصة أصولاً للتدقيق الشرعي الخارجي.

### كيفية تطبيق التدقيق الشرعي في مملكة البحرين

**السؤال 1:** هل التدقيق الشرعي الموجود حالياً في المصرف فعال؟ متى بدأ التدقيق الشرعي في المصرف؟ ومن طرف من يتم التدقيق الشرعي؟

**الجواب 1:** نعم مفعلاً، وبدأ منذ بداية البنك سنة 1984م، حيث كانت الإدارة الشرعية تقوم بعملية المراقبة والتدقيق معاً حتى عام 2018م تم إنشاء جهازين، أحدهما تحت مسمى التنسيق والتنفيذ

الشرعي والآخر تحت مسمى التدقيق الشرعي الداخلي.

**السؤال 2:** كيف يتم التدقيق الشرعي في المصرف ما هي الخطة التي يتبعها المدقق الشرعي لتحقيق الامتثال الشرعي للبنك؟

**الجواب 2:** يقوم رئيس التدقيق الشرعي الداخلي بوضع خطة تدقيق شاملة بداية كل عام وتعرض هذه الخطة وتجاز من قبل الهيئة الشرعية.

**السؤال 3:** كم عملية يتم فحصها من مجمل العمليات التي تم تنفيذها من طرف البنك (حجم العينة)؟ على أي أساس يتم اختيارها؟ هل يوجد مخطط غرافيكي او جدول يوضح ذلك؟

**الجواب 3:** عادة ما يقوم التدقيق الشرعي بوضع خطة لتغطية 10% من عمليات التمويل وتصل أحياناً إلى 100% على بعض الأقسام في حال رصد مخالفات كثيرة، كما تحتوي خطة التدقيق على مخطط غرافيكي وجدول تحدد الأقسام المستهدفة.

**السؤال 4:** هل يوجد سياسة يتبعها البنك للتحقق ما إذا كان التدقيق الشرعي فعالاً؟

**الجواب 4:** توجد لإدارة التدقيق الشرعي الداخلي لائحة تنظم عمله، وكذلك دليل إجرائي لتنفيذ العمليات، كما يقوم التدقيق الشرعي الخارجي بإبداء رأيه عن عملية التدقيق الشرعي الداخلي ومدى فاعليته.

**السؤال 5:** هل يوجد نظام قوي للبنك يمنع الوقوع في الخطأ؟

**الجواب 5:** الأخطاء البشرية لا بد من وقوعها، غير أن اللوائح الداخلية لجميع الأقسام تنص على وجوب أخذ الموافقات الشرعية على كل العقود الجديدة أو المنتجات المراد طرحها وكذلك هيكله المنتج، ما يقلل الخطأ أثناء التنفيذ بصورة كبيرة.

**السؤال 6:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه من دون أي تقصير؟

**الجواب 6:** نعم

**السؤال 7:** هل التدقيق الشرعي يتم من طرف أشخاص لديهم معرفة كافية في فقه المعاملات و الإقتصاد الإسلامي؟ هل المدقق الشرعي يمتلك الخبرة الكافية للقيام بمهامه؟ أقدم مدقق شرعي كم تتراوح فترة وجوده في البنك؟

**الجواب 7:** منتسبو التدقيق الشرعي الداخلي يحملون شهادة اختصاصية صادرة عن أيوفي، كما أن خبرتهم في مجال التدقيق الشرعي قد لا تكون طويلة نظراً لقانون فصل القسم الشرعي إلى مراقب ومدقق، إلا أن التدقيق الشرعي يقوم باستشارة الرقابة الشرعية في كثير من الملاحظات، والرقابة الشرعية لديها خبرة تفوق 12 عاماً.

**السؤال 8:** هل المدقق الشرعي يقوم بمهامه في إطار مستقل؟

**الجواب 8:** نعم

**السؤال 9:** هل عدد المدققين الشرعيين متناسب مع حجم العمل؟

**الجواب 9:** نعم متناسب.

السؤال 10: هل يوجد التدقيق الشرعي الخارجي في بلدكم؟

الجواب 10: نعم، هو الزامي في مملكة البحرين.

## Çeviri

### Suriye'de Şer'i Denetim Nasıl Uygulanır?

**Cevap 1:** *Gücünü Yönetim Kurulundan almak kaydıyla 2007'den beri etkin bir şekilde uygulanır.*

*Şer'i denetimin iki farklı türü vardır. İlki, dahili şer'i denetimdir. Bankanın organizasyon yapısı içerisinde yer alan bir departmandır ve denetim komitesine bağlıdır. Denetim Komitesi Yönetim Kurulundan oluşmaktadır.*

*İkincisi, bankanın danışma komitesidir. Fetva vermenin yanında harici şer'i denetim görevini de yerine getirirler. Banka Genel Kurulu tarafından atanır. Danışma komitesi üyelerinden biri icrai üye olarak adlandırılabilir.*

**Cevap 2:** *Şer'i iç denetçi, planın hacmini, planında yer alan ve denetim komitesi tarafından onaylanmış olan departman ve birimlerin belirtildiği ayrıntılı bir yıllık plan geliştirmelidir. Ayrıca denetçi sayısı, işin hacmiyle orantılı olmalıdır. Denetim planı, plandaki risk oranı da dikkate alınarak bir önceki yılın çıktılarına dayandırılmalıdır. Ayrıca ilgili plan geliştirilirken her departman; birim veya şubenin ilgili çalışma rehberini, politika ve prosedürlerini dikkate almalıdır.*

**Cevap 3:** *Denetim veya örneklem hacminin minimum %10 olduğu durumlarda ve denetimin aşamalarındaki risk derecesinin de ilgili birim veya şubedeki risk derecesine göre arttığı bilinmektedir. Örneklem çıkarma için kümelenebilir, dijital veya rastgele olmak üzere birçok yöntem vardır.*

*Personelin, büyük müşterilerin ve Yönetim Kuruluna bağlı şirketlerin dosyalarına odaklanması önem taşımaktadır çünkü uygulamada meydana gelen suistimaller sıklıkla bu cihetlerde olmaktadır. Tabii ki denetim planı, banka işlemlerinin tüm yönleri dikkate alınarak detaylandırılmalıdır.*

**Cevap 4:** *Danışma komitesinin misyonu, banka işlemlerini izleyerek, planın uygulanmasını sağlayarak ve şer'i kararları ve politikaları takip ederek şer'i iç denetiminin etkinliğini sağlamaktır.*

**Cevap 5:** *Yönetişim uygulanarak, prosedürler ayrıştırılarak, açık bir çalışma rehberi geliştirilerek ve uygulamada insan müdahalesi azaltılarak hataların görülme sıklığı azaltılır.*

**Cevap 6:** *Evet.*

**Cevap 7:** *Şer'i denetçi, profesyoneldir ve aynı zamanda fıkıhçı olması gerekmez. Şer'i kontrolleri bilmekle birlikte denetim becerisine sahip olması ve usulü bilmesi yeterlidir. Danışma komitesi karar ve fetvalarını tam olarak almalı ve bunların banka işlemlerine uyumunu kontrol edebilmelidir.*

Denetçinin yaptığı iş için onaylanmış bir denetim formu olmalıdır. Bankamızda 15 yıldan fazla deneyime sahip denetçiler bulunmaktadır.

**Cevap 8:** Yönetim Kuruluna bağlıdır ve dolayısıyla dahili bir yapıdır ancak bağımsızdır. Yani tazminat ve ikramiye ödemeleri, atama ve görevden alma işleri Yönetim Kurulu tarafından yapılır.

**Cevap 9:** Evet, şer'i dış denetim usulü alanında lisanslı olan şirketler olduğu tarafımızca malumdur ancak yine de bu görev Suriye'de danışma komitesi yoluyla icra edilir.

### **Umman Sultanlığında Şer'i Denetim Nasıl Uygulanır?**

**Cevap 1:** Evet, aktif olarak çalışmaktadır. 2013 yılında bankanın kuruluşundan bu yana şer'i iç denetim birimi tarafından yapılmaktadır. Umman Merkez Bankası tarafından yayımlanan "İslamî Bankacılık İşlemleri İçin Düzenleyici ve Denetleyici Çerçeve" adlı belgede bahsedilen şer'i yönetim sisteminin bir parçasıdır. Ayrıca bu belgede bir danışma komitesi bulunması ve onun altında şer'i departman müdürü ve komitenin sekreteri olmak üzere şer'i iç merciler olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ilgili şer'i birimin; şer'i yapı ve uyum, şer'i iç denetim, şer'i uyumsuzluk riskleri ve eğitim birimleriyle de desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

**Cevap 2:** Şer'i İç Denetim Başkanı, her yılın başında iç şer'i iç mercilerin kontrol ve yardımlaşmalarını içeren kapsamlı bir denetim planı geliştirir ve bu plan danışma komitesi onayına sunulur.

**Cevap 3:** Şer'i denetim, genellikle finansman operasyonlarının %10'unu kapsayacak bir plan hazırlar ve bazen ihlallerin çok olması ve şer'i risklerinin yoğunlaşması durumunda bazı departmanlar için bu oran %100'e kadar ulaşır. Denetim planı ayrıca hedef birimleri ve şer'i rapor periyodunu belirleyen tablo ve grafikleri içerir.

**Cevap 4:** Şer'i iç denetim biriminin çalışmalarını düzenleyen bir yönetmeliği ve işlemlerin gerçekleştirilmesinde kılavuz olacak bir uygulama rehberi bulunmaktadır. Ayrıca şer'i dış denetim, şer'i iç denetim ve merkez bankası müfettişleri, şer'i iç denetim süreci ve etkinliği hakkındaki görüşlerini bildirir.

**Cevap 5:** İnsan hataları olması kaçınılmazdır. Ancak tüm birimlerin iç yönetmelikleri, ürün yapılarının yanı sıra piyasaya sürülecek tüm yeni ürünler ve yeni sözleşmeler için danışma komitesi onayının alınmasını şart koşar. Bu durum; işlemleri, anlaşmaları, ürün dokümanlarını politika ve prosedürleri ve yatırımları denetleyip bunları şer'i iç mercilerin ve hepsini kuşatan komitenin gözetiminde raporlayan bir emniyet şer'ididir. Bu prosedür, sunulan konuyla ilgili bir fetva veya AAOIFI'den net bir standart bulunması durumunda uygulanır. Ancak şer'i birime getirilen konu yeni bir konuya danışma komitesi, uygulama sırasındaki hataları büyük ölçüde azaltmak için şer'i inceleme raporu hazırlandıktan sonra konuyla ilgili fetvasını verir.

**Cevap 6:** Evet.

**Cevap 7:** Şer'i iç denetimi yapanlar, AAOIFI tarafından verilen özel bir sertifikaya sahiptir. Ayrıca şer'i denetim alanındaki deneyimleri 6 yıl kadar uzun olabilir. Bununla birlikte şer'i denetim, gözlemlerin çoğunda şer'i denetçiye danışır. Şer'i iç denetçi ise 21 yıldan fazla deneyime sahiptir.

**Cevap 8:** Evet.

**Cevap 9:** Evet, Umman Sultanlığında zorunludur ve tüm bunlar Umman Sultanlığındaki Bank Nizwa'da yürürlüktedir.

### **Bahreyn Krallığında Şer'i Denetim Nasıl Uygulanır?**

**Cevap 1:** Evet, aktiftir ve 1984'ten beri yani bankanın kuruluşundan itibaren uygulanmaktadır. Şer'i birim, 2018 yılına kadar kontrol ve denetim sürecini birlikte yürütmüştür. Daha sonra iki bölüme ayrılmıştır: Biri şer'i koordinasyon ve uygulama; diğeri ise şer'i iç denetim olarak adlandırılmışlardır.

**Cevap 2:** İç Şer'i Denetim Başkanı, her yılın başında kapsamlı bir denetim planı geliştirip danışma komitesi onayına sunar.

**Cevap 3:** Şer'i denetim, genellikle finansman operasyonlarının %10'unu kapsayacak bir plan hazırlar ve bazen ihlallerin çok olması ve şer'i risklerinin yoğunlaşması durumunda bazı departmanlar için bu oran %100'e kadar ulaşır. Denetim planı ayrıca, hedef birimlerini belirleyen tablo ve grafikleri içerir.

**Cevap 4:** Şer'i iç denetim biriminin çalışmalarını düzenleyen bir yönetmeliği ve işlemlerin gerçekleştirilmesinde kılavuz olacak bir uygulama rehberi bulunmaktadır. Ayrıca şer'i dış denetim, şer'i iç denetim süreci ve etkinliği hakkında görüşünü bildirir.

**Cevap 5:** İnsan hataları olması kaçınılmazdır. Ancak tüm birimlerin iç yönetmelikleri, uygulama sırasındaki hataları büyük ölçüde azaltmak için ürün yapılarının yanı sıra piyasaya sürülecek tüm yeni ürünler ve yeni sözleşmeler için danışma komitesi onayının alınmasını şart koşar.

**Soru 6:** Şer'i denetçi görevlerini ihmal etmeden yerine getiriyor mu?

**Cevap 6:** Evet.

**Cevap 7:** Şer'i iç denetimi yapanlar, AAOIFI tarafından verilen ihtisasi bir sertifikaya sahiptir. Ayrıca şer'i birimi, şer'i kontrolcü ve şer'i denetçi olarak ikiye ayıran yasa nedeniyle şer'i denetim alanındaki deneyimleri uzun olmayabilir. Ancak yine de şer'i denetim, gözlemlerin çoğunda şer'i kontrolcüye danışır. Şer'i kontrolcü ise 12 yıldan fazla deneyime sahiptir.

**Cevap 8:** Evet.

**Cevap 9:** Evet, Bahreyn Krallığında zorunludur.

## **Filistin’de Şer’i Denetim Nasıl Uygulanır?**

**Cevap 1:** *Evet, doğrudur (Şer’i Denetim Birimi ve Danışma Komitesi). 1997 yılından beri yani bankanın kuruluşundan bu yana bankada şer’i yönetim mevcuttur. Şer’i denetim birimi, danışma komitesi ve Şer’i Denetleme Yüksek Kurulu tarafından yürütülür.*

**Cevap 2:** *Yılda bir kez düzenli saha ziyaretleri planı vardır. Hataların tekrarlanmadığını doğrulamak ve telafi etmek için ikinci bir takip ziyareti yapılmaktadır. Sonrasında eğitim ve öğretim oturumları ve ziyaretleri ve raporlar tartışılmaktadır. (Uygulama bankanın tüm şube ve ofislerinde gerçekleşir. Bankamızda 45 tane mevcuttur).*

**Cevap 3:** *Örnekleme, murabaha gibi normal işlemler için %10 - %50 arasında olmaktadır. Büyük (500 bin dolardan fazla) meblağlar için ise %100 olmaktadır. İstisna, leasing, selem ve müşareke gibi standart olmayan işlemler için rapor çıkarıldıktan sonra normal işlemlerde örneklem seçimi rastgele yapılır. Sıradan olmayan işlemler için ise tam bir örneklem seçilir. Yıllık çalışma planına uygun olarak bir plan bulunmaktadır.*

**Cevap 4:** *Evet, raporları gözden geçirmek, saha ziyaretleri yapmak ve ofis denetimleri için bir plan mevcuttur.*

**Cevap 5:** *Çalışma prosedürlerine göre tüm formlar, sözleşmeler, finansman programları ve ürünler, sistemin şer’i hatalarından arındırılması için ilgili ürün ve formlarla çalışılmaya başlanmadan önce şer’i denetimden geçirilir. Uygulama ve müteakip, denetim öncesinde eş zamanlı denetim yapılır.*

**Cevap 6:** *Evet, bu doğru ve tamamen bağımsızdır.*

**Cevap 7:** *Şer’i denetçiler, AAOIFI tarafından onaylanmış şer’i denetim sertifikasına sahiptir ve bu alanda tecrübe sahibidirler.*

*Evet, 24 yıldır bankamızda çalışmakta olan bir şer’i denetçimiz vardır. Şer’i Denetim Birimi Başkanı, 13 yıldır bankamızda çalışmaya devam etmektedir. Ayrıca Denetim Ekibi içerisinde 1997 yılından yani bankanın kuruluşundan bu yana çalışmakta olan bir Şer’i Denetçi bulunmaktadır.*

**Cevap 8:** *Evet.*

**Cevap 9:** *Evet, Şer’i Denetleme Yüksek Kurulu mevcuttur ve Filistin Para Otoritesine bağlı bir kuruluştur.*

*Palestine Islamic Bank / Filistin*

## **Jordan Islamic Bank'ta Şer'i Denetim Nasıl Uygulanır?**

**Cevap 1:** Evet, şer'i denetim mevcuttur ve şer'i iç denetim birimi tarafından yürütülür. Bu birim, doğrudan danışma komitesine bağlı olan bağımsız bir birimdir.

Şer'i denetim, bankanın 1980 yılında kuruluşundan bu yana bankada başlamıştır.

**Cevap 2:** Şer'i denetim birimi, danışma komitesi ile istişare ederek her yıl belirli alanları ve belirli şubeleri kapsayan yıllık şer'i denetim planını hazırlar. Ayrıca şer'i denetim planı, iç prosedürler ve kanuna uygunluk yönünü de kapsamaktadır.

**Cevap 3:** Banka operasyonlarının yüzdesi olarak minimumu temsil eden bir örneklem hacmi bulunmaktadır. Şer'i denetim, genellikle bankanın toplam iş hacminin en az %10'unu kapsar.

**Cevap 4:** Evet, şer'i iç denetim biriminin çalışmaları ve bununla ilgili politikalar, danışma komitesi tarafından periyodik olarak değerlendirilir. Bu uygulama, İslamî bankaların çoğunda yaygın olan bir uygulamadır.

**Cevap 5:** Evet, hataları engelleyen şer'i kontrol noktaları, bankacılık sistemi üzerinden eklenir. Bazı uygulamaları yasaklayarak veya ileri aşamalara geçmeden önce bazı adımları tamamlamaya zorlayarak hataların otomatik olarak oluşması engellenmektedir.

**Cevap 6:** Evet, şer'i denetçiler işlerini mükemmel bir şekilde yapmaktadırlar. Şer'i denetçiler görevleri için en iyi şekilde hazırlanmışlardır.

**Cevap 7:** Evet, tüm şer'i denetçiler, muamelat fıkhi konusunda yeterli bilgiye sahiptir. Denetçilerimiz mesleki ve uygulamalı olarak iyi bir hazırlık ve eğitim görmüşlerdir. Çalışmalarını eksiksiz tamamlamaları için gerekli sınavlara girmişlerdir. Şer'i denetçiler, sürekli olarak değerlendirilmelerden geçerler ve pratik veya mesleki anlamda herhangi bir eksiklikleri varsa düzeltilir. Bankamızdaki en eski şer'i denetçi 14 yıldır çalışmaktadır.

**Cevap 8:** Evet, şer'i denetçi bağımsızdır. Şer'i denetçinin bağımsızlığı bankanın yapısında ve Jordan Islamic Bank tarafından yayınlanan İslamî yönetim prosedürlerinde de bulunmaktadır.

**Cevap 9:** Evet, uyumludur. Her yıl şer'i denetim planı hazırlanırken şer'i denetçilerinin sayısı ve bazı kaynaklar dikkate alınmaktadır.

**Cevap 10:** Evet, vardır. Ama şimdiye kadar zorunlu olmamıştır.

**Jordan Islamic Bank**

## ÖZ GEÇMİŞ

Rümeysa Boğaz

### A. EĞİTİM

**Yüksek Lisans:** İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Bölümü, 2018, İstanbul

**Lisans:** Université D'oran 2 Mohamed Ben Ahmed Cezayir Edebiyat Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı

### B. MESLEKİ DENEYİM

2009-2011: Rönesans Holding Personel Memuru

2013-2013: SRP Volvo İhracat Bölge Sorumlusu

2016- Hâlen: Albaraka Türk Şer'i Kontrol Uzmanı